

Utredning angående Svenska kyrkan i utlandet och dess verksamhet i Tyskland

Härmed överlämnas enligt uppdrag den bifogade utredningen av Svenska kyrkan i utlandets verksamhet i Tyskland.

Alingsås den 6 december 2021

Per Eckerdal, biskop em.

Innehållsförteckning

1. Sammanfattning	4
2. Utredningens direktiv och arbetsätt	5

3. Tyskland, övergripande bakgrundsfakta	8
--	---

3.1 EKD

3.2 Svenska kyrkan och EKD

3.3 Juridiska associationsformer

3.4 Om tidsbegränsade anställningsformer i Tyskland

3.5 Svensk bosättning i Tyskland

3.6 Restider inom Tyskland

4. De svenska församlingarna i Tyskland, introduktion	13
---	----

För varje församling nedan presenteras följande områden under respektive kapitel:

X.1 Församlingens bakgrund och juridiska status

X.2 Pastoralt område och underlag

X.3 Medlemsstatus

X.4 Kyrkoråd

X.5. Församlingsordning och församlingsinstruktion

X.6 Församlingsliv

X.7 Lokalekumeniska kontakter

X.8 Personal och oavlönade medarbetare

X.9 Lokalfrågor och Svenska kyrkogården i Berlin

X.10 Församlingens ekonomi

X.11 EKD-avtal, lokalt för församlingen och centralt för SKUT

X.12 Synpunkter från ambassad resp. honorärkonsulat

X.13 Kvarstående frågor från den juridiska genomgången

5. Svenska Victoriaförsamling i Berlin, bakgrund och nuläge	14
---	----

5.1 – 5.13, dessutom

5.14 Stiftung für die Schwedische Victoriagemeinde

5.15 Svenska skolan i Berlin

6. Svenska Gustaf Adolfskyrkan i Hamburg, bakgrund och nuläge	31
6.1 – 6.13, dessutom	
6.14 Skandinaviska skolan i Hamburg	
7. Svenska kyrkan i Frankfurt am Main, bakgrund och nuläge	46
7.1 – 7.13	
8. Svenska församlingen i Bayern, bakgrund och nuläge	56
8.1 – 8.13	
9. Sammanfattande analys och bedömning samt utredningens överväganden och förslag	65
9.1 Sammanfattande analys och bedömning	65
9.1.1 Svenska Victoriaförsamlingen i Berlin	
9.1.2 Svenska Gustaf Adolfskyrkan i Hamburg	
9.1.3 Svenska kyrkan i Frankfurt a. M.	
9.1.4 Svenska församlingen i Bayern	
9.2 Utredningens övervägande	72
9.2.1 Var finns svenskarna och var finns utlandsförsamlingarna i dagens Tyskland?	
9.2.2 Utlandsförsamling, övrig utlandsverksamhet eller något annat?	
9.2.3 Ytterligare verksamhetsplatser i Tyskland?	
9.2.4 Terminologin: församlingar och pastorat i utlandskyrkan	
9.2.5 Prästförsörjning	
9.2.6 Ekumenik	
9.3 Utredningens förslag	81

Foton på titelsidan: Svenska Victoriaförsamlingen, Berlin; Svenska kyrkan i Frankfurt; Svenska Gustaf Adolfskyrkan i Hamburg samt floden Isar, pulsådern genom München.

1. Sammanfattning

Utredningen ska enligt direktiv klarlägga hur Svenska kyrkan i utlandet på bästa sätt kan vara långsiktig och hållbart närvarande i Tyskland utifrån ett verksamhetsmässigt, personalmässigt, ekonomiskt och ekumeniskt perspektiv.

De nuvarande utlandsförsamlingarna i Tyskland är Svenska Victoriaförsamlingen i Berlin, Svenska Gustaf Adolfsförsamlingen i Hamburg, Svenska kyrkan i Frankfurt am Main samt Svenska församlingen i Bayern. Sammanfattande har utredningen bedömt att dessa församlingar, bortsett från prästförsörjningen, utifrån deras verksamhet, personal, lokaler, ekonomi och ekumeniska engagemang har förutsättningar och förmåga att långsiktigt och självständigt och genom egen finansiering fortsätta att fullgöra sin uppgift. Denna bedömning har gjorts med utgångspunkt från de fyra församlingarnas nuvarande verksamhetsprofil som när det gäller volym, bredd och intensitet varierar mycket från den största församlingen i Berlin till den minsta i München.

Vidare förordar utredningen starkt att Svenska kyrkan i utlandet fortsätter att sända ut fyra SKUT-anställda präster till Tyskland. Det är en insats som ger mycket stor utväxling, ekonomiskt genom bidrag från EKD och pastoralt genom att utlandsförsamlingarna i Tyskland är välfungerande och stabila. Utredningen har dessutom klarlagt tyska arbetsrättsliga hinder mot tidsbegränsade lokala anställningsavtal längre än två år.

Utredningen föreslår att en av prästtjänsterna delvis får en mobil uppgift och på det viset kan möta att exempelvis det folkrika förbundslandet Nordrhein-Westfalen med många bosatta svenskar i stort sett ligger i utanför aktiv närvaro från Svenska kyrkan.

Slutligen pekar utredningen på behovet av längre anställningstid för utsända präster för att en församlingsbyggande kontinuitet ska kunna uppnås. Målbilden som anges är fem år.

2. Utredningens direktiv och arbetssätt

2.1 Direktiv

Svenska kyrkan i utlandet, SKUT, har givit i uppdrag åt biskop emeritus Per Eckerdal att utreda de svenska utlandsförsamlingarna i Tyskland. Utredningen avser de svenska församlingarna i Berlin, Hamburg, Frankfurt am Main och Bayern (München). I augusti 2019 formulerades direktiv för utredningen av Rådet för Svenska kyrkan i utlandet.¹

En utredning bör göras som ”fokuserar på hur Svenska kyrkan i utlandet på bästa sätt är långsiktigt och hållbart närvarande i Tyskland, med grund utifrån ett verksamhetsmässigt, personalmässigt och ekonomiskt perspektiv. Till detta behövs också en kartläggning var svenskarna finns i dagens Tyskland. [----]

Rådet **beslutar**

att tillsätta en utredning som fokuserar på hur Svenska kyrkan i utlandet på bästa sätt är långsiktigt och hållbart närvarande i Tyskland. Detta utifrån ett verksamhetsmässigt, personalmässigt och ekonomiskt perspektiv.”

Generellt har man också lagt till det ekumeniska perspektivet vid utredningarna av de svenska utlandsförsamlingarna.

En faktor av betydelse vid bedömningen av utlandsförsamlingarnas funktion och hållbarhet är fastighets- och lokalförsörjningsfrågor. I januari 2020 lades principer för utlandsförsamlingarnas lokalförsörjning fast. Rådet beslutade bland annat följande.²

Rådet **beslutar**

att vid framtida omlokaliseringar så ska en förhyrning av den nya lokalen eller fastigheten prioriteras framför ett förvärv av densamma. Hyresgäst och därmed ansvarig för lokalen ska, om juridisk person finns, vara församlingen. Om lokalen eller fastigheten är till försäljning och ej kan förhyras så skall ett eventuellt förvärv genomföras av församlingen som köpare.

Rådet fastställer att samma grundprinciper även ska gälla för anskaffande av personalbostäder. Vidare beslutar man

att fastighetsansvaret ligger, såväl ekonomiskt som juridiskt, på den som står som ägare eller hyresgäst till lokalen eller fastigheten, samt enligt principerna i lokalförsörjningspolicy med riktlinjer. Den nationella nivån kan ge bidrag till församlingar för del av kostnaden för bostäder och lokaler. I avtal mellan den nationella nivån och församlingen regleras de ekonomiska villkoren för detta.

---

¹ SKUT-rådet protokoll 2019-08-22 § 48.

² SKUT-rådet protokoll 2020-01-20 § 14.

Uppdraget att utreda de tyska utlandsförsamlingarna gavs alltså hösten 2019. Jag slutförde en utredning om utlandsförsamlingarna i Schweiz i oktober 2019 och inledde arbetet med Tysklandsutredningen i början av 2020. Därefter brakade pandemin lös och lamslog arbetet. En nödvändig förutsättning för att på ett seriöst sätt genomföra en utredning är att kunna besöka församlingarna som berörs. Först hösten 2021 har detta varit möjligt att göra under betryggande former varvid utredningen kunde återupptas. Huvuddelen av utredningsarbetet har alltså skett under hösten 2021.

Jag beklagar naturligtvis att det mot denna bakgrund har tagit två år till färdig utredning, framför allt med tanke på den osäkerhet detta medfört för de fyra berörda församlingarna. Det är olyckligt men har som alla vet varit opåverkbart.

2.2 Arbetsätt

För att genomföra uppdraget har jag utnyttjat tillgängligt skriftligt material såsom församlingsordningar, församlingsinstruktioner, tyska föreningsstadgar, verksamhetsöversikter, församlingsblad, månadsblad, broschyrer, information på hemsidor, budget, tyska och svenska bokslut, statistik, SKUTs ekonomiska sammanställningar, ambassadens sammanställningar mm. Församlingarna i Berlin och Hamburg har också publicerat historiska sammanställningar som ger bakgrundsfakta.³ Jag har vidare besökt församlingarna på plats, Berlin och Hamburg under vecka 38 och Frankfurt a. M. och München under vecka 43. Vid mina besök har jag fört utförliga samtal med kyrkoherde och kyrkorådsordförande i respektive församling: Pamela Garpefors och Johan Wallgren (Berlin), Per Edler och Kristina Ekelund (Hamburg), Susanna Adner och Fredrik Fundin (Frankfurt) samt Susanna Adner och Ursela Hjelm (München). Jag har också haft möjlighet att möta och samtala med kyrkoråden i de fyra församlingarna samt lokalanställda. I den personkrets jag mött ingår även de som ansvarar för administration och ekonomi. Jag har gått igenom församlingarnas ägda eller hyrda lokaler, besökt kyrkor som några av församlingarna lånar/hyr och träffat församlingspräster i dessa. Jag har besökt ett ekumeniskt centrum i Hamburg och samtalat med ansvariga där. Jag har träffat och samtalat med företrädare för ambassaden i Berlin samt konsulaten i Hamburg, Frankfurt och München. Slutligen har jag haft en överläggning med biskop Thomas Petersson. Jag har också haft kontinuerlig kontakt med SKUT under arbetets gång.

Eftersom det tidigare har varit vakanser och korta förordnanden på församlingarnas kyrkoherdetjänster har jag valt att inte lägga tid på att samtala med tidigare kyrkoherdar. Den bild jag fått av de olika församlingarnas *nuläge* har dessutom varit så konsistent att jag inte bedömt att det av den anledningen skulle ha behövts.

På grund av pandemin och de exceptionella förhållanden det inneburit under år 2020 för de fyra församlingarna har jag i stor utsträckning fått använda material från 2019, det senaste

---

³ Svenska Victoriaförsamlingen Berlin 1903 – 2003, Sven Ekdal, red, Stockholm 2003; Ragna Norström, Hur det var förr – Svenska skol- och föreläsningsföreningen 1907 – 1960. Till Svenska kolonin i Hamburg. Hamburg 1997; Svenska Gustaf-Adolfskyrkan i Hamburg. 100-årsjubileum 1907 – 2007, Kristina Ekelund, red. Toppenstedt 2007.

”normalåret”, som underlag vid jämförelser och analys. I utredningen anges mestadels valutan som EUR.

Församlingarnas kyrkorådsordförande och kyrkoherde har haft tillfälle att faktagranska och ge synpunkter på respektive nulägesbeskrivning i kapitel 5 – 8.

Jag vill slutligen få uttrycka min glädje och tacksamhet över att ha fått möta så många engagerade församlingsmedlemmar, kyrkoråd, medarbetare och präster i fyra oerhört olika församlingar men alla med mycket glöd och framtidstro. Tack!

3 Tyskland, övergripande bakgrundsfakta

3.1 EKD

Förkortningen EKD står för Evangelische Kirche in Deutschland som bildades direkt efter andra världskriget i augusti 1945. Det är en paraplyorganisation för 20 evangeliska Landeskirchen. Landskyrkorna är självständiga kyrkor i sina olika förbundsländer, men samarbetar samtidigt under sitt gemensamma paraply EKD, bland annat när det gäller internationella ekumeniska kontakter. Inom EKD ryms lutherska, reformerta och s.k. unierade kyrkor. Medan Svenska kyrkan nationellt har kontakt med EKD och deras centrala kontor i Hannover har de fyra svenska utlandsförsamlingarna primär kontakt med de Landskyrkor som är representerade på deras respektive verksamhetsort.

3.2 Svenska kyrkan och EKD

Centralt avtal. Svenska kyrkan skrev 2003 ett ekumeniskt avtal med EKD. I avtalet konstateras att medlemmar i Svenska kyrkan som bosätter sig i Tyskland enligt tysk lag upptas i den landskyrka där man bor (§ 3.1) Detta innebär också att dessa personer betalar kyrkoskatt till respektive landskyrka. Mot den bakgrunden motiverar EKD att man avsätter medel som bidrag till Svenska kyrkan för dess personalkostnader (prästtjänster) i de tyska utlandsförsamlingarna. Avtalet stipulerar att en särskild överenskommelse ska träffas när det gäller detta bidrag (§ 4.2).

Samma år, 2003, träffades därför en överenskommelse mellan EKD och Svenska kyrkan angående kostnadsbidraget. Överenskommelsen träffades "på obestämd tid" men med en uppsägningsklausul. I dess 1 § konstateras att bidragets storlek beror på EKD:s budget och att det är medel "*enbart avsedda för att finansiera personalkostnaderna för det svenskspråkiga pastorala arbetet bland de i Tyskland bosatta evangeliska kristna svenskarna.*" Det slås också fast att en förutsättning är "*att Svenska kyrkan avdelar minst två präster direkt för denna uppgift*". Utbetalning av bidraget sker centralt till Svenska kyrkan/SKUT.

Vid ett avstämningsmöte mellan EKD och Svenska kyrkan i september 2020 konstaterades att de båda kyrkornas finansiella situation är likartad och att EKD behöver minska sina kostnader totalt med 30% till 2030. Man kunde dock inte då med säkerhet ange vad sparbetinget skulle innebära för bidraget under kommande år till det svenskspråkiga pastorala arbetet i Tyskland. Ännu har dock ingen minskning skett.

Det sammanlagda bidraget från EKD enligt denna överenskommelse uppgick 2020 och 2021 till 200 000 EUR och innebär således en kraftig tysk subvention av utsända svenska präster. En bakgrund till överenskommelsen om bidrag från EKD till svenskspråkig verksamhet i Tyskland är motsvarande insats från Svenska kyrkans del genom de tyskspråkiga församlingarna i Sverige (Stockholm, Göteborg och Malmö). Dessa tyska församlingar som är integrerade i Svenska kyrkan har en mycket lång historisk bakgrund.

Lokalt överenskommelser. Utöver det centrala avtalet mellan EKD och Svenska kyrkan har de svenska församlingarna i Berlin, Hamburg och Frankfurt tidigare kunnat göra lokala överenskommelser med respektive Landskyrka. Enligt avtalen kan medlemmar i utlandsförsamlingarna anmäla sitt medlemskap till sin Landskyrka, som då gör en utbetalning till den svenska församlingen av hela eller en del av den kyrkoskatt som medlemmen betalat till Landskyrkan. Konstruktionen varierar mellan de tre berörda Landskyrkorna. I Hamburg har denna överenskommelse enligt uppgifter funnits redan på 30-talet men förnyats 1957, i Berlin och Frankfurt sedan 50- eller 60-talen.

Överföringarna av lokal kyrkoskatt (Kirchen Steuer) år 2020 utgjorde en betydande summa: Berlin 48 853 EUR, Hamburg 38 717 EUR och Frankfurt 40 903 EUR, sammanlagt drygt 128000 EUR. Se vidare respektive församlingen nedan.

3.3 Juridiska associationsformer

En naturlig associationsform för de svenska utlandsförsamlingarna i Tyskland är en "eingetragener Verein" (registrerad förening), förkortat "e.V." En sådan förening är registrerad i det tyska föreningsregistret och ska ha ett ideellt och inte kommersiellt syfte. Det ideella syftet prövas av den lokala skattemyndigheten och registreringen sker genom den lokala tingsrätten. En e.V. utgör en egen juridisk person. I styrelsen är det inte styrelsen i dess helhet utan ordföranden och vice ordföranden som bär det juridiska ansvaret. En e. V. får inte ha ett kommersiellt syfte.

En affärsdrivande allmännyttig rörelse kan däremot registreras i en speciell bolagsform som "gemeinnützige Gesellschaft mit beschränkter Haftung", förkortat "gGmbH". Den lilla bokstaven "g" står för att bolaget är allmännyttigt eller ideellt och inte får dela ut någon avkastning till enskilda personer. Däremot får bolagets vinst delas ut till allmännyttiga ändamål.

Kontrollen av att e. V. uppfyller de krav som ställs på dem är noggrann och skattesystemet förefaller komplicerat. Det verkar som bedömningar också kan variera en aning mellan olika städer / förbundsländer. I flera fall har församlingarna därför också professionella skatterådgivare (Steuerberater/beraterin) som kontrollerar att deras bokföring blir korrekt. I den tyska kontexten är detta normalt. Församlingarnas primära ekonomiska redovisning är mer komplicerad och helt annorlunda strukturerad än den som inges till SKUT. Om församlingen har hela sin verksamhet inom den registrerade föreningen kan man få dela upp årsredovisningen på fyra olika verksamhetsdelar med fyra olika resultaträkningar och därmed sammanhängande skillnader när det gäller beskattning:

- Ideella området (Ideeller Tätigkeitsbereich): t. ex. medlemsavgifter, gåvor, kyrkoskatt och anslag från SKUT samt kostnader för gudstjänster och församlingsverksamhet, församlingsblad mm. (*undantaget från skatt*)

- Förmögenhetsförvaltning (Vermögensverwaltung): hyresintäkter, ränteintäkter, fastighetsunderhåll, räntekostnader etc.
- Ändamålsbestämda evenemang (Zweckbetriebe): Luciagudstjänster, tombola (*moms men ej inkomstskatt*)
- Kommersiell affärsverksamhet (Wirtschaftliche Geschäftsbetrieb): Julbasar, annonsintäkter (*moms och inkomstskatt*)

Det är värt att slutligen peka på att det juridiska regelverk som de svenska utlandsförsamlingarna i Tyskland primärt lyder under och måste ta hänsyn till självfallet är den tyska lagstiftningen. Det får som konsekvens att som registrerade föreningar, e. V., är det föreningarnas tyska Satzung/stadga som gäller i första hand. För lokala anställningar, oberoende av profession, torde det också vara tysk arbetsrätt som gäller fullt ut. Församlingsordningar och församlingsinstruktioner bör, som jag tolkar det, betraktas som en kodifiering av relationen till Svenska kyrkan men utan någon specifik juridisk verkan på tysk mark. Däremot får naturligtvis de svenska dokumenten betydelse för *lojalitet, samspel och ekonomiska åtaganden* mellan Svenska kyrkan och de respektive tyska utlandsförsamlingarna. Reell betydelse kan också församlingsordning och församlingsinstruktion ha för de utsända inom vigningstjänsten som är anställda av Svenska kyrkan / SKUT och därmed otvetydigt står under biskop och domkapitel i Visby.⁴

3.4 Om tidsbegränsade anställningsformer i Tyskland

En faktor av betydelse i detta sammanhang är att tysk arbetsrätt tillåter tidsbegränsade anställningsavtal endast under vissa betingelser. Detta regleras av "Lagen om deltidsarbete och tidsbegränsade anställningsavtal" (Teilzeit- und Befristungsgesetz – TzBfG). Lagen tillåter endast tidsbegränsat anställningsavtal för nyanställda och då för en period om högst två år. Om ett tidsbegränsat anställningsavtal upprättas för en längre period än två år gäller det endast om det i lagens mening finns objektiva skäl. Dessa skäl specificeras i TzBfG § 14. Om det gäller exempelvis en prästtjänst i en utlandsförsamling förefaller det svårt att i en normal situation applicera något av de objektiva skäl som lagen godkänner.

3.5 Svensk bosättning i Tyskland

Enligt en PM från Sveriges ambassad i Berlin⁵ finns det 22 495 svenska medborgare bosatta i Tyskland. Uppgiften bygger på tysk statistik och avser de som uppgett sitt svenska medborgarskap som sitt första medborgarskap. Ett okänt antal personer är dessutom bosatta i Tyskland med dubbla medborgarskap. Beträffande turism registrerades 2019 (senaste året före pandemin) 982 237 svenska övernattningar i Tyskland.

Om man ser på fördelning av de 22 495 registrerade svenskarna finns de största bosättningarna i Berlin (4 740), Nordrhein-Westfalen (3 770), Bayern (3 640), Baden-Württemberg (2 470), Schleswig-Holstein + Hamburg (2 265) och Hessen (2 025). Om man

⁴ Jämför Kyrkoordning för Svenska kyrkan 2018 med kommentarer och angränsande lagstiftning, 2018, s 76 f.

⁵ "Svenskar i Tyskland", PM Svenska ambassaden 2021-09-23

ser till de större städerna ser bilden ut så här: Berlin (4 740), München i Bayern (1 765), Hamburg (1 145), Hannover i Niedersachsen (565), Düsseldorf i Nordrhein-Westfalen (565) och Frankfurt am Main i Hessen (530).

De fyra populäraste resmålen i Tyskland är i tur och ordning Berlin, Hamburg, Lübeck och München.

3.6 Restider inom Tyskland

Några exempel på ungefärliga restider med tåg mellan de svenska församlingarna (timmar och minuter).

	Berlin	Hamburg	Frankfurt	München
Berlin	-----	2.35-3.00	3.50-4.15	5.10
Hamburg	2.35-3.00	-----	3.40	6.10
Frankfurt a M	3.50-4.15	3.40	-----	3.40
München	5.10	6.10	3.40	-----

4. De svenska församlingarna i Tyskland, introduktion

Svenska kyrkan i utlandet räknar idag fyra svenska församlingar i Tyskland, i Berlin, Hamburg, Frankfurt am Main och München. Frankfurt a. M. och München (Bayern) räknas som ett pastorat. De två nordliga församlingarna hör till de äldre svenska utlandsförsamlingarna och startade 1883 (Hamburg) respektive 1903 (Berlin), Hamburg som en sjömansmission inom EFS och Berlin som en ambassadförsamling. Frankfurt a. M. registrerades som församling 1965 och München 1994.

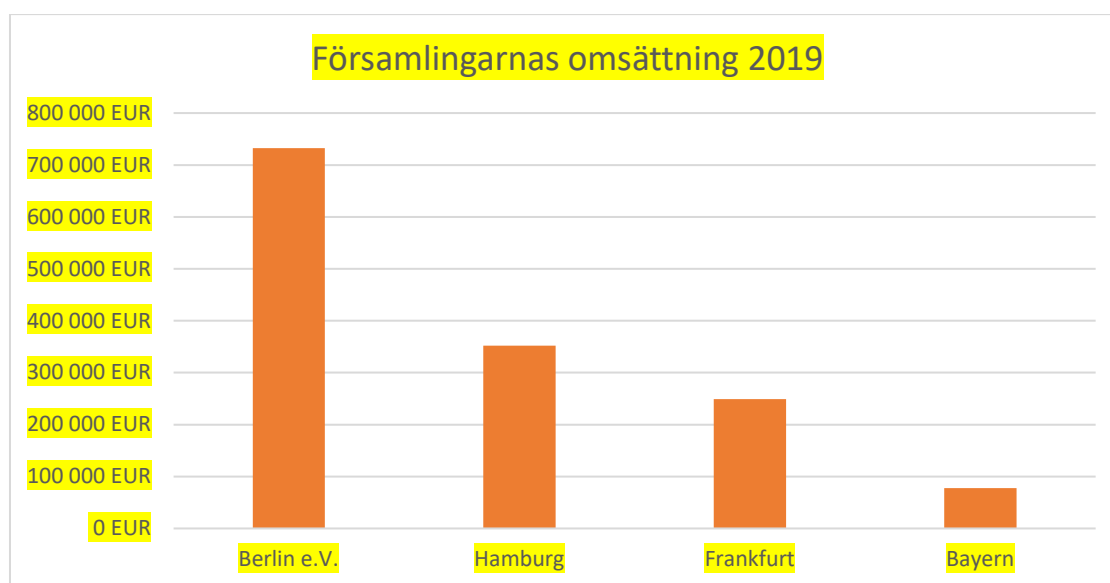

Diagram T1

Ett mått på den storleksmässiga relationen mellan församlingarna är deras ekonomiska omsättning som visas i diagram T1. Man kan notera beträffande Berlin att grafen ovan enbart utvisar omsättningen hos församlingen ("eingetragene Verein"), medan driftsbolaget för Svenska skolan ligger utanför liksom även fastighetsstiftelsen knuten till församlingen. Den totala omsättningen för Berlin är alltså högre.

SKUT har i dagsläget fyra utsända präster i Tyskland, två i Berlin och en vardera i Hamburg respektive Frankfurt med München.

I följande fyra kapitel ger utredningen en redogörelse för respektive församlings bakgrund och nuläge.

5. Svenska Victoriaförsamlingen i Berlin, bakgrund och nuläge

5.1 Församlingens bakgrund och juridiska status⁶

Victoriaförsamling grundades 1903 och fick sitt namn efter den dåvarande svenska kronprinsessan Victoria. Victoria var gift med Sveriges kronprins och sedermera kung Gustav V. Samma år, 1903, kom den första svenske kyrkoherden till församlingen. Det var Gunnar Helander. De första åren hade församlingen inga egna lokaler utan hyrde in sig i olika kyrkor i stan.

1906 startade Svenska skolan. 1911 besökte drottning Victoria församlingen och en kommitté tillsattes för att bygga en svensk kyrka i Berlin. Runt 1920 köpte man ett hus på Landhausstrasse i stadsdelen Wilmersdorf. Byggnaden renoverades och byggdes om så att den rymde både kyrka, pastorsexpedition, skola, bibliotek, prästbostad, personalbostäder m.m. Kyrkan invigdes 1922 av dåvarande ärkebiskop Nathan Söderblom. I december 1923 togs den svenska kyrkogården i Stahnsdorf i bruk.

Andra världskriget

1929 utnämndes Birger Forell till kyrkoherde i Victoriaförsamlingen. Det var året för den stora depressionen med stor arbetslöshet bland svenskarna i Berlin. Han startade ett omfattande hjälpprogram för sina arbetslösa landsmän. Birger Forell hade studerat i Tyskland och hade goda kontakter inom den tyska kyrkan. Efter nazisternas maktövertagande 1933 stod många av hans tyska kolleger på den antinazistiska sidan, vilken även Forell sympatiserade med. Han insåg snabbt att han måste utöka sitt hjälparbete till att omfatta människor som förföljdes av de maktavande av rasskäl eller för att de var politiskt olikstänkande. På kyrkans vind inreddes små rum, där förföljda människor kunde vila ut en eller ett par nätter. I källaren drogs dubbla väggar in och mellan innervägg och yttervägg förvarades hemliga och brisanta dokument, bl a från Bekennende Kirche, den del av tyska kyrkan som stod i opposition till Hitler.

År 1942, när Forell var borta från Berlin ett par dagar fick han besked från tyska myndigheter att han var "persona non grata" och fick återvända till Sverige. Som ny kyrkoherde i Svenska Victoriaförsamlingen utnämndes Erik Perwe, som fortsatte och utvecklade Forells arbete och samarbete med motståndsrörelsen. Han lär ha sagt att det inte är svårt att få människor till kyrkan, men det är svårt att få dem härifrån med ny identitet. I sitt samarbete med motståndsrörelsen förfalskade han identitetshandlingar och intyg. Perwe omkom tragiskt 1944 när planet han flög med för överläggningar i Sverige sköts ner söder om Skåne.

Erik Myrgren hade varit sjömanspräst i Stettin, men då kyrkan var utbombad och verksamheten upphört var han på hemresa via Berlin samma helg 1944 som Perwe flög till Sverige. När det stod klart att Erik Perwe omkommit bestämdes det hastigt att Myrgren skulle stanna i Berlin för att tills vidare gå in som kyrkoherde.

---

⁶ Från församlingens hemsida, avsnittet "Vår historia". Texten förkortad och lätt bearbetad.

Kyrkan och alla dess lokaler hade skadats under bombanfall 1943 men kunde fortfarande användas. De sista veckorna före krigsslutet 1945 hade många svenskar tagit skydd i den svenska legationsbunkern som fanns i Tiergarten. Under dagtid var emellertid Erik Myrgren ute på stan, körde runt och såg till församlingsmedlemmarna och hjälpte dem där han kunde. Under tiden avancerade de västallierade från ena hållet och ryssarna från andra. Det fanns emellertid en överenskommelse att de ryska trupperna skulle inta Berlin.

Under de sista striderna och plundringarna när Berlin intogs förstördes också Svenska kyrkan. Det enda som blev kvar vid krigsslutet och som fortfarande står kvar är klocktornet.

Efterkrigstiden

Efter kriget fanns ett 70-tal svenskar kvar och de började fira gudstjänst igen tillsammans, men då i lånade lokaler. 1947/48 ställdes baracker upp på församlingens mark, och man började fira gudstjänsterna där. Då hade Berlin redan delats upp i fyra delar, tre västsektorer, under USA, Storbritannien och Frankrike, och en östsektor under Sovjetunionen. Victoriaförsamlingen i Wilmersdorf kom att höra till den brittiska sektorn.

1950 kom Heribert Jansson till Svenska Victoriaförsamlingen och var dess kyrkoherde i 36 år. Med sitt arbete satte han sin prägel på församlingens återuppbyggnad och återhämtning. Mycket av Heribert Janssons och församlingens arbete präglades också av efterkrigstiden och det kalla kriget, framför allt efter det att Berlinmuren byggts upp 1961. Kontakten med kyrkorna inom östblocket var en av de viktigaste ekumeniska uppgifterna för församlingen under 60-, 70-, och 80-talen.

Juridisk status

Församlingen är registrerad förening (eingetragener Verein) under namnet *Schwedische Victoriagemeinde e. V.* I församlingens tyska (förenings)stadga anges att församlingen ser sig som ett evangeliskt-lutherskt trossamfund och i kyrklig mening [”im kirchlichen Sinne”] som en av Svenska kyrkans församlingar (§ 1.2).

Församlingen äger bolaget *SSB Schwedische Schule in Berlin gGmbH*. Detta bolag driver verksamheten Svenska skolan. Kyrkoherden är VD i bolaget.

Ytterligare ett aktiebolag (GmbH) är under bildande som verksamhetsform för driften av kaféörelsen.

Fastigheten med byggnader är ägd av en stiftelse, bildad 1942: *Stiftung für die Schwedische Victoriagemeinde*.

I stiftelsens stadgar, senast fastställda 2007, framgår dess bakgrund:

Die 'Stiftung für die Schwedische Victoriagemeinde' wurde 1942 von der seinerzeitigen Königlich Schwedischen Gesandten in Berlin errichtet. Nachdem die Satzung dieser Stiftung in den Jahren 1952 und 1972 einige Änderungen erfahren hat, wird sie nunmehr in Anpassung an die heutigen Gegebenheiten insgesamt wie folgt neu gefasst.

I stadgarnas 1 § 2 mom. formuleras stiftelsens ändamål:

Zweck der Stiftung ist die Unterstützung, Erhaltung und Förderung der von der Schwedischen Victoriagemeinde zu Berlin betriebene religiösen, mildtätigen und gemeinnützigen Arbeit im Sinne des Abschnittes „Steuerbegünstigte Zwecke“ der Abgabenordnung einschließlich der Unterstützung der durch die Schwedische Victoriagemeinde zu Berlin betriebenen pädagogischen Einrichtungen und Begegnungsstätten.

I 1 § 3 mom. understryks ytterligare bland annat:

Die Mittel der Stiftung dürfen nur für die satzungsmäßigen Zwecke verwendet werden.

Förutom församlingens kyrkoherde, som är självskreven ordförande, består stiftelsens styrelse av ytterligare 2-4 ledamöter. Med undantag för högst en av dessa ska ledamöterna också vara ledamöter i församlingens (föreningens) styrelse och bosatta i Berlin. Det är Svenska kyrkans ärkebiskop som utnämner ledamöterna (§ 3). Styrelsen består idag av kyrkoherden som ordförande samt som ledamöter kyrkorådets ordförande och vice ordförande samt stiftelsens kassör ("Schatzmeister"). Kyrkoherden är också styrelsens verkställande ledamot.

5.2 Pastoralt område och underlag

Svenska Victoriaförsamlingens pastorala ansvarsområde är följande. Inom parentes anges den tyska statistiken över invånare med svenskt medborgarskap som första medborgarskap⁷.

- delstaten Berlin (4740), samt förbundsstaterna
- Berlin Brandenburg, förbundslandet kring Berlin (182),
- Mecklenburg-Vorpommern, östersjökusten med orter som Rostock, Stralsund, Wismar och ön Rügen, färjeförbindelser från Trelleborg (215),
- Sachsen-Anhalt, jordbruksområde i centrala Tyskland kring floden Elbe (95),
- Sachsen, östra Tyskland med gräns mot Polen och Tjeckien och Dresden och Leipzig som viktigaste städer (250),
- Nordrhein-Westfalen, Tysklands befolkningsrikaste förbundsland med bl. a. Düsseldorf och Köln samt med den största svenskkolonin utanför Berlin (3770).

Nordrhein-Westfalen är det västligaste tyska förbundslandet. Det ligger därför betydligt närmare Frankfurt, men också närmare Hamburg än Berlin. Det finns förmodligen historiska orsaker till varför det ändå har räknats till Victoriaförsamlingens område, dock har jag inte kunnat finna några belägg för detta.

---

⁷ Sammanställt i PM från Svenska ambassaden 2021.

Enligt den tyska statistiken finns det alltså sammanlagt 9 252 invånare med svenskt medborgarskap som första medborgarskap inom Victoriaförsamlingens pastorala område. Dessutom finns det ytterligare personer med dubbelt medborgarskap som inte redovisas i den tyska statistiken. En uppskattning som refereras i Victoriaförsamlingens verksamhetsöversikt 2020 är att det bor drygt 10 000 svenskar i Berlin.

Som turistmål sticker naturligtvis Berlin ut. 2019 redovisades 171 688 svenska turister med övernattnig i Berlin.

Församlingens verksamhetsplats är i första hand Berlin, men årligen har man också sedan långt tillbaka enstaka gudstjänster i Bonn och i Lützen samt en Luciagudstjänst i Bonn.

5.3 Medlemsstatus

I utlandsförsamlingarna är medlemsantalet en viktig variabel, men inte så lätt att få koll på. Mellan 2013 och 2018 redovisar Svenska Victoriaförsamlingen med små variationer mellan 600 - 650 medlemmar (2014 ingen uppgift). I verksamhetsöversikten för 2019 framgår att man då gjort en noggrann genomgång och summerat antalet till 403 medlemmar. Man kommenterade att "differensen på 200 personer i medlemsantal från 2018 (600 personer) förklaras genom att den siffran troligtvis är uppskattad och baseras på en muntlig tradition i församlingen. [...] Det har inte skett något drastiskt medlemstapp enligt vad vi kan se i medlemsregistret." För 2020 redovisas ett år senare 332 medlemmar, vilket om det stämmer, innebär en minskning från föregående år med 18%. Om man däremot ser på inbetalade medlemsavgifter utgör det en relativt stabil summa. De senaste tre åren när antalet redovisade medlemmar varit 600 – 403 – 332 har samtidigt den bokförda medlemsavgiften legat i princip konstant (diagram B/medlem). Det leder till en viss försiktighet när det gäller att skriva fram någon trend i medlemsutvecklingen. Det förefaller också som antalet medlemmar inkluderar också familjemedlemsskap, där en medlemsavgift kan omfatta två eller fler familjemedlemmar. I vissa fall betalar en medlem enbart via sin kyrkoskatt och inte genom den särskilda medlemsavgiften. I dessa fall skulle det kunna vara så att de inte kommer med i redovisningen av antalet medlemmar.

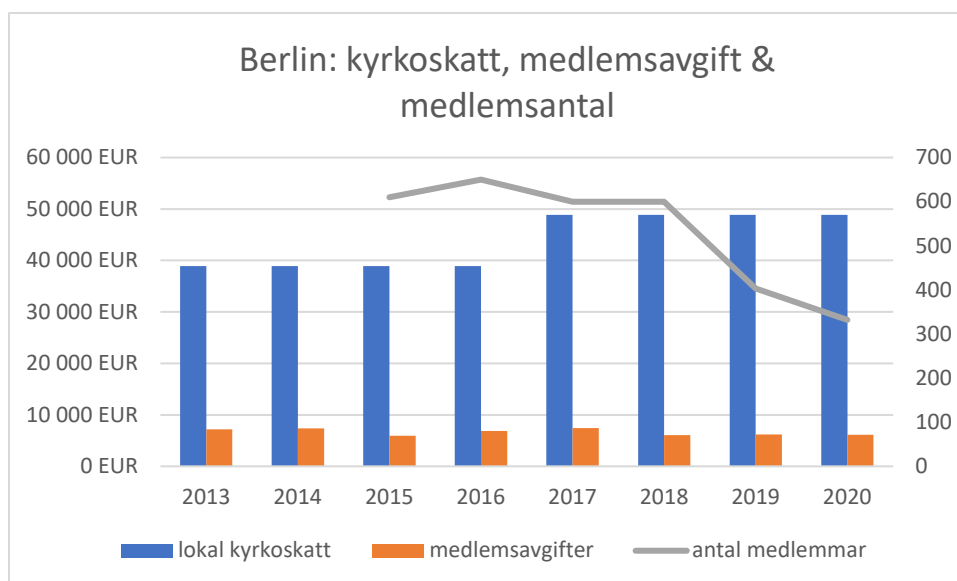

Diagram B/medlem

Den överenskommelse om överföring av kyrkoskatt, som finns sedan 1950- eller 1960-talet mellan EKBO (Landskyrkan) och Svenska Victoriaförsamlingen, är baserad på antalet medlemmar i Victoriaförsamlingen som samtidigt betalar kyrkoskatt till EKBO. Summan har under de här redovisade åren räknats upp med nästan 10 000 EUR. Konsekvensen är att den samlade intäkten från överföring av medlemmars kyrkoskatt till EKBO och deras medlemsavgifter var närmare 9 000 EUR högre 2020 än den var 2013 trots att medlemsavgifterna visat en viss minskning under denna period.

I verksamhetsöversikten för 2020 påtalar församlingen att man aktiverar sitt arbete med att uppmuntra dem man möter i församlinglivet till att söka medlemskap. Medlemsavgiften är 30 € för pensionärer, studenter och "Sozialhilfeempfänger", 50 € för enskilda personer och 80 € för familjer (upp till två vuxna + ev. barn under 18 år). Ungdomar som endast är i Berlin ett halvår, betalar halv årsavgift.

5.4 Kyrkoråd

Kyrkorådet består av 10 ledamöter inklusive kyrkoherden och en ambassadrepresentant. Efter en period som bland annat präglades av meningsskiljaktigheter mellan församlingen och ledningen för Svenska skolan och mellan kyrkoråd och anställd personal gjordes under 2019 en genomgång av församlingens verksamhet, ekonomi och arbetssätt. Detta bildar bakgrunden till konstaterandet som inleder församlingens verksamhetsöversikt för 2019: "Under 2019 har församlingen avtackat och välkomnat personal och kyrkoråd." 15 september 2019 avgick det tidigare kyrkorådet och ett nytt tillsattes med endast en kvarstående ledamot från det tidigare kyrkorådet.

Kyrkorådets nuvarande sammansättning är följande:

Johan Wallgren, ordf.

Kersti Mellberg, 1.e vice ordf.
Maria Koblanck, kassör
Pamela Garpefors, kh.
Per Anders Andersson (ambassadens representant)
Håkan Hedlund
Ulrika Bechmann
Lars Poignant

KR sammanträder ca en gång per månad. Man arbetar också genom fastighetsutskott, skolutskott och en medlemsgrupp.

5.5 Församlingsordning och Församlingsinstruktion

Församlingsordningen för Svenska Victoriaförsamlingen är fastställd 2013. Man arbetar för närvarande på en reviderad församlingsordning och ett utkast till denna finns klar.

Församlingsinstruktion är under utarbetande.

5.6 Församlingsliv

Självfallet har verksamheten under 2020-21 präglats av pandemin och kan därför inte ge en "normalbild" av församlingslivet i Victoriaförsamlingen. År 2019 var dessutom ett omvälvande år. Ett så gott som helt nytt kyrkoråd valdes, två nya präster tillträdde och en brand uppstod i församlingslokalernas kök med stora rökskador som följd. Renovering och ombyggnad efter branden tog cirka ett år, men på grund av den partiella nedstängningen på grund av pandemin påverkades inte verksamheten så mycket av just bygnadsarbetena utan mer av samhällets nedstängning.

Helhetsbilden av Victoriaförsamlingens förmåga att trots dessa förutsättningar genomföra sitt uppdrag under 2020 och fram till dags dato uppvisar en robust församling med stabila resurser. Detta avser både människor och ekonomi. Församlingens verksamhetsöversikt för 2019 avslutades med bedömningen att "det finns arbetsglädje och nytänd framåtanda i församlingens hela liv". Kyrkoherdens omdöme är (september 2021) att "energinivån i församlingen är väldigt hög".

Verksamhetsöversikterna ger en bra bild av församlingens förmåga att fullgöra den grundläggande uppgiften. Några kommentarer till detta kan göras. Gudstjänstlivet innebär huvudgudstjänst, i regel högmässa, alla sön- och helgdagar i församlingens kyrka. Under veckodagarna hålls middagsbön och på onsdagskvällarna veckomässa. Under den långa period 2020-21 när kyrkorna varit stängda har Victoriaförsamlingen kunnat fortsätta med ett regelbundet gudstjänstliv i ett tält på innergården. Man har också kunnat livesända gudstjänsterna digitalt.

2019		2020	
------	--	------	--

Antal huvudgtj	Delt snitt	Antal huvudgtj	Delt snitt
54	50	54	28

Förskoleverksamheten, som drivs av Victoriaförsamlingen, har kunnat fortsätta även under pandemin. Förskolan är en viktig del av församlingens barnverksamhet. Det gäller också den öppna förskoleverksamhet som församlingen driver, men som dock inte kunnat bedrivas i fysisk form under pandemin. Samtal- och själavård har naturligtvis påverkats av samhällsrestriktionerna medan en ny form för medmänsklig omsorg skapats under pandemin genom att telefonkedjor organiserats med tanke på inte minst ensamstående äldre i församlingen. Församlingens ambition att vara en mötesplats med låga trösklar har naturligtvis inte kunnat förverkligas som man önskat under 2020-21, både på grund av pandemin men också som en följd av de stora byggnadsarbetena efter branden. Samtidigt har man arbetat med en ny kommunikationsplan för att med hjälp av olika kanaler och genom olika arrangemang öka församlingens synlighet och tillgänglighet för svenskar i Berlin. Bland det nya kyrkorådets prioriteringar finns både kommunikations- och medlemsfrågorna.

Man kan också notera att bland alla turistande svenskar i Berlin finns, normalt sett, ett stort antal grupper av konfirmander, unga ledare och församlingsanställda som också besöker Victoriaförsamlingen. Förutom att visa hur en svensk utlandsförsamling fungerar har Victoriaförsamlingen särskilda möjligheter genom sin historia under andra världskriget och skyddet av förföljda judar.

En "stillbild" av församlingens liv kan man få genom församlingens kalendarium för två vårveckor i mars 2020. Detta var planeringen, verkligheten blev sedan annorlunda som alla vet.

Kalendarium för Svenska Victoriaförsamlingens planerade verksamhet två marsveckor 2020

Söndag 15 mars

kl 11 Högmässa: Mässa för Stora och Små.

Predikan Pamela Garpefors, Musik Rut Marie Bang, kyrkvärd Helga Lundevall.

Vecka 12

Måndag 16 mars

kl 14:30 Barnkören I

kl 15:30 Barnkören II

kl 18:30 Kyrkokören

Tisdag 17 mars

kl 15:00 Öppna förskolan

kl 19:00 Victoriakören

Onsdag 18 mars

kl 15:00 Syförening

kl 18:00 Veckomässa

kl 19:00 Vokalensemble

Torsdag 19 mars

kl 10:30 Walk'n'talk

kl 12:00 Torsdagslunch: Pannbiff, potatis och lök i brunsås

kl 13:00 Glädjekören

kl 16:30 Öppna förskolan (obs, ny tid!)

Söndag 22 mars

kl 11 Mässa för Stora och Små: Jungfru Marias bebådelsedag: Guds mäktiga verk.

Med Oskar Styf och Pamela Garpefors, Musik Emma Stjernberg, Kyrkvärd Bengt Severingson.

Korv och våfflor med sylt och grädde efteråt!

Vecka 13

Måndag 23 mars

kl 14:30 Barnkören I

kl 15:30 Barnkören II

kl 18:30 Kyrkokören

Tisdag 24 mars

kl 15:00 Öppna förskolan

kl 19:00 Victoriakören

Onsdag 25 mars

kl 15:00 Syförening

kl 18:00 Veckomässa

kl 18:30 [Bibelstudium: "Vad har Jesus sagt?"](#)

Torsdag 26 mars

kl 10:30 Walk'n'talk

kl 12:00 Torsdagslunch: Chili con carne

kl 13:00 Glädjekören

kl 16:30 Öppna förskolan (obs, ny tid!)

Lördag 28 mars

kl 17 Vårnatt - vårkonsert med vokalensemble från församlingen under ledning av Emma Stjernberg.

Söndag 29 mars - *Obs! Sommatid dvs + 1h*

kl 11 Högmässa Femte söndagen i fastan: Försonaren.

Predikan Pamela Garpefors, Kyrkokören sjunger, Musik Emma Stjernberg, kyrkvärd Kersti Mellberg.

5.7 Lokalekumeniska kontakter

Efter en period när jag får intrycket att de lokala ekumeniska kontakterna inte har fått så mycket uppmärksamhet är det påtagligt att församlingen och kyrkorådet på nytt vill prioritera dessa och också bredda intresset för lokalekumeniken bland församlingsmedlemmarna.

Församlingen är medlem i Ökumenischer Rat Berlin Brandenburg och kyrkoherden ingår i det internationella konventets styrelse. Prästerna deltar i Pfarrkonvent Ev. Kirchenkreis Charlottenburg-Wilmersdorf. Prästerna blir inbjudna till föreläsningar och andra arrangemang från EKD och lokalt från EKBO. Vidare samverkar man med Katolska akademien och förbereder just nu en ikonutställning i samverkan med akademien och några andra parter.

Inom det interreligiösa området deltar församlingen i Interreligiösen Dialog Charlottenburg-Wilmersdorf och finns med i sammanhanget med religionsdialog i nyöppnade House of One i centrala Berlin. House of One presenterar sig som "världens första hus för tre religioner som innehåller en kyrka, en moské och en synagoga".

5.8 Personal och oavlönade medarbetare

Utsänd personal, 2,0

Församlingen har två präster utsända av SKUT. Kostnaden för dessa tjänster delfinansieras direkt till SKUT av EKD med för närvarande ca 111 000 EUR (2019). Tjänsterna innehas för närvarande av kyrkoherde Pamela Garpefors och komminister Oskar Styf, båda med anställningskontrakt till 31/12 2022.

Lokalanställda av församlingen, 7,4

Hösten 2021 har församlingen 9 personer lokalanställda i tjänst. Deras hel- och deltidstjänster motsvarar sammanlagt 7,4 heltidstjänster. De lokalanställda är verksamma inom församlingens förskola (knappt 300% fördelat på 4 personer) och i andra tjänster som bl. a. kyrkomusiker (100%), administratör/kommunikatör (75%) och husmor (100%). Förutom de lokalanställda finns även två svenska volontärer. 2019 var kostnaderna för de lokalanställda (lön, sociala avgifter mm) 362 974 EUR. Efter vissa neddragningar blev 2020 motsvarande kostnad för 304 163 EUR, en minskning med 58 811 EUR eller drygt 16%. Man beräknar att kostnaderna för 2021 kommer att ligga ungefär i paritet med 2020 års kostnader.

Anställd av Stiftung für die Schwedische Victoriagemeinde, 0,88.

Victoriaförsamlingens ekonom (88%) är inte anställd av Schwedische Victoriagemeinde e. V. utan anställd och avlönad av Stiftung für die Schwedische Victoriagemeinde. Man hade tidigare också en vaktmästare (100%) anställd. Den tjänsten drogs in 2019/20. Stiftelsen har alltså minskat sina lokalanställda med 1 tjänst, en neddragning med drygt 50%.

Oavlönade medarbetare

Det är naturligtvis svårt att ge en uppskattning av antalet oavlönade medarbetare, vilka uppenbarligen är många. Samtidigt har Victoriaförsamlingen så pass många anställda att man känner av samma svårighet som så många "inlandsförsamlingar", nämligen att få församlingsmedlemmar att känna sig behövda.

5.9 Lokalfrågor samt Svenska kyrkogården i Berlin

Som framgått ovan är det Stiftung für die Schwedische Victoriagemeine som äger hela fastigheten vid Landhausstrasse 26-28. Den har funnits i församlingens ägo sedan ca 1920, tidigare i annan ägoform, men sedan 1942 ägd av en då bildad stiftelse. Den stora parken/trädgården inramas av byggnadskroppar. Endast kyrkans klockstapel står kvar sedan förkrigstid. I övrigt är det byggnader som byggts och byggts till i etapper sedan 1950-talet och framåt. Den senaste byggnaden är en kontorsbyggnad byggd och ägd av annan fastighetsägare på mark som församlingen arrenderat ut på 99 år. Arrendet för denna byggnad uppgår f n till 223 255 EUR årligen och kommer som intäkt till stiftelsen. Alla övriga byggnadsytor ställs av stiftelsen till Victoriaförsamlingens förfogande, vilket är i enlighet med stiftelsens ändamål. Församlingen hyr i sin tur ut skollokaler till SSB Schwedische Schule in Berlin gmbH. För detta får församlingen en årsintäkt på f n 120 000 EUR.

Församlingen bedriver också i lokalerna en förskola i egen regi. Församlingens årsintäkt för detta (egenavgifter) utgör 192 000 EUR.

Fördelningsprincipen mellan fastighetsägaren/stiftelsen och brukaren/församlingen är att Victoriaförsamlingen finansierar allt löpande underhåll och inventarier ("allt som inte är fastskruvat"), medan stiftelsen finansierar själva byggnaderna och större investeringar i dessa.

Det senast utförda större byggnadsprojektet var en följd av den brand som inträffade vid 1 Advent 2019. Branden och framför allt rökskador innebar att hela caféet och köket samt även ovanförliggande lokaler fick renoveras. I samband med detta kunde man också förbättra kökslokalerna så att man nu har dels ett yttre serveringskök för cafeteria, dels ett inre storkök enligt gällande normer. Även vissa andra förbättringar av lokaler och ventilationssystem har kunnat göras i samband med detta byggnadsprojekt. Hela renoveringsarbetet efter branden har gått genom stiftelsen såsom fastighetsägare.

En följd av att byggnaderna vid Landhausstrasse kommit till i olika etapper under lång tid visar sig genom vissa brister och svagheter. Risken för vatteninträngning har på senare år aktualiserats. Vid ett tidigare tillfälle har detta skett och man är medveten om risken och att åtgärder måste vidtas.

Man diskuterar också vilka nya verksamhetsbehov församlingen har och hur detta påverkar lokalbehoven. Man ser behov av och möjligheter till en modern(are) anläggning som möjliggör för församlingen att utveckla sin verksamhet. Det kan gälla att bygga om och/eller att bygga till. Kyrkorådet ser en utvecklingspotential i att marknadsföra Svenska kyrkan som konferenscentrum i centrala Berlin. En sådan utveckling har redan inletts i liten skala. Det

nya tillagningsköket gör att man fått helt andra möjligheter att servera måltider, men kan också innebära nya lokalbehov. Möten och konferenser utifrån i kyrkans lokaler innebär en förstärkt mötespunkt mellan Victoriaförsamlingen och lokalsamhället. Man beskriver cafeterian som en "instegsplats" och "en otrolig samlingspunkt". Läget möjliggör samtidigt en prissättning som innebär en substantiell intäktsmöjlighet för församlingen. För en endagskonferens kan man ta ut ca 800 EUR. Det nya cafébolaget som är under bildande kan också härbärgera en sådan konferensverksamhet.

Sedan 1923 finns det en svensk kyrkogård i Berlin, en sektion av kyrkogården i Stahnsdorf. Kyrkogården hålls i hävd genom ett avtal med kyrkogårdsförvaltningen och gravsättningar sker fortfarande regelbundet på kyrkogården av personer med svenska rötter.

5.10 Församlingens ekonomi

Ett område som fanns med i diskussionerna som ledde fram till nyalet av kyrkoråd 2019 var församlingens ekonomi. Insikten att det krävdes insatser för "att få koll på församlingens ekonomi, arbete och långsiktiga hållbarhet"⁸⁸ fanns som en utmaning för det nya kyrkorådet. På kostnadssidan har man minskat antalet lokalanställda både i församlingen och stiftelsen. Trots pandemi mm har man lyckats åstadkomma ett positivt resultat både 2019 och 2020. Man har för stiftelsen räkning framgångsrikt förhandlat fram ett, för stiftelsens del, positivt tydliggörande av arrendeavgiftens indexhöjning, vilket har stärkt stiftelsens intäktssida. Under samma period som detta skett har branden och renoveringen av berörda lokaler skett. Det positiva i den sorgen är att köksombyggnaden resulterat i ett uppdaterat och effektivare kök. Inom ramen för det cafébolag som är under bildande, se ovan, planerar man nu att kunna marknadsföra sina lokaler också för konferens- och catering vilket beräknas ge en nettointäkt till församlingen.

Sammanfattande är min bild att kyrkorådet idag har en tillfredställande kontroll över församlingens ekonomiska situation. Totalt sett rör det sig om stora tillgångsmassor och en omfattande verksamhet uppdelad på flera olika juridiska personer. Jag uppfattar trots denna komplexitet att nuvarande kyrkoråd, ledning och administration har ett bra grepp och balanserar visioner och realistisk planering på ett sätt som inger förtroende.

Jag fokuserar i det följande församlingens (e.V.) ekonomi. När det gäller intäkter visar grafen B1 att störst intäkt är hyresintäkten från Svenska skolan för deras skollokaler i församlingens fastighet. Därefter är det "övriga avgifter" vilket till största delen är egenavgifter för barnen som går i församlingens förskola. Den tredje största intäktskällan är julbasaren där man dock ska observera att det är *nettointäkten* som redovisas i grafen efter det att kostnader för basaren dragits av. Om man däremot redovisar julbasarens bruttointäkt utan avbränningar är den störst av dessa tre intäktskällor.

---

⁸⁸ Verksamhetsöversikt för Svenska Victoriaförsamlingen i Berlin 2019.

Man kan också notera att kyrkoskatten från EKBO är i samma storleksordning som årets sammanlagda kollekter och gåvor, medan medlemsavgifterna utgör en mycket liten del av intäktsmassan.

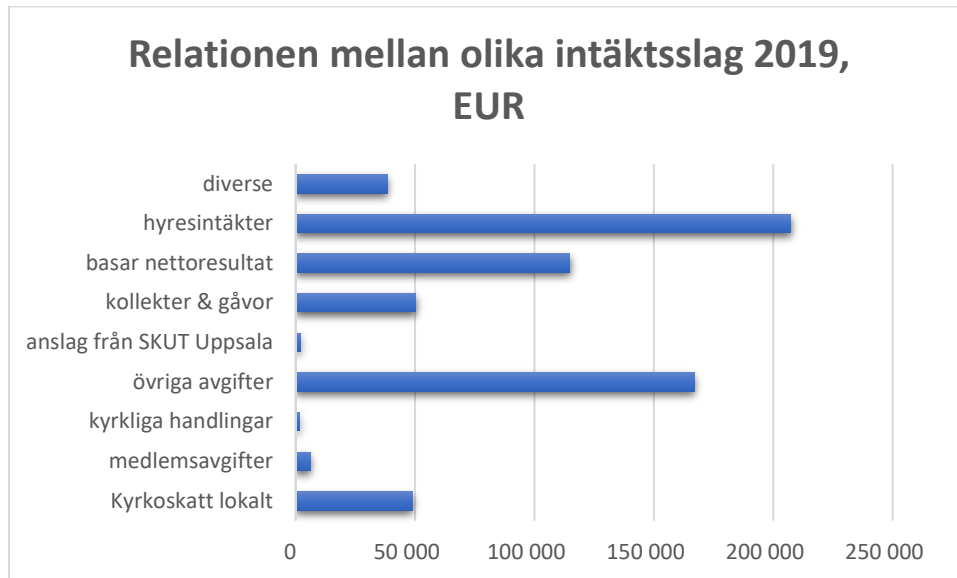

Diagram B1

Diagram B2 visar församlingens intäktskällor och utvecklingen 2013-2020. Linjediagrammet ger en sammansatt bild. Medlemsavgifter, kyrkliga handlingar och kyrkoskatt via EKBO ligger på stabila nivåer. Gåvor och kollekter samt basarintäkter varierar över tid av begripliga skäl men ligger ändå över tid inom ungefär samma härad. Basarresultatet 2020 skiljer sig naturligtvis radikalt, eftersom det var mitt under pandemin. Egenavgifterna från förskolan är stabila i sin ökningstakt. Mellan 2015 – 2020 har de ökat med drygt 54%.

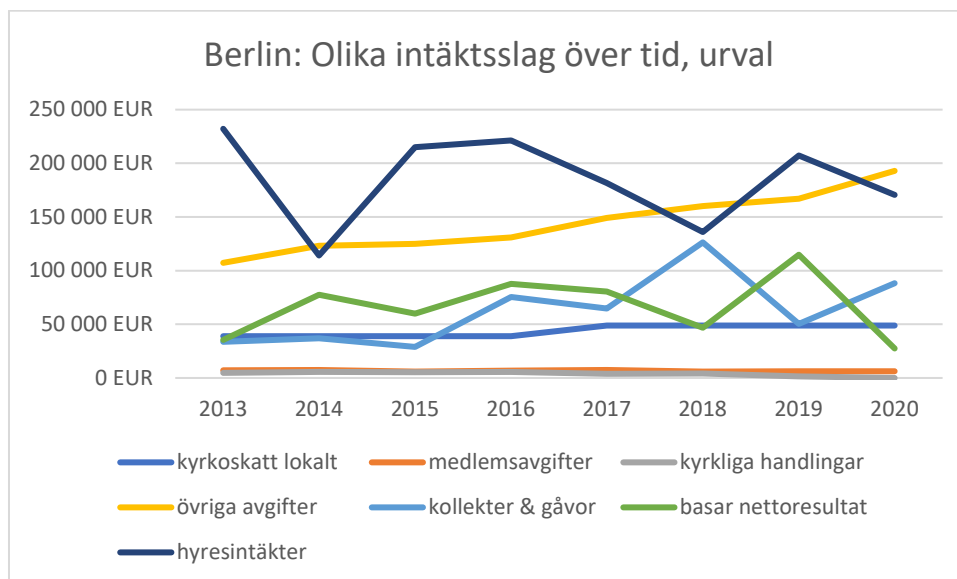

Diagram B2

Hysesintäkten från Svenska skolan ser däremot märklig ut i sina kraftiga slag, som störst mellan 2013-14 på en bra bit över 100 000 EUR, men också mellan 2018-19 på drygt 70 000 EUR. Enligt församlingens kamrer kan den viktigaste orsaken till dessa slag vara att periodiseringar inte görs och att skolan vid vissa tillfällen haft svårigheter att betala i tid. Det måste naturligtvis vara ett dilemma för församlingen om en sådan tung intäkt som skolhyran inte tickar in i rätt tid. Än väsentligare är detta som en påminnelse om hur viktigt det är för församlingen att skolverksamheten är stabil, också av ekonomiska skäl.

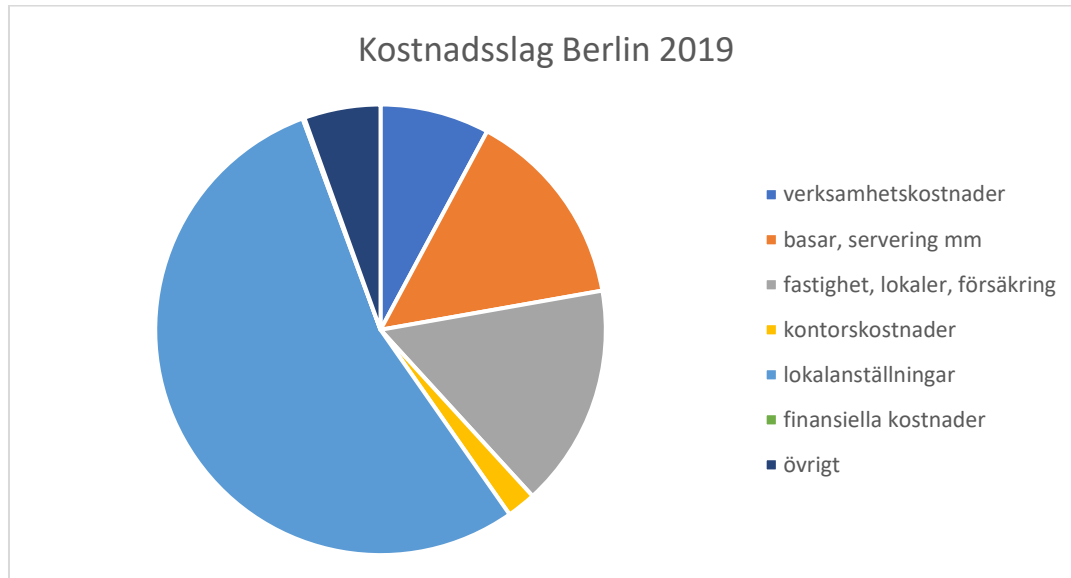

Diagram B3

Jag går nu över till kostnadssidan där grafen B3 visar den inbördes fördelningen av vissa kostnadsslag det senaste "normalåret", 2019. Först ska noteras att detta diagram inte kan ställas i direkt relation till motsvarande på intäktssidan när det gäller julbasaren. På intäktssidan är det nettointäkten som redovisas medan kostnaden ligger kvar tillsammans med serveringskostnader i B3. Inte oväntat är den dominerande kostnadsposten lokanställningarna. Det är också där församlingen har gjort vissa neddragningar som nämnts ovan. Besparingarna som skedde innebar att kostnadsnivån för lokanställningar minskade med drygt 16% under 2020, en nivå som man räknar med ska stå sig även 2021. Diagram B4 visar hur den fleråriga ökningen av denna kostnadspost stannade upp 2018 och sedan tydligt har brutits så att man 2020 närmar sig nivån församlingen låg på 2015.

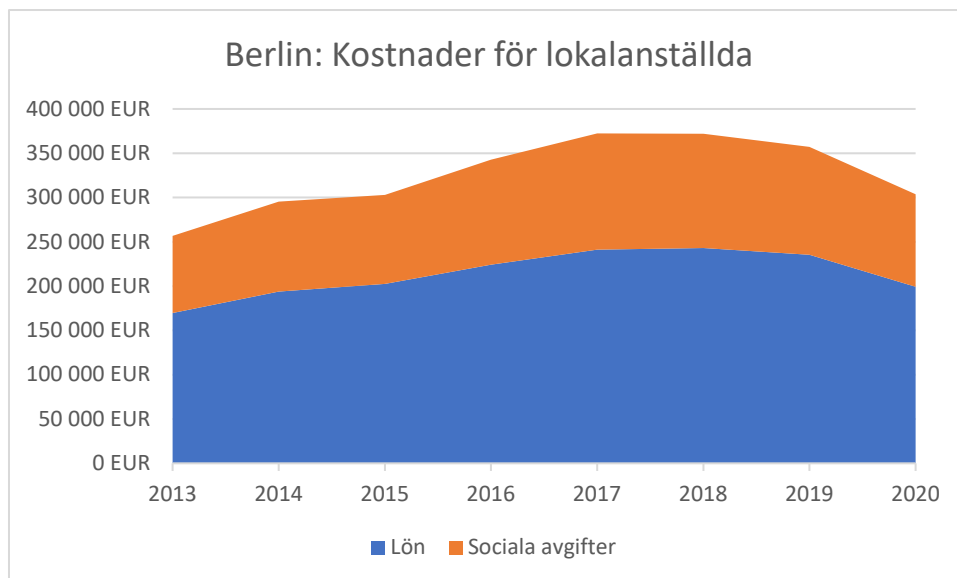

Diagram B4

Om man slutligen väger intäkter och kostnader mot varandra och ser på resultatutvecklingen under ett antal år visar diagram B5 en komprimerad bild av Victoriaförsamlingens liv under åren 2013 – 2020 i ekonomiska termer.

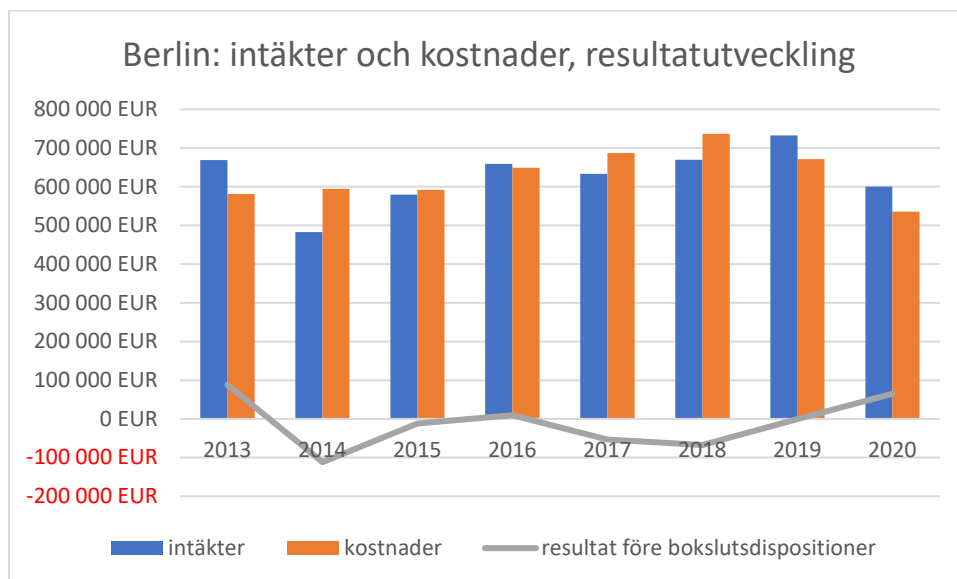

Diagram B5

Till denna graf vill jag bara göra några korta kommentarer. För det första är det intressant hur resultatkurvan med bottenlägena 2014 och 2018 visar en parallellitet med kurvan i B2 över hyresintäkter från Svenska skolan. Vidare hur man i resultatkurvan 2019-20 delvis kan se en spegelbild av den nedåtgående kostnadskurvan för lokalanställningar. Dessa båda iakttagelser återger väl den klassiska erfarenheten att ska man sanera ekonomi måste man jobba både med intäkter och kostnader, vilket man tydligt gör i Victoriaförsamlingen.

Victoriaförsamlingens tillgångar enligt balansräkningen, diagram B6, speglar väl resultatutvecklingen under de senaste åren. Anläggningstillgångarna ligger stabila medan omsättningstillgångarna följer resultaträkningen. I och med 2020 var man tillbaka i nivå med 2013.

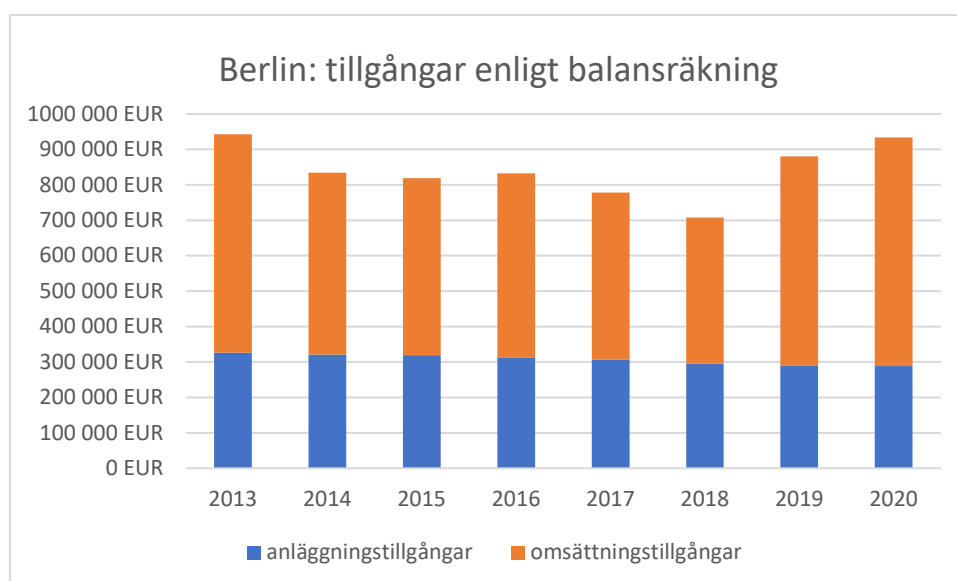

Diagram B6

5.11 EKD-avtal, lokalt för församlingen och centralt för SKUT

2020 överfördes 48 853 EUR som en andel av kyrkoskatten för personer med dubbelt medlemskap från Landskyrkan, Evangelische Kirche Berlin-Brandenburg-schlesische Oberlausitz (EKBO) till Svenska Victoriaförsamlingen.

Svenska kyrkan i utlandet fick enligt avtal och överenskommelse med EKD 80 000 EUR (2020) som bidrag till två prästtjänster i Svenska Victoriaförsamlingen.

5.12 Synpunkter från Svenska ambassaden i Berlin

När den svenska församlingen i Berlin bildades skedde det i mycket nära relation till den svenska utlandsbeskickningen i Tyskland. Svenska Victoriaförsamlingens roll under den tyska nazistregimen på 1930- och 40-talen kunde också ta form med det skydd som den svenska ambassaden gav. I och med de förändrade relationerna mellan kyrka och stat år 2000 har de formella banden mellan utlandsförsamlingen och ambassaden helt upphört, men man kan uppfatta att kunskapen om den historiska kopplingen fortfarande påverkar. Fortfarande finns också en ambassadtjänsteman invald i kyrkorådet som kontaktperson mellan ambassad och församling. För närvarande är det ambassadrådet Per-Anders Andersson som är invald i kyrkorådet.

Ambassadrådet ser som sitt uppdrag i kyrkorådet att bevaka det stöd till svenskar som kan ges genom församlingen men också genom Svenska skolan som har status som svensk utlandsskola med statligt stöd. Han betonar betydelsen av kontakt och samspel mellan ambassaden och församlingen. Han poängterar också att en avgörande och betydelsefull skillnad dem emellan ligger i att ambassaden enbart kan ansvara för vad som är

författningsreglerat medan kyrkan har en styrka i sin frihet. Det kan gälla enskilda konsulära ärenden men också inom ramen för krisberedskapen vid större katastrofer.

5.13 Den juridiska genomgången

Följande noteringar gjordes i slutrapporten från den juridiska genomgången gjord av Mannheimer & Swartling.

1. Församlingens café- och lunchverksamhet saknar nödvändiga registreringar etc. Församlingens caféverksamhet, till skillnad från lunchverksamheten, har inte registrerats hos lokala myndigheter, vilket är ett krav. Församlingens kök uppfyller vidare inte kraven för att få tillreda varm mat, vilket görs. Avsaknad av registrering och godkänt kök för den mat som tillagas är sanktionerat med sanktionsavgifter. Det kan även leda till att ansvariga myndigheter stänger ned verksamheten.

Kyrkorådet håller på att bilda ett särskilt bolag för café- och konferensverksamhet. Köket är ombyggt efter branden för att uppfylla de krav som ställs.

2. Församlingen saknar tillstånd för kommersiell rumsuthyrning Församlingen hyr ut fem gästrum till allmänheten som en del av sin verksamhet. Det finns flera omständigheter som tyder på att uthyrningen ska klassas som kommersiell. Församlingen saknar nödvändiga tillstånd och har inte notifierat lokala myndigheter, vilket är ett krav. Församlingen måste vidare uppfylla nödvändiga säkerhetsföreskrifter för kommersiell uthyrning. Avsaknad av tillstånd är sanktionerat med sanktionsavgifter.

Församlingen har sedan 2019 upphört med rumsuthyrning.

3. Församlingens visstidsanställda kan rättsligt anses vara tillsvidareanställda Flera av församlingens lokalanställda är anställda på viss tid. Det finns ett antal krav för att avtal om visstidsanställningar ska vara giltiga, vilka inte uppfylls i flera fall. Rättsligt anses därför dessa anställda vara tillsvidareanställda. Ett anställningsavtal som gäller tillsvidare kan enbart avslutas om vissa legala förutsättningar är uppfyllda.

Kyrkorådet beaktar detta så att några tveksamheter inte längre uppstår. I sammanhanget kan också nämnas att de tyska bestämmelser som hindrar längre tidsbestämda anställningskontrakt än två år även får konsekvenser för diskussioner om eventuell lokalanställning av utsända präster, se ovan 3.4.

4. Församlingen betalar sannolikt inte korrekt skatt på intäkter från caféverksamheten Församlingens intäkter från caféverksamheten betraktas av församlingen som donationer men ska med största sannolikhet deklarerats och beskattas. Felaktig redovisning och inbetalning av skatt är sanktionerat med bland annat sanktionsavgifter. Församlingen riskerar även att åläggas retroaktiv skattskyldighet.

Problematiken hanteras genom cafébolaget under bildande.

5.14 Stiftung für die Schwedische Victoriagemeinde

(Se också ovan avsnitt 5.1) 1942 bildades en stiftelse som den juridiska formen för Victoriaförsamlingens fastighetsinnehav, Stiftung für die Schwedische Victoriagemeinde. Stiftelsens ändamål enligt stadgarnas ändamålsparagraf är stöd, förvaltning och främjande (Unterstützung, Erhaltung und Förderung) av religiös, medmänsklig och allmännyttig verksamhet (religiösen, mildtätigen und gemeinnützigen Arbeit) som drivs av Victoriaförsamlingen.

Stiftelsen, som ägare av fastigheten vid Landhausstrasse, upplåter lokalerna och tomten hyresfritt till Victoriaförsamlingen. En viss del av tomten är utarrenderad på 99 år till en extern part som uppfört ett kontorshus. Den externa parten erlägger en årlig hyra till stiftelsen på 223 255 EUR.

I en viss del av församlingens lokaler bedriver Svenska skolan sin verksamhet. Skolan erlägger lokalhyra till Victoriaförsamlingen.

Stiftelsen är undantagen inkomstskatt. En person (ekonom) är anställd och avlönad av stiftelsen. Stiftelsens styrelse (Vorstand) utgörs av fyra personer: kyrkoherden, kyrkorådets ordförande och vice ordförande samt kassören. Kyrkoherden är styrelseordförande.

Förmögenhetsvärde var vid 2018 års utgång 6 773 542 EUR.

5.15 Svenska skolan i Berlin

I Victoriaförsamlingens lokaler är Svenska skolan hyresgäst. Svenska skolan, som startades i av Svenska Victoriaförsamlingen 1906, ägs av ett församlingskontrollerat driftsbolag, SSB Schwedische Schule in Berlin gGmbH. Kyrkoherden är VD i bolaget. Den pedagogiska ledningen utövas av en särskild skolstyrelse. Skolan omfattar låg- och mellanstadium och fritids. Skolan har för närvarande 35 elever i åldrarna 6-12 år, och räknas som en av de statligt erkända utlandsskolorna för svenska barn. Elevantalet är i underkant och skulle behöva nå upp till 55 elever. Man arbetar nu för att skolan ska få erkänd status som tysk privatskola och därmed kanske kunna bredda sitt rekryteringsunderlag.

6. Svenska Gustaf Adolfskyrkan i Hamburg, bakgrund och nuläge

6.1 Församlingens bakgrund och juridiska status

1883 etablerade EFS en verksamhet bland sjömän och svenska emigranter i Hamburg. Under de första decennierna lånade man lokaler för en växande verksamhet. Vid sekelskiftet 1900 räknade man med att ungefär 1 000 svenska båtar årligen anlöpte Hamburg och att cirka 1 800 emigrerade svenskar bodde i staden. I början av 1900-talet gav EFS styrelse klartecken till inköp av en tomt vid Ditmar-Koel-Strasse vid Elbe nära Landungsbrücke och 1907 stod den nybyggda tegelbyggnaden med kyrka, läsrum, skollokaler och lägenheter färdig. Kyrkan invigdes i maj 1907 under namnet Gustaf Adolfskyrkan av ärkebiskop J.A Ekman. Byggnaden med dess kyrktorn utgör sedan dess ett landmärke vid Elbe, mittemot de stora varven på andra sidan floden.

Sjömanskyrkans verksamhet inklusive svensk skola fortgick under 1900-talet och de båda världskrigen. Såväl under första som andra världskriget fick kyrkans verksamhet under krigstillståndet en markant tyngdpunkt i stöd och hjälp till svenskar och svenskättlingar i Hamburg. Under andra världskriget utsattes Hamburg för en massiv allierad bombning som strategiskt mål på grund av stadens betydelse både för sjöfart och järnvägsförbindelser. Den riktigt intensiva bombningen inleddes sommaren 1943 och en stor del av Hamburg lades i ruiner. Samtliga nordiska sjömanskyrkor utom den svenska blev utbombade. Även Gustaf Adolfskyrkan fick många träffar men stod ändå upprätt genom hela kriget. Pastor Albin Hansson beskriver: "Under augusti månad [1943] hade min maka och jag en hel dag vandrat omkring bland ruinernas stenöknar och undersökt, om hus, som tillhörde svenskar, stodo kvar. Jag höll sedan en gudstjänst i vår kyrka där, vars alla fönster blåsts bort under bombräderna. Kyrkan utan fönster och med remmor i valv och väggar var full av andäktigt lyssnande landsmän."

Den 17 maj 1945 hölls den första gudstjänsten efter krigsslutet i den skadade men ändå bevarade Gustaf-Adolfs-kyrkan, och nu kunde ett mångårigt arbete vidta med att steg för steg reparera byggnaden. Runt omkring låg de flesta husen länge i ruiner. Under de första fem åren efter kriget bestod verksamheten i stor utsträckning av att förmedla livsmedel, kläder och skor från Sverige till den svenska kolonin i Hamburg.

1971 överlät EFS den svenska Gustaf Adolfskyrkans verksamhet till Svenska kyrkans Sjömansvårdsstyrelse, och 1977 överlämnade man också själva fastigheten på Ditmar-Koel-Strasse som gåva till Svenska kyrkan. Verksamheten har sedan dess fortsatt i Sjömansvårdsstyrelsens, sedermera SKUT:s regi med en successivt förändrad profil. Orsaken till förändringen av verksamheten är främst sjöfartens förändrade villkor vilket gör att gårdagens sjömanskyrka blivit dagens svenska utlandskyrka.

Juridisk status

Svenska kyrkan i Hamburg, "Schwedische Gustaf-Adolf-Kirche in Hamburg e. V.", har tysk rättslig status som en "eingetragener Verein", registrerad i Hamburgs föreningsregister i juni 2001.

I de tyska stadgarna slås det fast att "Die Gemeinde hat ihren Sitz im Hamburg. Die Gemeinde versteht sich als eine Gemeinde der Schwedischen Kirche." (§1.3)

6.2 Pastoral område och underlag

Svenska Gustaf-Adolf kyrkans pastorala ansvarsområde är följande. Inom parentes anges den tyska statistiken över invånare med svenskt medborgarskap som första medborgarskap⁹.

- Hamburg, tredje största svenskkolonin efter Berlin och München, trafikknutpunkt (1 145)
- Schleswig-Holstein, Kiel och Lübeck, färja från Göteborg samt Rödby via Danmark (1 120)
- Niedersachsen, näst största förbundslandet till ytan, huvudstaden Hannover (1 660)
- Bremen med Bremerhaven, vid Nordsjön (295)
- Mecklenburg-Vorpommern, bl.a. Stralsund, färjeförbindelser från Trelleborg och Ystad (215)

Man kan notera att enligt församlingsordningarna har både Hamburg och Berlin ansvar för Mecklenburg-Vorpommern.

Sammanlagt finns alltså 4 435 personer med svenskt medborgarskap som sitt första medborgarskap. Någon generell statistik över hur många med dubbelt medborgarskap som inte har det svenska som första tillhörighet finns inte tillgänglig, men de utgör troligen ett ganska stort antal. Det finns en uppgift från december 2019 att Hamburg då hade 568 personer med svenskt medborgarskap som sekundär tillhörighet. Det betyder för Hamburgs del att man får lägga till ca 50% för att få fram det totala antalet personer med svenskt medborgarskap. Om det skulle vara samma andel generellt i hela pastorala området innebär det att det skulle finnas omkring 6 625 personer med svenskt medborgarskap. Några ytterligare punkter kan noteras.

Genom områdets geografiska läge sker en stor del av svenskarnas landburna resor söderut genom församlingens ansvarsområde. 2019 registrerades antalet svenska besökare enligt följande (avrundat): Schleswig-Holstein 150 000, Hamburg 70 000, Mecklenburg-Vorpommern 63 000, Niedersachsen 80 000.

Sedan 2016 har det byggts upp ett samarbete mellan Universität Hamburg, ett av Tysklands största universitet, och Lunds universitet. Under åren har det resulterat i ett stort antal publiceringar och ett 20-tal större forskningsprojekt. Samarbetet innebär också att ett stort forskarutbyte sker mellan Lund och Hamburg där svenska forskare inom olika områden

---

⁹ Sammanställt i PM från Svenska ambassaden 2021.

kommer till Hamburg. I svenska församlingen får man kontakt med många av de forskare som vistas flera år i Hamburg för sitt forskningsarbete.

6.3 Medlemsstatus

Församlingen redovisade 652 medlemmar vid utgången av 2020.¹⁰ Man beskriver själva medlemsituationen som stabil över tid med en möjligen viss ökningstrend. Under åren 2013 – 2020 har medlemsantalet varierat mellan 643-683. Det dagsaktuella antalet ligger ungefär vid den övre gränsen i intervallet. Medlemsavgiften är 100 EUR för familj, 65 EUR för enskild och 10 EUR för student.

Vid samtal i kyrkorådet lyfter man fram att Gustaf Adolfskyrkan fyller en existentiell funktion för svenskar i området men också för tyskar med stark Sverigeanknytning. Man karakteriserar församlingen som en mötesplats för alla åldrar och en levande församling på olika nivåer. Som exempel nämner man ett samtal med församlingens konfirmander där någon uttryckte att tyska är vardagsspråket men när han ber är det alltid på svenska.

Kyrkorådet pekar också på Svenska Gustaf Adolfsförsamlingens starka plats i staden Hamburgs liv och kultur, liksom för omgivande områden. Som de tydligaste genomslagen av detta nämner man vårbasaren och Lucia-konserterna som hålls i kyrkor på ett flertal orter vid sidan av Hamburg. Julbasaren som sker under 6 dagar i mitten av november attraherar normalt sett omkring 30 000 besökare. Julbasar hålls under samma tid i alla fyra nordiska kyrkorna längs Ditmar-Koel-Strasse och, menar man, har skapat ett sug i lokalsamhället. För många Hamburgsbor har det blivit en fast tradition att tillbringa en dag längs denna nordiska "kyrkogata". I samtalet med kyrkorådet lyfts fram att Sverige och svensk kultur generellt sett står för något mycket positivt i norra Tyskland, liksom Sverige i de forna delarna av Öst-Tyskland fortfarande bär med sig känslan av "längtanslandet". Detta stärker Gustaf Adolfsförsamlingens roll i Hamburg.

6.4 Kyrkoråd

Kyrkorådet består av 7 valda ledamöter samt kyrkoherden. Till sin sammansättning ger det intryck av att balansera kontinuitet och nytillskott på ett bra sätt. Den senast invalde ledamoten tillträdde 2020. Även åldersfördelning och kompetensprofil utgör en positiv mix. Kyrkorådet har en uttalad och kommunicerad ansvarsprofil bland ledamöterna för olika delar av församlingsverksamheten. Kyrkorådets nuvarande sammansättning är följande:

Kristina Ekelund, ordförande
Åke Marcusson, vice ordförande
Per Edler, kyrkoherde
Petter Bjällö

---

¹⁰ Verksamhetsöversikt 2020

Jörgen Christiansen
Uta Schultz
Åsa Schwotzer
Katrín Tautermann

Vid mitt besök i Hamburg hade jag möjlighet att möta större delen av kyrkorådet i ett samtal. Mitt intryck är att församlingen har en engagerad och kompetent styrelse, fokuserad på vitala frågor i församlingens liv. Man gav en bild av församlingen som en levande och angelägen församling bland olika åldrar.

Kyrkoråd och kyrkoherde har nyligen slutfört arbetet med en ny församlingsinstruktion 2021. Arbetsättet, som på ett strukturerat sätt har involverat församlingsmedlemmar, kyrkoråd och anställda, har lämnat ett gott avtryck. Kyrkorådets erfarenheter av detta är så positiva att man har för avsikt att använda sig av samma arbetsätt i andra sammanhang för att förstärka församlingsmedlemmarnas känsla av delaktighet.

6.5 Församlingsordning och församlingsinstruktion

Ny församlingsordning är fastställd 2019 (Vereinsregister 2021) och en ny församlingsinstruktion utfärdad 2021.

6.6 Församlingsliv

När man möter församlingslivet i Hamburg är det med påfallande likheter med en större "inhemsk" församling i Svenska kyrkan. Självklart ger församlingens "Sitz im Leben" andra förutsättningar men de grundläggande dragen i församlingens liv avspeglar utan vidare församlingens grundläggande uppgift. Där finns också speciella event som också skulle ha kunnat arrangeras i en svensk storstad, som till exempel "Nacht der Kirchen", ett ekumeniskt arrangemang i Hamburgs kyrkor med gudstjänster, konserter och andakter under en stor del av en lördagskväll. Årets tema var "Komm, wie du bist!" Men där finns också helt specifika inslag, särskiljande för utlandsförsamlingarna, som Luciakonserter och vår- och julbasar.

Inledningsvis återger jag ett utdrag ur församlingens kalendarium för verksamheten under vecka 7 och 8/2020, strax innan församlingen fick stänga ner på grund av pandemin.

Septuagesima

Sön 9 febr	11.00 Lekmannaedd gudstjänst, Åsa Schwotzer/Marie Carlsson/Olaf Meister. Anja Sandleben, flöjt
Tisd 11 febr	18.00 Läsecirkel 19.30 Körövning
Ons 12 febr	15.30 Barngruppen
Tors 13 febr	11.45! "Bröd och salt", samtal om tro 13.00 Seniorlunch/andakt 19.00 "Bröd och salt", samtal om tro

Lör 15 febr	14-17 Bokloppis
<i>Sexagesima</i>	
Sön 16 febr	11.00 Högmässa Per Edler/Marie Carlsson/Hedwig Koch
	17.00 My funny Valentine. Vi tänder levande ljus i caféet. Petter Bjällö & pianisten Marie Carlsson sjunger och spelar de mest älskade kärlekssångerna genom tiderna.
Tis 18 febr	19.30 Körövning
Ons 19 febr	15.30 Barngruppen
Tors 20 febr	14.30 Andakt, därefter bastel & syförening
<i>Fastlagssöndag</i>	
Sön 23 febr	11.00 Högmässa, Per Edler/Almut Stümke/Ingrid v. Dewitz. Almut Stümke & ensemble

I den planerade verksamheten 2020 ingick även att församlingens Café var öppet på eftermiddagarna torsdag-söndag.

Självklart påverkade pandemin under 2020 och 2021 församlingens verksamhet på ett genomgripande sätt. Caféverksamheten hade under flera år gått med betydande underskott. Under 2020-2021 har caféet varit stängt, primärt på grund av pandemin. Samtidigt har under denna period också de båda caféanställda slutat. För tillfället är därför serveringen endast öppen på torsdagar i anslutning till veckomässan och man omprövar både bemanning och verksamhet (se nedan beträffande lokalanställda).

Ett uttryck för Gustaf-Adolfs-församlingens förankring och tydliga plats i staden Hamburg är gruppen "Unga Vuxna" som startades i slutet av augusti 2020 efter man hittat en villig student som ledare. Ett 30-tal unga svenskar, tysksvenskar och svensktalande tyskar i åldrarna 18–26 träffades på torsdagskvällarna i kyrkans lokaler. De hann träffas fram till november 2020, då Hamburg beslutade lock down. De fortsatte sedan att träffas personligen och tack vare banden i gruppen klarade de av isoleringen under de följande månaderna. Hösten 2021 startade gruppen på nytt i kyrkan. Den består nu av ett 20-tal unga vuxna i åldern 19–26 som nu när restriktionerna lättats känt en längtan att få mötas i verkliga livet för gemenskap och samtal.

När det gäller församlingens gudstjänstliv är grundmönstret högmässa i Gustaf Adolfskyrkan varje söndag klockan 11 och veckomässa i kyrkan torsdagar klockan 19. Gudstjänster hålls också vid enstaka tillfällen i Lübeck, Kiel och Bremen. Gudstjänststatistiken för huvudgudstjänster 2019 och 2020 ser ut enligt nedan. 2019 var det skifte på prästtjänsten vilket kan ha påverkat antalet gudstjänstillfällen. Det faktum att det endast finns en präst i Hamburg gör naturligtvis också att det vissa söndagar blir en lekmanaledd gudstjänst eller under semestertid ingen gudstjänst. Då kan det dock ofta erbjudas gudstjänst i någon av de övriga nordiska kyrkorna. Det lägre snittet per gudstjänst 2020 är förstås en pandemieffekt.

2019		2020	
Antal huvudgtj	Delt snitt	Antal huvudgtj	Delt snitt
36	49	43	22

Kyrkorådet har lyft fram betydelsen av att nå fram till barn och ungdomar. En planerad förändring av kyrkorummet hänger också samman med ambitionen att kunna vara mer flexibel i utformningen av gudstjänster. Sedan 2020 bifogar man som bilaga till kyrkobladet en ambitiös tidning riktad till församlingens barn och ungdomar med ett delvis interaktivt upplägg, "Barnbidraget. Läs, lär & le!".

Under 2019 räknade man med att totalt omkring 47 000 besök skedde i Gustaf Adolfskyrkans lokaler. Av dessa skedde cirka 33 000 under dagarna för julbasaren. Bland årets stora begivenheter i församlingens liv räknas Luciakonserterna, flera till antalet, där församlingens körer medverkar.

När det gäller församlingens kommunikation pekar kyrkorådet på betydelsen av att kunna utveckla möjligheter till dubbelriktad kommunikation genom sociala medier.

6.7 Lokalekumeniska kontakter

Församlingen har sedan länge ett väl etablerat ekumeniskt samspel och samarbete. Gustaf Adolfskyrkans i dubbel bemärkelse närmaste ekumeniska kontakter är de tre övriga nordiska sjömanskyrkorna, den norska, danska och finska. Den norske sjömansprästen Dag Eidhamar betonar det unika med att de fyra skandinaviska kyrkor ligger på rad vid samma gata och den positiva effekt det innebär. Positivt därför att det skapar en starkare identitet i staden. Exempelvis julbasaren, 6 dagar i november, som alla fyra har samtidigt vilket skapar ett

osedvanligt genomslag i Hamburg.¹¹ De nordiska kyrkoherdarna har ofta kontakt med varandra.

Svenska församlingen har också ett visst utbyte med Gammal-katolikerna i Hamburg. Ett ekumeniskt centrum, Ökumenische Forum HafenCity, finns i en stor fastighet i de nydanade gamla hamn- och lagerhuskvarteren. Fastigheten ägs av Evangelisch-Lutherische Kirche in Norddeutschland (Nordkirche) och Katolska ärkestiftet i Hamburg. Huset rymmer ett gatukapell, seminarielokaler, ett café och ett antal lägenheter i olika storlekar som i första hand hyrs ut till sådana som vill dela visionen om ett ekumeniskt gemensamhetsboende. Där ryms också ett litet kansli för ett brett ekumeniskt samarbetsorgan i Hamburg, "Arbeitsgemeinschaft Christlicher Kirchen in Hamburg", förkortat ACK. Detta organ startades på 1960-talet och idag är ca 40 kyrkor anslutna, däribland Svenska Gustaf-Adolf-kyrkan. Man samlas till ekumeniskt forum tre gånger per år och har också en "Comission for Theology" (Theologischen Kommission) som publicerar sig kring olika temata. Ordföranden i ACK betonar att kyrkorna i Hamburg är inriktade på att *samarbeta* i gemensamma projekt. Ett exempel är dentidigare nämnda "Nacht der Kirchen" som ACK står bakom årligen under en kväll i september då kyrkorna håller öppet.¹²

6.8 Personal och oavlönade medarbetare

Utsänd personal, 1,0

Kyrkoherde Per Edler är den enda utsända medarbetaren, 1,0 tjänst. Hans förordnande löper ut sommaren 2022.

Lokalanställda, f.n. 1,5

Marie Carlsson, kantor och körledare, ideella verksamheten, 50%

Margareta Schirmacher, administration, kassa och kommunikation, ideella verksamheten, 50%

Carina Bolte, husmor, 50%, slutar 30/11 2021.

Husmorstjänsten är under omvandling och man utannonserar under hösten en kombination av assistent- och husmorstjänst.

Oavlönade medarbetare

Församlingen räknar med många oavlönade medarbetare där det stora antalet är verksamma med anknytning till vår- och julbasaren medan andra finns med mer

---

¹¹ Samtal med sjömanspräst Dag Eidhamar 20/9 2021. Norska kyrkan finansierar drygt tre tjänster i Hamburg samt får till detta också anslag från norska utrikesdepartementet. Motivering för detta är den krisberedskap som sjömanskyrkan ingår i tillsammans med norska utrikesförvaltningen.

¹² Samtal 2021-09-21 med ordf i ACK Uwe Onnen samt verksamhetsledaren Annette Reimers-Avenarius.

kontinuerligt i verksamhet och gudstjänstliv. Sammanlagt räknar man in omkring 200 aktiva oavlönade medarbetare.

6.9 Lokalfrågor

Som framgått av den historiska bakgrunden är Svenska Gustaf Adolfsförsamlingens verksamhet sedan 1907 lokaliserad till Gustaf Adolfskyrkan vid Landungsbrücke i de gamla hamnkvarteren i Hamburg. Under andra världskriget blev byggnaden illa åtgången, men stod fortfarande upprätt vid krigsslutet. Den kunde också efterhand återställas till användbart skick. 1977 överlät EFS byggnaden som gåva till Svenska kyrkan, sedermera SKUT med den svenska Gustaf Adolfsförsamlingen som brukare.

2012 sålde SKUT hela fastigheten till en privat företagare med svenska rötter, Frank Steinhoff. Detta skedde efter åtskilliga diskussioner och utredningar som klarlagt att behovet av renovering översteg SKUT:s och/eller församlingens investeringsmöjligheter. Det skulle komma att visa sig att underhållsbehovet var än större än vad tidigare konsultrapporter förutsett.¹³ I försäljningen villkorades att den svenska församlingen skulle vara garanterad att få fortsätta använda en stor del av fastighetens yta, men nu som hyresgäst. I köpekontraktet stipulerades också en kallhyra på en med tanke på läget i Hamburg låg hyresnivå. Församlingens hyreskontrakt löper på 25 år med option på förlängning därefter. Konstruktionen möjliggör för församlingen att ha en stabil och över tid överblickbar hyreskostnad.

De lokaliteter som ingår i det 25-åriga avtalet och som församlingen förfogar över i fastigheten är i huvudsak

- själva kyrkolokalen med läktare, sakristia, kontor, sammanträdesrum och kyrkoherdens arbetsrum;
- en stor församlingslokal ("läsrummet") som rymmer cafélokal, bibliotek och serveringskök;
- en stor källarlokal, verkstad, frysrum och lagerlokal bland annat använd till julbasaren.

Övriga lägenheter i fastigheten, inklusive den lägenhet församlingen hyr åt kyrkoherden, hyr Frank Steinhoff ut till "externa" hyresgäster och till marknadsmissigt satta hyror. Frank Steinhoff uppger att församlingens hyra, satt under marknadsnivå, tillsammans med övriga hyresintäkter satta i marknadsnivå, kan finansiera en balanserad drift av fastigheten så att den skattemässigt bedöms som affärsmässigt sund och bär sina egna kostnader. Enligt honom själv ligger drivkraften till denna konstruktion i en stolthet att kunna bidra till bevarandet av ett landmärke i Hamburg och att kunna garantera att Svenska Gustaf Adolfskyrkan kan fortsätta sin närvaro och verksamhet i staden.

---

¹³ Kombinationen av gammalt hus och allvarligt eftersatt underhåll innebar bl.a. att all infrastruktur (el och rör) fick bytas och att fasadteglets fogning fick bytas. Hela ytterväggen var på väg att rasa ut i kyrkans kor. Dessutom installerade man hiss till olika nivåer i huset.

Frank Steinhoff redogör också för sin avsikt att skapa förutsättningar för att kyrkan och församlingslokalerna ska kunna bevaras även efter hans egen livstid. Nyligen har han bildat en allmännyttig stiftelse till vilken han räknar med att testamentera fastigheten.¹⁴

Som jag kan bedöma det har församlingen bra och funktionella lokaler i sin fastighet, dessutom med en enastående central lokalisering i Hamburg. Det långsiktigt stabila hyreskontraktet är en ändamålsenlig konstruktion. Enligt samstämmiga uppgifter löper samspelet mellan fastighetsägaren och församlingen mycket väl.

En bakgrund för förståelsen av den för församlingen förmånliga lokaliseringen är att hyresnivåerna i Hamburg uppges vara mycket höga. Den uppdrivna kostnadsnivån gör att det är svårt att hitta lägenheter för nya medarbetare, och det är också en förklaring till att församlingen inte längre har möjlighet att ha betalda volontärer från Sverige.

Slutligen ska noteras att församlingen planerar ett projekt för att förändra kyrkorummet något för att uppnå en större flexibilitet. Denna förändring ska finansieras av församlingen själv.

6.10 Församlingens ekonomi

Sammanfattningsvis har församlingen för närvarande en stabil ekonomi och, som jag kan bedöma, god kontroll av sin ekonomiska förvaltning.

När det gäller församlingens intäkter visar grafen nedan (H1) att kollekt & gåvor samt julbasaren är de viktigaste inkomstkällorna under ett normalår. Det ska observeras att det är basarens nettointäkt efter avdrag av kostnader som redovisas här.

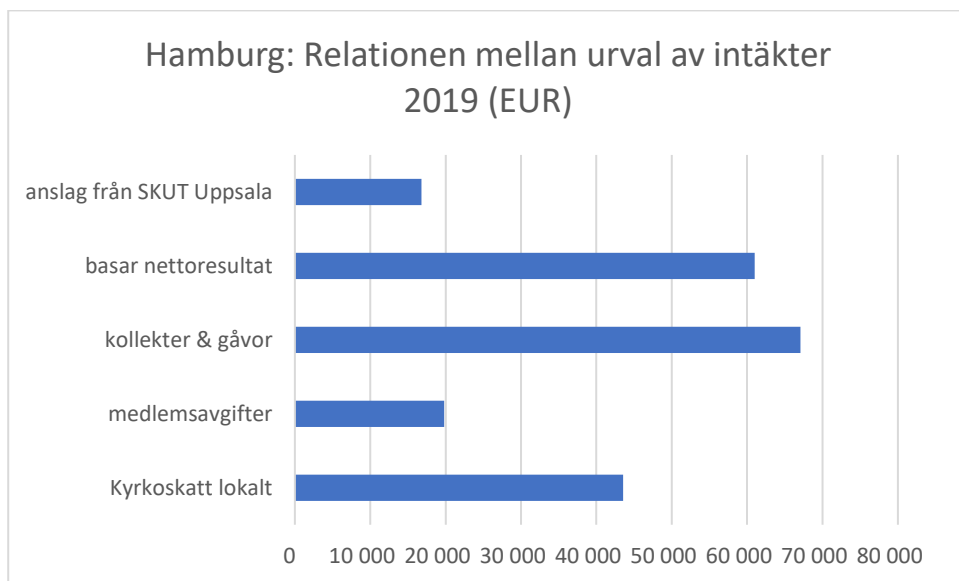

Diagram H1

¹⁴ Samtal med Frank Steinhoff 2021-09-22

Linjediagrammet (H2) visar att den inbördes rangordningen av intäktskällor också har stått sig över tid. Avvikelsen som uppvisas är inte oväntat pandemiåret 2020. Julbasaren kunde inte hållas på vanligt vis utan endast onlineförsäljning erbjöds varför basarintäkten dyker brant. På gåvosidan ökade gåvogivandet lika markant under 2020, men naturligtvis inte kollekterna eftersom man under lång tid inte hade möjlighet till gudstjänster med fysiskt deltagande.

Gåvogivandet är imponerande stort och bör också ses som ett utslag av en stark församlingsförankring. Som noterats ovan är medlemskader ganska stabil liksom den årliga intäkten av medlemsavgifter. I relation till medlemsavgifterna är den för vissa medlemmar överförda kyrkoskatten väsentligt högre. Det fanns en äldre överenskommelse från 1930-talet som innebar att kyrkoskatt överfördes för medlemmar från ett större upptagningsområde. Sedan 1957 gäller en överenskommelse mellan Gustaf Adolfsförsamlingen och Landskyrkan (Nordkirche). Nordkirche överför kyrkoskatten för de svenska medlemmar som är skattebetalare i Hamburg och begärt detta skriftligen. Man behåller 10% av kyrkoskatten i administrativ avgift och överför resten till Gustaf Adolfsförsamlingen. Enligt uppgift gäller detta ett mindre antal av församlingens medlemmar och, eftersom kyrkoskatten är inkomstrelaterad, kan det i vissa fall röra sig om stora summor för enskilda individer. Det innebär att kyrkoskatten som inkomstkälla kan slå kraftigt vid inkomstförändringar eller dödsfall.

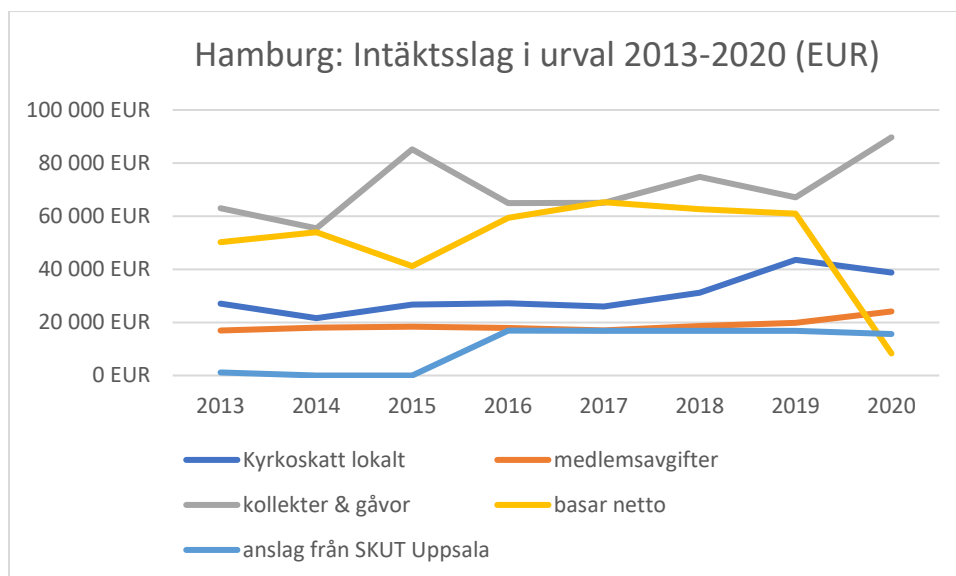

Diagram H2

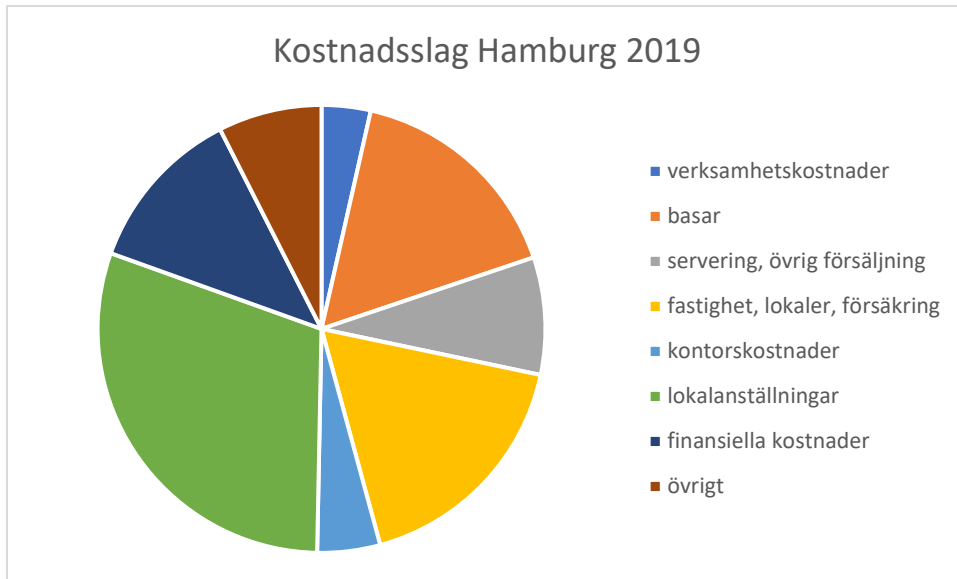

Diagram H3

På kostnadssidan visar diagrammet H3 förhållandet mellan olika kostnadsslag 2019. Det ska först noteras att kostnaden för basaren som faller ut i denna bild inte kan ställas i relation till den tidigare redovisade *netto*täckten av julbasaren där kostnaden redan är avdragen.

De kostnadsslag som för övrigt är dominerande i denna graf är fastighetskostnader, lokanställningar och finansiella kostnader. När det gäller fastighetskostnader innefattar det sådant som uppvärmning, invändigt underhåll och försäkringskostnader för de lokalytor församlingen hyr. Diagrammet H4 visar detta för åren 2013-2020, där det är perioden från 2016 och framåt som visar de idag aktuella fastighetsförhållandena.

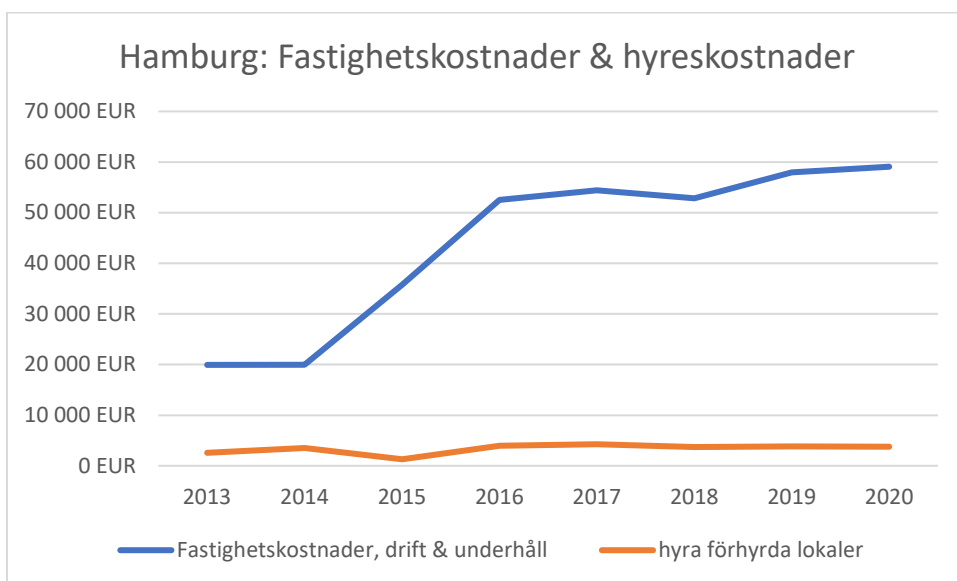

Diagram H4

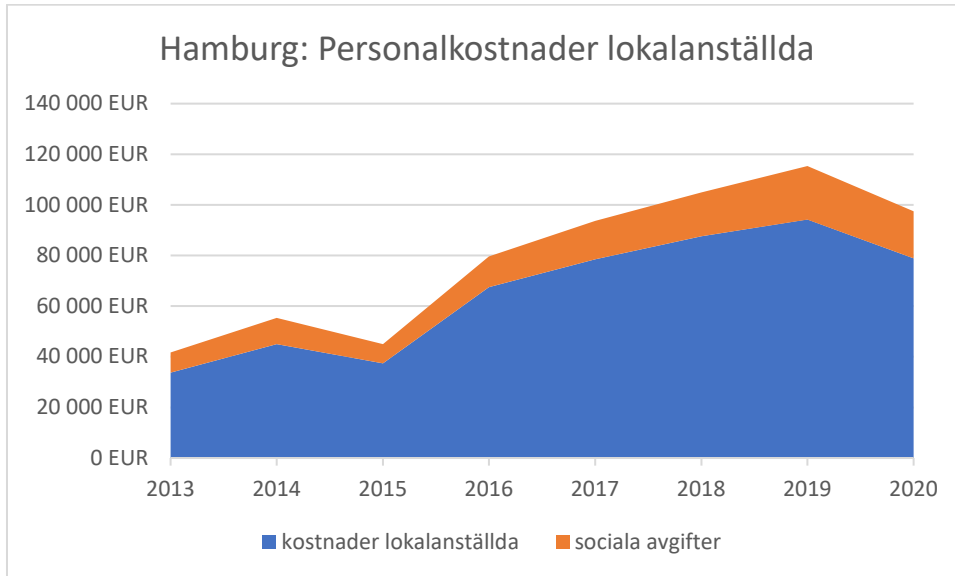

Diagram H5

Om man vidare bryter ut kostnaden för lokalanställda visar diagrammet H5 kostnadsutvecklingen över tid. Diagrammet visar utvecklingen under åren 2013-2020. De tre första åren är mindre relevanta. 2015 avslutades alla lokalanställningar utom kantorns på grund av den stora renoveringen och ombyggnaden av fastigheten. Från 2016 flyttade församlingen in i de nygamla lokalerna och en nystart skedde. Den innefattade bland annat en ambitiös uppbyggnad av caféverksamheten, vilket direkt avspeglas i de stigande personalkostnaderna. Jag har ovan redogjort för de förändringar som församlingen vidtagit under 2019 och 2020 när det gäller café och servering, vilket förklarar de sjunkande personalkostnaderna 2020.

Det tredje kostnadsslaget jag vill peka på är posten finansiella kostnader i församlingens resultaträkningar. På intäktsidan ska den ställas i relation till bokförda gåvor. Bakgrunden är att församlingen är en eingetragene Verein med viss skattebefrielse. Församlingens verksamhet får därför inte gå med vinst om man inte har en tydlig plan för vad man behöver kapitalet till, exempelvis en ombyggnad av kyrkorummet. Enligt tysk skattelagstiftning kan man däremot komma överens med gåvogivare att deras gåvor läggs direkt till föreningens kapital och därmed inte redovisas på sista raden i resultaträkningen. Eftersom Gustaf Adolfsförsamlingen har många gåvogivare som i en del fall bidrar med stora och regelbundna belopp tillämpar man detta efter skriftligt medgivande från respektive givare. Överföringen av gåvor till kapitalet syns i resultaträkningen som finansiella kostnader.

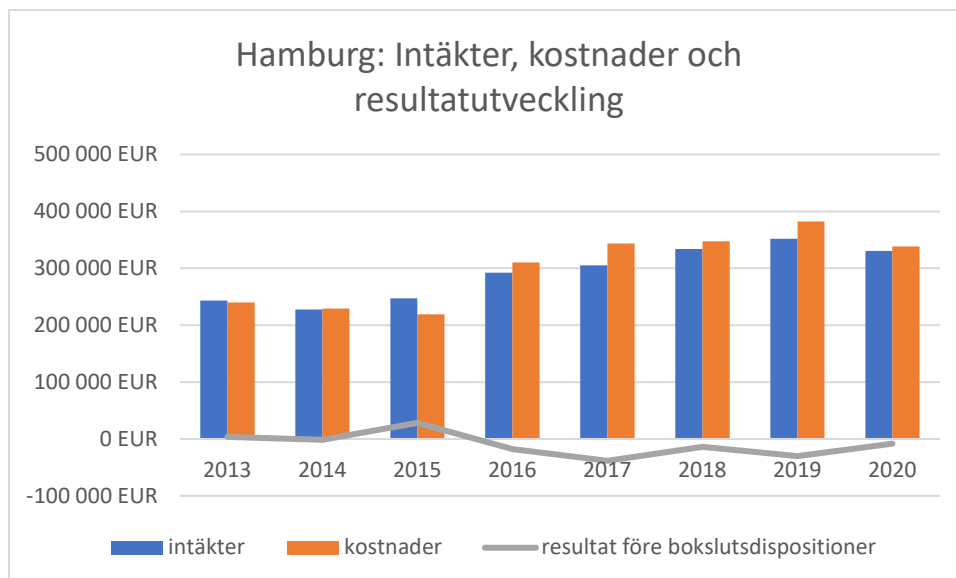

Diagram H6 visar resultatutvecklingen som församlingens resultaträkningar redovisar den på "sista raden". Här kan man notera åren 2016-2020 och en kontinuerlig förlust. Detta ger dock inte en rättvisande bild av församlingens ekonomiska stabilitet. Den bilden visar istället nästa diagram.

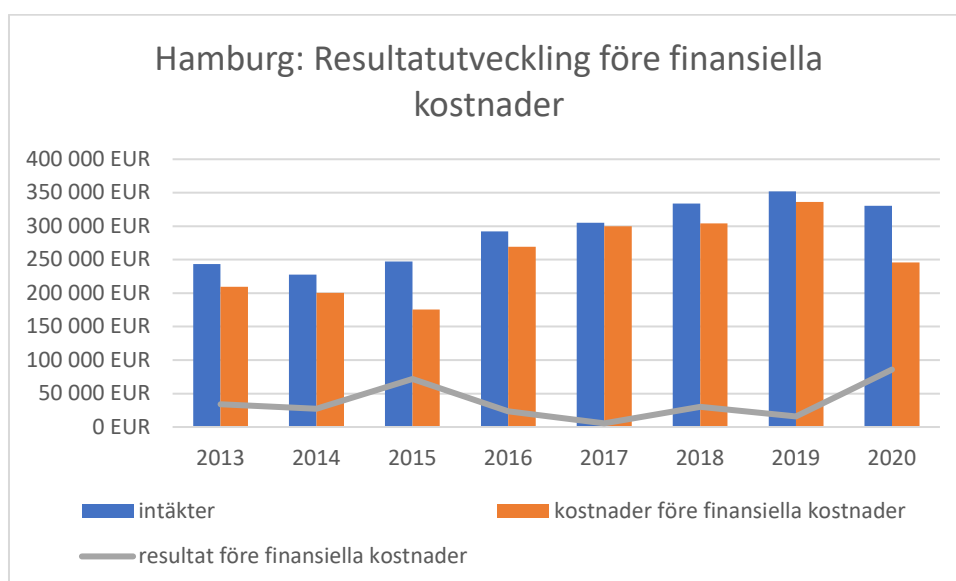

Diagram H7

I diagram H7 visas bilden av församlingens ekonomiska situation innan man i enlighet med skattelagstiftningen för över en stor del av gåvobeloppen från resultaträkningen till balansräkningen och redovisningen av församlingens kapital. Med stöd av detta kan man göra bedömningen att församlingens ekonomiska situation är stabil. Samtidigt kan man göra kommentaren att den största rörliga och påverkbara kostnaden är personalkostnaderna för lokalanställda, vilket också kyrkorådet tagit ad notam.

Slutligen en kort kommentar till församlingens redovisade tillgångar enligt balansräkningen.

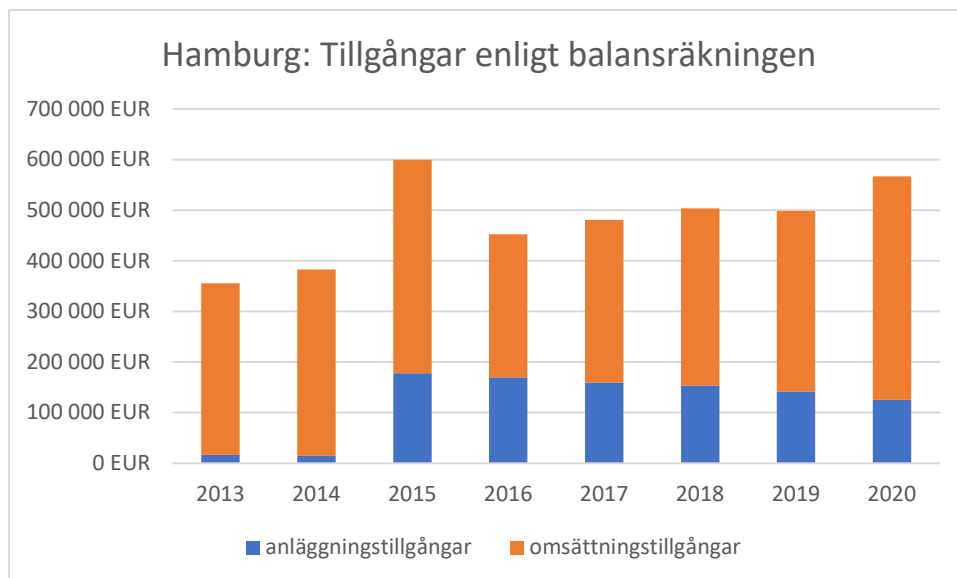

Diagram H8

Till denna bild kan kort konstateras att de fasta tillgångarna främst utgörs av inventarier och maskiner, vilka avskrivs efterhand varför deras värde minskar årligen. Avskrivningar av flera objekt är på 22 år efter ombyggnaden 2015. Däremot ökar omsättningstillgångarna, bland annat genom gåvor som förs till kapitalet.

6.11 EKD-avtal, lokalt för församlingen och centralt för SKUT

Sedan 1957 har Gustaf Adolfsförsamlingen haft en överenskommelse med Nordkirche att Landskyrkan överför den kyrkoskatt som inbetalas för medlemmar i Hamburg som anmäls som tillhöriga Svenska Gustaf Adolfsförsamlingen. 2020 uppgick den till 38 717 EUR. Denna intäktskälla har tidigare kommenterats i samband med församlingens ekonomiska förhållanden. Det kan noteras att konstruktionen ser olika ut för de tre svenska församlingar som får del av respektive Landeskirche och dess kyrkoskatt. Hamburgförsamlingen uppges få 90% av medlemmens inbetalade kyrkoskatt överförd, förutsatt att medlemmen är bosatt i Hamburg, medan Berlin får en mindre andel efter visst avdrag.

Det centrala avtalet mellan EKD och Svenska kyrkan i utlandet innebär att SKUT för dagens utsända prästtjänst till Hamburg får ett bidrag från EKD på ca 50 025 EUR (2020).

6.12 Synpunkter från Honorärkonsultatet¹⁵

Konsulatet i Hamburg, som tidigare var generalkonsulat men numera är ett honorärkonsulat, utgör enligt uppgift den äldsta svenska utrikesrepresentationen. Konsul Sven Oksaar är chef för konsulatet. Idag hyr konsulatet sina kontorslokaler av Gustaf Adolfsförsamlingen i

¹⁵ Samtal med konsul Sven Oksaar 2021-09-21

byggnaden vid Ditmar-Koel-strasse. Konsuln lyfter fram Svenska kyrkan som ”ett slags svenskt kompetenscentrum” och dess starka plats i Hamburgs lokala kultur. Som exempel nämner han att Svenska kyrkan finns med på delstaten Hamburgs hemsida. För svenskar i Hamburg pekar konsul Oksaar på tre fungerande stödjepunkter, i tur och ordning:

- Svenska Gustaf Adolfsförsamlingen
- honorärkonsulatet
- Svenska klubben

När det gäller beredskapsplanering har honorärkonsulatet under ledning av ambassaden utarbetat skriftliga instruktioner för kris- och katastrof. I den räknar man också med Svenska församlingen, vars beredskapsplan enligt konsuln är mer detaljerad än konsulatets.

6.13 Kvarstående frågor från den juridiska genomgången

Den juridiska genomgången som Mannheimer & Swartling genomfört lämnade vid summeringen tre kvarstående påpekande för Hamburgs del. Det gällde avsaknad av vederbörlig registrering för café-verksamhet, möbelförsäljning respektive uthyrning av lokaler.

Församlingen har enligt kyrkorådets ordförande i november 2020 slutfört den registrering som krävs enligt påpekandena från revisionsfirman. Man har dessutom registrerat församlingens konsertverksamhet.

6.14 Skandinaviska skolan

Sedan pionjärtiden, 1910, fanns det en liten svensk skola inrymd i Gustaf-Adolfskyrkans lokaler med sjömanskyrkan som huvudman. Folkskollärinnan Ragna Norström kom som ny ung lärare till Hamburg 1922 och förblev i tjänst fram till 1956. I boken ”Hur det var förr”, utgiven av Gustaf-Adolf-församlingen 1997, ger hon en intressant skildring av liv och gärning under mellankrigsåren, andra världskriget och återuppbyggnaden.¹⁶

Idag drivs Skandinaviska skolan som en fortsättning av pionjärtidens svenska skola och i lokaler helt utanför fastigheten på Ditmar-Koel-Strasse. Skandinaviska skolan har nu Svenska klubben i Hamburg som huvudman, men ett visst samarbete finns med församlingen och många personliga kopplingar finns. Skolans musiklärare hjälper ibland till som musiker vid gudstjänster. Ett konkret samarbete sker när det gäller församlingsbladets nya barntidning, ”Barnbidraget”. Elever på skolan deltar också i församlingens grupper och blir så småningom ibland konfirmander i församlingen. Skolverksamheten är numera mycket liten med endast en handfull elever.

---

¹⁶ Ragna Norström, Hur det var förr. Till Svenska Kolonien i Hamburg i tacksam hågkomst av Svenska skol- och föreläsningsföreningen 1907 – 1960. Redigerad av Olle Sjöholm, Svenska kyrkan i Hamburg 1997.

7. Svenska kyrkan i Frankfurt am Main, bakgrund och nuläge

7.1 Församlingens bakgrund och juridiska status

Församlingen i Frankfurt am Main bildades formellt 1965. Från 1973 och under drygt trettio år hyrde man lokaler i stadsdelen Dornbusch. Därefter förvärvades en fastighet av den evangeliska Landskyrkan i Hessen, avstyckad från församlingskyrkan Festeburg Kirche som nu är närmaste granne. Efter ombyggnad och tillbyggnad kunde församlingen inviga kyrka, församlingslokaler och bostadshus 2007. Församlingen fick egen kyrkoherde 1989.

Juridisk status

Församlingen är registrerad i Frankfurt a. M. som Schwedischer Kirchenverein in Frankfurt/Main e.V. (Regnr VR4409). Dess nuvarande stadga, Satzung, är registrerad 2016. Ändamålsparagrafen inleds (§1.1):

Der „Schwedische Kirchenverein in Frankfurt/Main e.V.“ (im Folgenden kurz Kirchenverein genannt) nimmt die Aufgaben einer schwedischen Kirchengemeinde in Frankfurt am Main und dem zugeordneten Gebiet („Pastorat“) wahr. In diesem Rahmen wird der Verein auf kirchlichem, kulturellem und sozialem Gebiet tätig. Zu seiner Tätigkeit gehören insbesondere die Abhaltung von Gottesdiensten und die Durchführung sonstiger Veranstaltungen, die geeignet sind, den Zusammenhalt der im Gebiet der Tätigkeiten des Kirchenvereins ansässigen schwedischen Staatsangehörigen nebst Familien zu fördern.

7.2 Pastoral område och underlag

Det pastorala ansvarsområdet utgörs av följande förbundsländer. Inom parentes anges den officiella tyska statistiken över invånare med svenskt medborgarskap som första medborgarskap.¹⁷

Hessen (2 025), Frankfurt am Main är största staden, stort finanscentrum i Europa med Tysklands största flygplats och näst största järnvägsstation. Turistmässigt hör Frankfurt med till de viktigare resmålen i Tyskland, bl.a. som mässtad.

Baden-Württemberg (2 470), gränsar till Frankrike och Schweiz. De flesta svenskarna är bosatta i huvudstaden Stuttgart.

Saarland (145), Tysklands minsta förbundsland.

Rheinland-Pfalz (660).

Inom detta pastorala ansvarsområde reser kyrkoherden någon eller ett par gånger årligen till Heidelberg, Kassel, Homburg (Saarland) och Stuttgart.

---

¹⁷ Sammanställt i PM från Svenska ambassaden 2021.

7.3 Medlemsstatus

Församlingen har 301 medlemmar, inkluderat familjer, och räknar med att det innebär omkring 900 personer. Summan av medlemsavgifterna har legat ganska konstant över åren vilket ju indikerar en stabil medlemskader, diagram nedan. Däremot är det en tydlig trend, åtminstone i bokföringen, att gåvor och kollekter minskat alltmer.¹⁸

Medlemsavgiften är 50 EUR för enskild person, 90 EUR för familj och 10 EUR för au pair och studenter. Man ger 50% nedsättning för enskild person som bor mer än 10 mil från Frankfurt.

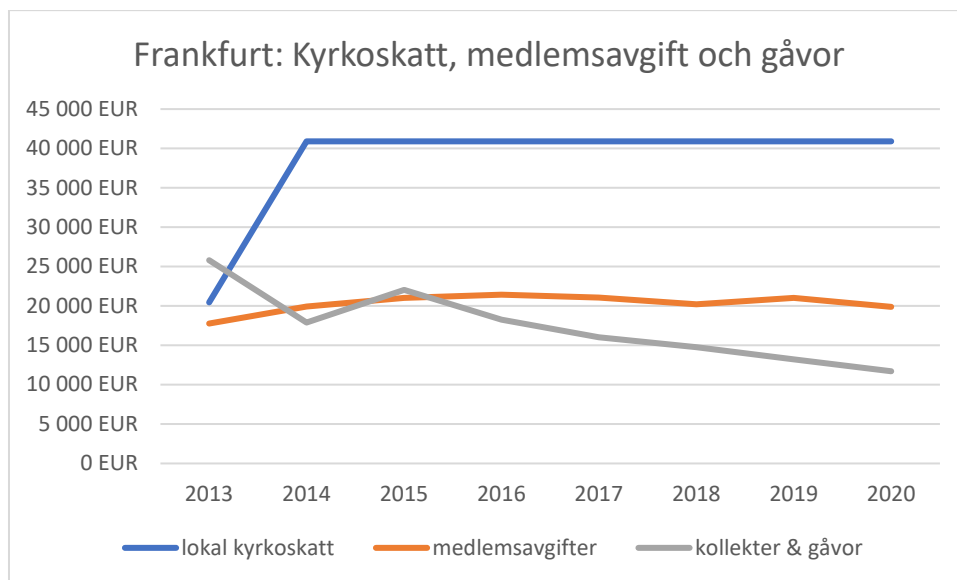

Diagram F1

4. Kyrkoråd

Kyrkorådet består av ordförande, vice ordförande, ytterligare fyra valda ledamöter samt kyrkoherden.

Ordförande: Fredrik Fundin

Vice ordförande: Thomas Andersson

Ledamöter:

Susanna Adner, kyrkoherde

Brigitte Ellerbeck

Ulrica Gasteyer

¹⁸ Kyrkoskatten ligger stabil över tid, jacket 2013 beror enligt uppgift på bokföringstekniska orsaker.

Eva Lampen
Louise Månsson

Kyrkorådet ger ett vitalt intryck med stor omsorg om sin församling. Vad jag förstår är många i kyrkorådet yrkesverksamma, vilket innebär att man ibland kan ha svårt att leva upp till förväntningar på volontärinsatser.

7.5 Församlingsordning och församlingsinstruktion

Det finns en församlingsinstruktion för Svenska kyrkan i Frankfurt am Main utfärdad 2008 och en Församlingsordning fastställd 2013 (eller 2014).

7.6 Församlingsliv

Sedan våren 2020 och fram till hösten 2021 har pandemin i stort sett omöjliggjort normal verksamhet. Under pandemiåret 2020 skedde också ett skifte på kyrkoherdetjänsten. Nuvarande kyrkoherde tillträdde 1 september 2020 efter en tids vakans. Under hösten 2021 börjar verksamheten efterhand att normaliseras även om man iakttar försiktighet. Gudstjänster med fysisk närvaro har återupptagits och för julbasaren 2021 planerar man en "hybridform" för både fysiskt och digitalt deltagande. Även Luciakonsalter planeras, men i mindre format än vanligt.

Två söndagar per månad firar man gudstjänst i församlingens kyrka. 2019 firades 11 högmässor med i snitt 24 deltagare samt 13 övriga huvudgudstjänster med ett snittdeltagande på 27 personer, totalt 24 huvudgudstjänster med ett snittdeltagande på 26 personer. Under nedstängningen har församlingen kunnat streama och/eller spela in och sända ut gudstjänster digitalt, något man troligen kommer att fortsätta med i viss utsträckning även när ett normaliserat gudstjänstliv nu kan återupptas.

2019		2020	
Antal huvudgtj	Delt snitt	Antal huvudgtj	Delt snitt
24	26	23	17

Inom församlingens ansvarsområde reser kyrkoherden någon eller ett par gånger årligen till Heidelberg, Kassel, Homburg (Saarland) och Stuttgart och firar gudstjänst.

Konfirmandundervisning erbjuds men liksom andra utlandsförsamlingar varierar underlaget över tid. 2020 kunde fyra ungdomar konfirmeras. Formen har varit gudstjänst en gång/månad och därefter undervisning under eftermiddagen.

Man har barnkör och kyrkokör. Barnkören (eller "familjekören") har varit kombinerad med barntimmar. Barntimmar har man kunnat erbjuda även under 2020 med 6-10 barn en gång

per vecka. Bibelstudium sker en gång/månad liksom Café 55+ och Schwedencafé ("alla som vill ha en möjlighet att prata svenska är välkomna"). Man bjuder också in till en träffpunkt för ungdomar och unga vuxna i Frankfurt.

"Utposten", församlingstidningen, kommer ut fyra gånger årligen med information och inbjudningar. Parallellt använder man sig av ett enkelt nyhetsbrev som kan mailas ut vid behov.

Planeringen för två höstveckor 2021, vecka 42-44, kan ge en bild av församlinglivet på väg tillbaka till normalitet.

oktober

21 torsdag	15-17 barntimmar i kyrkan
24 söndag	11.00 Högmässa i kyrkan, 21 söndagen efter Trefaldighet
26 tisdag	17.00 kvällsmässa i kyrkan
27 onsdag	12.00 samtalscirkel
28 torsdag	15-17 barntimmar i kyrkan 17.00 Luciakör övning, barn, i kyrkan

november

1 måndag	13.00 Gudstjänst i Allhelgonatid, Saarland
4 torsdag	15.00 barntimmar i kyrkan 17.00 Luciakör övning, barn, i kyrkan 19.30 Jazzkonsert med Erik Adner Wallander och Alice Castell, i kyrkan
5-6 nov	kl 8.00 5/11 – 19.00 6/11 Svenska kyrkan i Frankfurt i Lützen
7 söndag	17.00 Minnesgudstjänst i kyrkan, Alla själars dag

7.7 Lokalekumeniska kontakter

Församlingen deltar i möten och sammanhang som arrangeras lokalt av ACK (Arbeitsgemeinschaft Christlicher Kirchen in Frankfurt a. M.). Det innefattar regelbundna möten, där kyrkoherden möter kyrkoledare från andra lokala kyrkor, men också gemensamma arrangemang och ekumeniska gudstjänster.

7.8 Personal och oavlönade medarbetare

Utsänd personal 1,0

Församlingen har en kyrkoherde utsänd av SKUT. Av heltidstjänsten disponeras cirka 20% för församlingen i München.

Nuvarande kyrkoherdes vikariat (Susanna Adner) löper ut 2021-12-31.

Lokalanställda av församlingen, 2 "minijobb"

I Tyskland finns en anställningsform som kallas minijobb. Det innebär bland annat att månadslönen f.n. är begränsad till 450 EUR, att en minsta timlön är stipulerad och att tidsuttaget är maximerat till ca 10 tim/vecka. Anställningsformen innebär vissa ekonomiska fördelar för arbetsgivaren.

Församlingen har två personer anställda på minijobb. En person sköter församlingsadministration och en person arbetar med ekonomiadministration.

Konsultavtal, 2 uppdrag

Församlingen har konsultavtal med en person som arbetar med församlingstidningen, nyhetsbrev och sociala kanaler. Man har också ett konsultavtal med en person (pensionär) som utför vaktmästarsysslor.

Oavlönade medarbetare

Församlingen uppger att man i samband med julbasar mm engagerar omkring 150 "frivilliga" medarbetare.

7.9 Lokalfrågor

Församlingen äger sin fastighet som ligger i en lugn men ganska central stadsdel, Preungesheim. Tomten rymmer kyrka och församlingslokaler samt i direkt anslutning en bostadsdel med tre lägenheter. I bostadsdelens bottenplan samt del av plan 2 finns prästbostad samt på plan 2 och 3 ytterligare två lägenheter. En av dessa hyrs ut externt och ger en hyresintäkt till församlingen. Den mindre lägenheten på plan 2 har tidigare använts som bostad för församlingsmusiker, men är också möjlig att använda till extern uthyrning. I anslutning till församlingslokalerna finns en trädgård med grönyta.

Fastigheten köptes några år in på 2000-talet och övertogs därefter av församlingen. Församlingen har haft stora lån på fastigheten men amorterat ner dessa successivt. Sommaren 2020 renoverades prästbostaden. Ett år senare, sommaren 2021 gjordes en större slutamortering, vilket innebär att församlingen idag inte längre har några lån på sin fastighet.

Enligt bokslutet 2020 hade församlingen knappt 26 000 EUR i hyresintäkter under året. Det är huvudsakligen hyra för lägenheterna beskrivna ovan. Dessutom hyr Svenska skolan i Frankfurt lokaler från församlingen. Svenska skolan har helgundervisning varannan lördag under terminerna då 40–50 elever fyller församlingslokalerna.

Alldeles intill Svenska kyrkan i Frankfurt ligger Festeburgkirche, tillhörig den evangeliska kyrkan i Hessen. Församlingarna har ett gott samarbete och vid större evenemang som exempelvis julbasaren lånar Svenska församlingen lokaler i Festeburgkirche.

7.10 Församlingens ekonomi

Min övergripande bild är att församlingen har en välmående och välskött ekonomi.

Diagrammet nedan ger en bild av den inbördes relationen mellan de viktigaste intäktskällorna under det senaste normalåret, 2019. Tre intäkter ligger i en klass för sig, den *lokala kyrkoskatten* förmedlade genom Evangeliska kyrkan i Hessen, nettointäkten från *julbasaren*, som 2019 låg på samma nivå som kyrkoskatten, samt *hyresintäkter* från uthyrning av lägenheter och vissa lokaler.

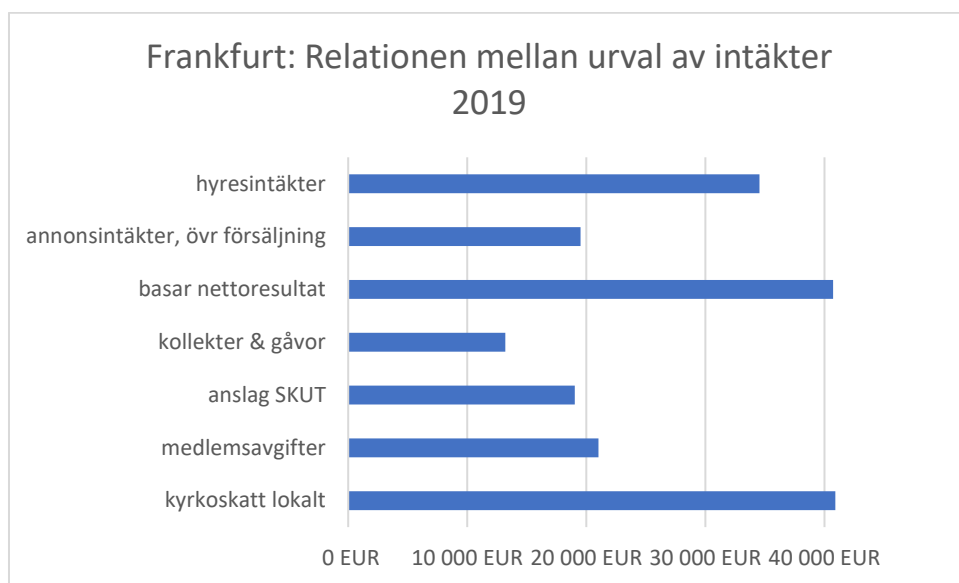

Diagram F2

I diagram F3 kan man följa hur dessa tre intäktskällor löpt under ett antal år. I grafen ser det ut som kyrkoskatten ökade dramatiskt mellan 2013–14. Detta har dock bokföringstekniska orsaker, nivån på kyrkoskattsintäkten har enligt uppgift varit oförändrad under lång tid. Julbasarens tillskott varierar naturligtvis mellan åren, där 2020 uppvisar en effekt av pandemin. Hyresintäkten har först på senare år blivit en betydande faktor i församlingens ekonomi, efter det att man byggt på bostadshuset med en tredje våning avsedd för uthyrning. Detta förefaller vara en klok åtgärd med stabiliserande effekt på den totala ekonomin.

Anslaget från SKUT, 2019 ca 19 000 EUR och 2020 ca 38 000 EUR, var dessa år ovanligt högt. Under många år har SKUT bidragit med ett årligt anslag för kyrkoherdens kostnader för resorna till München mm på ca 10 000 EUR. 2019 och 2020 bidrog SKUT dessutom med extra stöd för kontorstjänsten. 2019 uppgick det till knappt 10 000 EURO och 2020 till knappt 29 000 EURO. Motsvarande finns en ökad kostnad för lokalanställda 2019–20, se nedan.

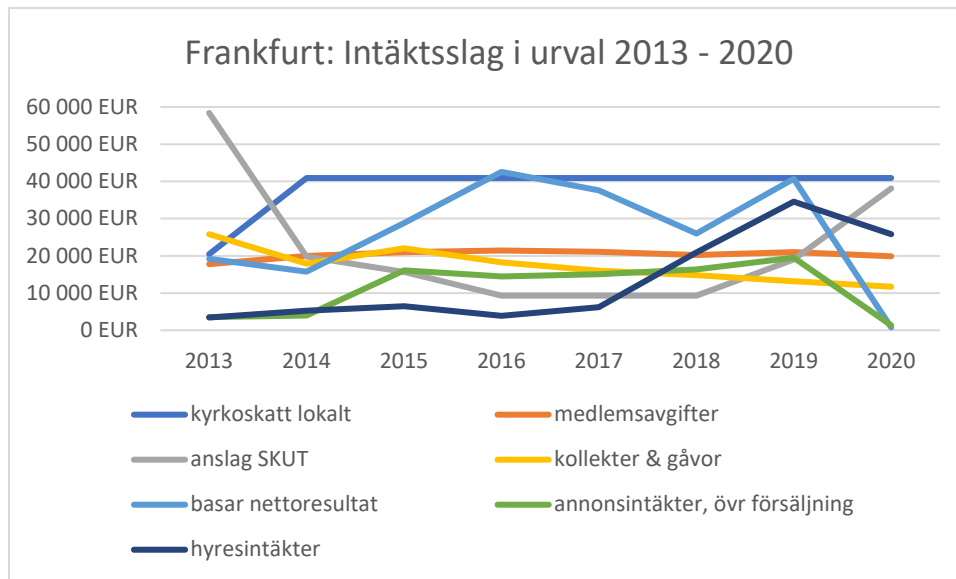

Diagram F3

Diagram F4 visar relationen mellan ett urval kostnadslag under år 2019. Störst av dessa är basarkostnaderna. Det ska betonas att denna kostnad inte kan ställas mot basarintäkten i diagram 2, eftersom den redovisas som nettointäkt *efter* avdrag av kostnaderna. Bakom posten "övrigt" döljer sig framför allt kostnader för kyrkoherdens resor till München. Denna kostnad möts på intäktssidan av ett reseanslag från SKUT, som tidigare nämnts. Tidigare har också kommenterats de tillfälliga anslagen från SKUT som stöd för musikertjänst. Dessa syns som en ökning av SKUT-anslagen 2019-20 i diagram F2 och motsvaras av kostnadsökningen för lokalanställda som framgår av diagram F5.

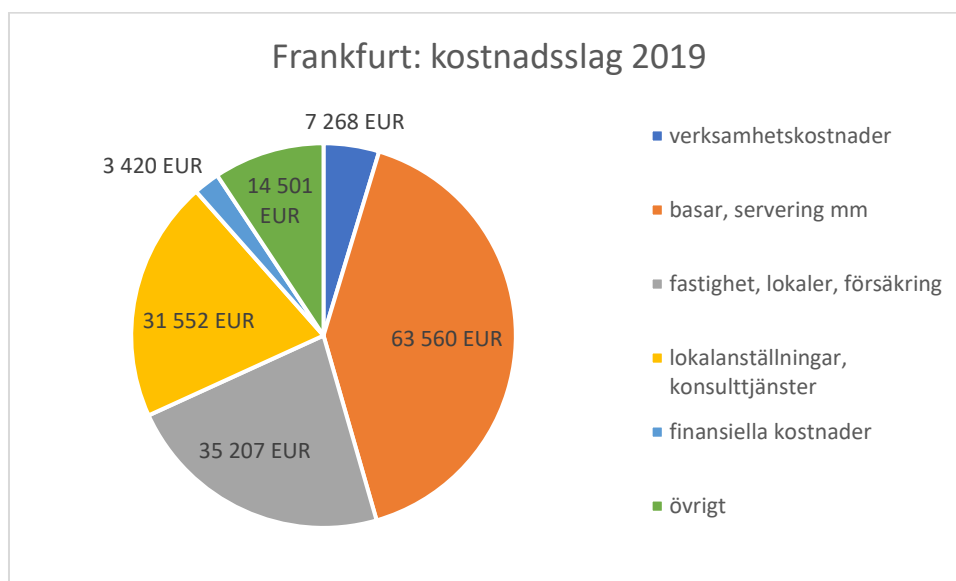

Diagram F4

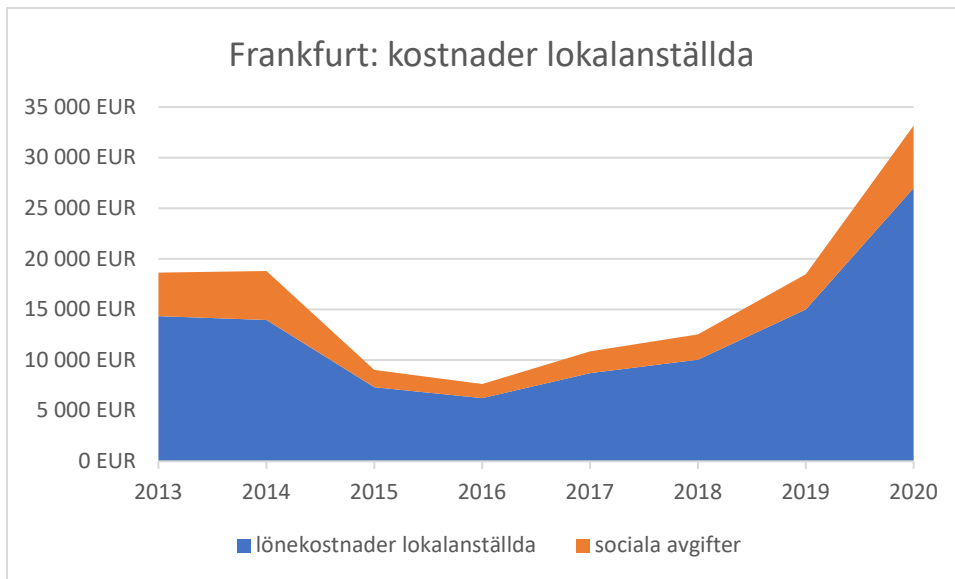

Diagram F5

Den sammanfattande bilden av församlingens resultatutveckling under de åtta åren 2013–2020 ger nästa diagram F6. Det är genomgående starka bokslut med positiva resultat, även för pandemiåret 2020. Detta förklarar också att församlingen haft möjlighet att amortera ner lånen på fastigheten och även lånen för till- och ombyggnader i snabb takt. Under 2021 fick församlingen ett tyskt statligt covid-stöd som skulle kompensera den uteblivna intäkten av julbasaren 2020. Efter kyrkorådets beslut har man använt detta stöd för att slutamortera församlingens fastighetslån.

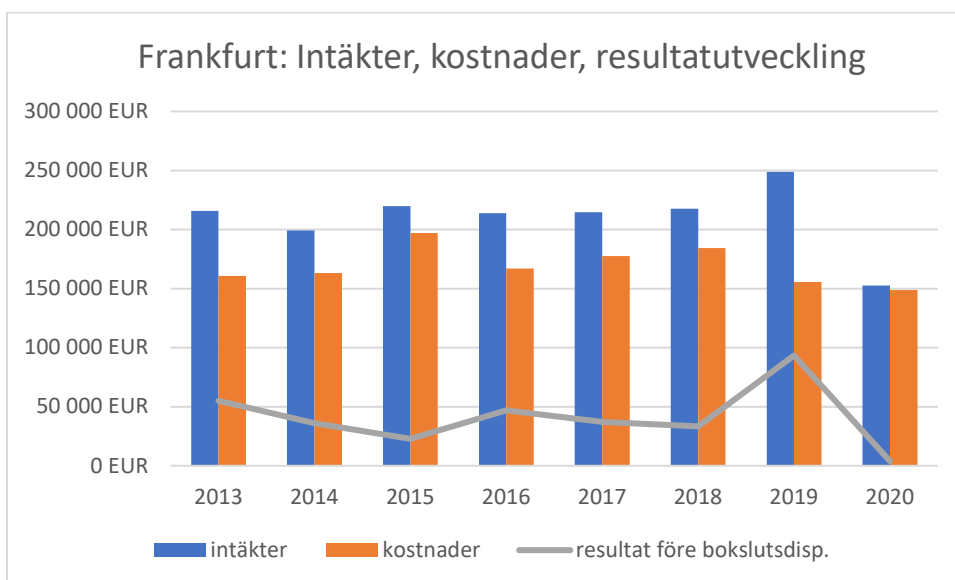

Diagram F6

Avslutningsvis ger diagrammet F7 en bild av hur församlingens tillgångar fördelas mellan anläggningstillgångar och omsättningstillgångar. Församlingens stora ekonomiska tillgång är ju fastigheten på An der Wolfsweide. Vad jag förstår är fastigheten funktionell och i gott skick. Genom de uthyrningsbara lägenheterna ger fastigheten också likvid avkastning till församlingens löpande ekonomi, vilket är mycket positivt.

Ska man identifiera någon särskild risk när det gäller ekonomin för Svenska kyrkan i Frankfurt skulle jag lyfta fram intäkten genom överföring av kyrkoskatt från Landskyrkan. Det är en betydande intäkt i årsbudgeten men inte i egentlig mening påverkbar för församlingen. Detta kan också konstateras mot bakgrund av Landskyrkans sjunkande medlemstal och minskande ekonomiskt svängrum. Desto bättre är det att den svenska församlingens utgångsläge är ekonomiskt sunt och intäkterna i viss mån diversifierade.

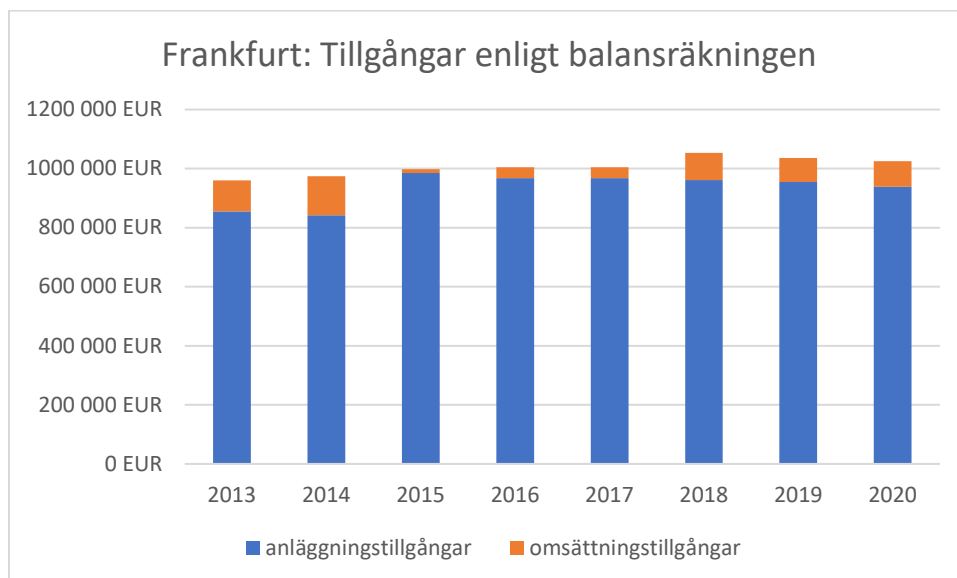

Diagram F7

7.11 EKD-avtal, lokalt för församlingen och centralt för SKUT

Sedan 60-talet får Svenska församlingen i Frankfurt a. M. kyrkoskatt överförd från Die Evangelische Kirche in Hessen und Nassau (EKHN), den lokala kyrkan och en av de 20 Landeskirchen som ingår i EKD. Summan, 40 903 EUR, har varit oförändrad sedan många år tillbaka.

Centralt genom det ömsesidiga avtalet får SKUT ett bidrag på 69 975 EUR (2020) till den utsända prästtjänsten.

7.12 Synpunkter från honorärgeneralkonsulatet i Frankfurt am Main

Samtal med Sveriges honorärgeneralkonsul i Frankfurt a. M., dr Christian Bloth 2021-10-26.

I samtalet framhöll Christian Bloth att Frankfurt "är den mest internationella staden i Tyskland" och att den har omkring 32 % utländska invånare. Han menade generellt att ambassaden i Berlin borde ha mer kontinuerlig kontakt och samspel med de fyra svenska församlingarna med utgångspunkt från församlingarnas stora kontaktyta med svenska och svenskrelaterade invånare.

När det gäller krisberedskapen redogjorde Christian Bloth för upplägget där ambassaden i Berlin i händelse av större katastrof skickar någon av sina medarbetare till konsulatet som operativ förstärkning. I konsulatets kris- och katastrofplanering är Svenska församlingen inkluderad och vice versa.

7.13 Kvarstående frågor från den juridiska genomgången

I sin slutrapport gjorde Mannheimer & Swartling en notering som gällde församlingen i Frankfurt:

En konsult som anlitas av församlingen kan rättsligt anses vara anställd. Församlingen anlitar regelbundet en konsult som arbetar med kommunikation /administration på församlingen. Det finns flera omständigheter som tyder på att konsulten ska anses vara anställd av församlingen ur ett arbets- och skatterättsligt perspektiv. Om konsulten anses vara anställd kan konsulten framställa krav på vissa rättigheter som anställd. Det kan i sin tur leda till ökade kostnader för församlingen. Församlingen skulle även bli skyldig att betala skatt och sociala avgifter på konsultens ersättning.

M&S synpunkter avser Louise Månsson som har ett uppdrag som gäller församlingens kommunikation och sociala medier. Församlingen har haft kontakt med sin Skattemyndighet. Som skäl vilka styrker hennes roll som konsult har församlingen bland annat pekat på att hon har ytterligare fristående kunder för vilka hon utför uppdrag och att hon självständigt planerar och utför sitt uppdrag för församlingen.

Skattemyndigheten har därefter granskat och godkänt det nuvarande upplägget av uppdraget.

8. Svenska församlingen i Bayern, bakgrund och nuläge

8.1 Församlingens bakgrund och juridiska status

Församlingen i München uppstod först som en utpost med en personkrets som tog emot tillresande präster från Berlin och/eller Frankfurt på liknande sätt som ett flera andra städer i Tyskland. 1994 bildades formellt Svenska församlingen i Bayern. Den har tidigare sorterat under kyrkoherden i Berlin och ingår numera i ansvarsområdet för kyrkoherden i Frankfurt. Det har aldrig varit stationerad någon utsänd präst i München. Församlingen hade emellertid en svensk präst, som arbetade i en tysk församling i Nürnberg, knuten till sig på deltid ca 25% under perioden 2003 – 2011.¹⁹

Juridisk status

Församlingen är registrerad förening (e. V.), Schwedische Gemeinde in Bayern e. V. (VR 14699). Dess nuvarande stadga (Satzung) är registrerad 2019. Syfte och verksamhetsområde är angivet i § 1.1:

Die Schwedische Gemeinde in Bayern [...] ist eine Gemeinde der Schwedischen Kirche. Die Gemeinde gehört der Diözese Visby in Schweden. Tätigkeitsgebiet der Gemeinde ist das deutsche Bundesland Bayern.

Zweck des Vereins ist die Förderung der evangelisch-lutherischen Religion unter Schweden und schwedisch-sprachigen die Völkerverständigung durch schwedische Kulturveranstaltungen.

Der Verein verfolgt ausschließlich und unmittelbar gemeinnützige mildtätige Zwecke im Sinne des Abschnitts „Steuerbegünstigte Zwecke“ der Abgabenordnung des deutschen Gesetzes.

8.2 Pastoral område och underlag

Församlingens verksamhetsområde är förbundslandet Bayern. Antalet svenskar i hela förbundslandet som har det svenska medborgarskapet som första medborgarskap är ca 3 640.²⁰ München är Bayerns huvudstad och i själva staden finns 1 535 svenskar registrerade. München är även ett stort resmål, också för skidturister som fortsätter till Alperna i Österrike eller Schweiz. Ett annat stort turistmål i Bayern är Nürnberg med 195 bosatta svenskar. Förutom det redovisade antalet svenskar finns det här som i övriga Tyskland ytterligare ett stort antal personer med svenska rötter.

Församlingens verksamhetsplats är primärt München, men man har också vissa gudstjänster i Nürnberg.

---

¹⁹ Utredning av Folke Malmström 2010 s. 19.

²⁰ Medborgarskapsuppgifterna sammanställda i PM från Svenska ambassaden 2021.

8.3 Medlemsstatus

2020 hade församlingen 128 "betalande hushåll" vilket innebar 223 medlemmar i "faktiska tal". Medlemskurvan har varit relativt stabil men med en markant nedgång 2017, se diagram M1. Enligt kyrkorådet var orsaken en turbulens i församlingen 2016-17. I diagram M2 kan man följa hur en nedgång visar sig i gåvogivandet under 2016, följt av en motsvarande nedgång i medlemsintäkter under 2017 som svarar mot minskningen av antalet medlemmar 2017. I samband med turbulensen skedde en förändring av kyrkorådets sammansättning som i sin tur följdes av en återhämtning av medlemsantal och gåvogivande.

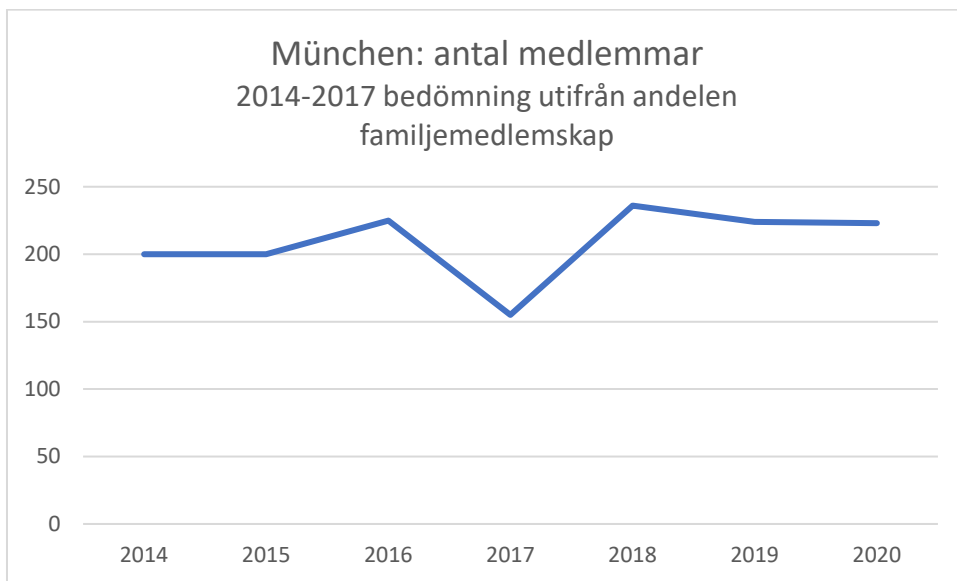

Diagram M1

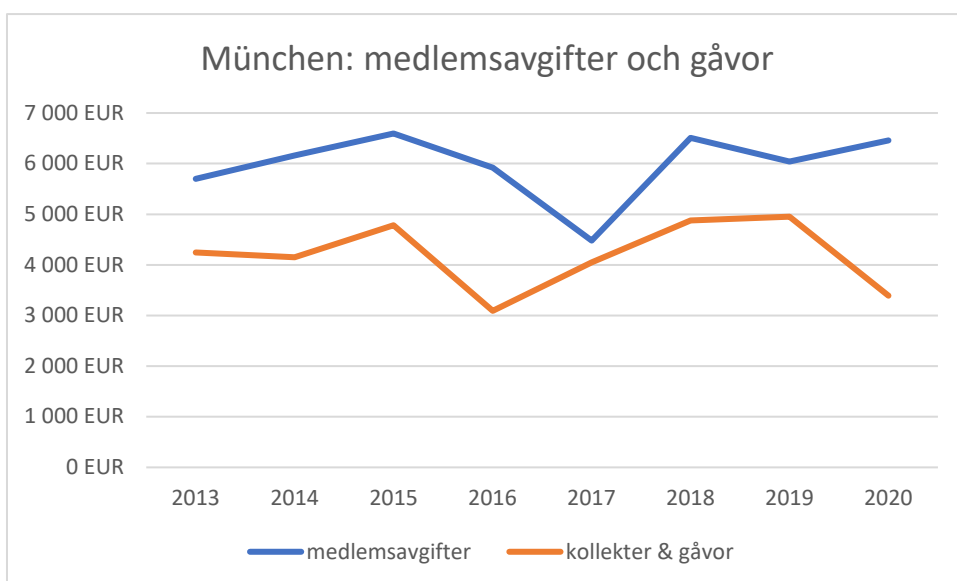

Diagram M2

Kyrkorådets bedömning är att medlemmarna idag består av två åldersgrupper. De flesta medlemmarna är 60+ men man har också en medlemsgrupp som utgörs av barnfamiljer. Kyrkorådet är inriktade på att aktivt försöka nå och värva nya medlemmar.

Medlemsavgiften är 60 EUR för familj, 40 EUR för enskild och 20 EUR för student eller aupair. Från 2022 har församlingen bestämt att avgiften för familj höjs till 80 EUR.

8.4 Kyrkoråd

Kyrkorådet består av ordförande, vice ordförande, kyrkoherde samt ytterligare fyra valda ledamöter. Man har dessutom tre ständigt adjungerade till kyrkorådet.

Ursela Hjelm, ordf
Staffan Lindqvist, vice ordf
Susanna Adner, kyrkoherde
Per Kaijser
Eva Weingut
Peter Orre
Thérèse Wincent
Hanna O'Dwyer, adjungerad
Sabine Wienecke, adjungerad
Christina Nilsson, adjungerad

Församlingens kyrkoråd är djupt engagerat för församlingens liv och verksamhet i den lilla skala som präglar församlingen i Bayern. Mitt intryck är att man griper sig an sin uppgift med engagemang och glädje, inte minst hösten 2021 när det tyska samhället (vid mitt besök) var på väg att öppna för mer normala förutsättningar. Det framstår klart att församlingen i Bayern och dess kyrkoråd är vana vid att självständigt planera sina förhållanden.

8.5 Församlingsordning och församlingsinstruktion

Den senaste församlingsordningen är från 2019. En ny församlingsinstruktion är utfärdad 2021.

8.6 Församlingsliv

Församlingslivet präglas av att kyrkoherdens besök en helg per månad och att man däremellan får hitta en nivå och verksamhetsformer som går att genomföra med volontära krafter. Kyrkorådet sammanfattar sin syn på församlingens verksamhet att man har hittat sin form och klarar sig bra genom många medlemmars ideella arbete och en mobil präst som besöker församlingen en gång i månaden. Man uppfattar att församlingen arbetar på ett sådant sätt att man också skapar sammanhållning för andra svenska organisationer i München.

Verksamhetsmässigt ger månadens gudstjänsthelg med gudstjänst och söndagsskola en rytm åt församlingen och det är också då kyrkoherden från Frankfurt kan besöka enskilda för samtal och social kontakt. Vid gudstjänsterna kan också barnkören eller vuxenkören medverka eller den lilla dansgruppen som församlingens minijobbs-administratör, som till sin profession är danspedagog, leder. Under 2021 har en ungdom konfirmerats i München.

2019		2020	
Antal huvudgtj	Delt snitt	Antal huvudgtj	Delt snitt
9	51	12	14

Församlingens kalendarium för några höstveckor 2021 ger en bild av verksamheten.

oktober	
22 fredag	11.30 församlingslokalen, Friherrar – dagträff för att diskutera och umgås
26 tisdag	15.00 Adalbertstrasse 32, Församlingens månadsträff
november	
5 fredag	11.30 församlingslokalen, Friherrar
11 torsdag	19.00 församlingslokalen, Mingelkväll
16 tisdag	09.00 församlingslokalen, Föräldracafé
17 onsdag	18.00 församlingslokalen, Filmkväll
21 söndag	Gustav-Adolf-Kirche, Gudstjänst Gustav-Adolf-Kirche, Söndagsskola

Som för alla utlandsförsamlingar är julbasaren både en omfattande aktivitet med många engagerade frivilliga och en viktig inkomstkälla. Julbasaren i München är dock speciell genom att den fanns redan innan den svenska församlingen bildades. En konsekvens av detta är att många av de som engagerar sig i julbasaren inte är aktiva i den svenska församlingen. Julbasaren har alltså en bredare bas än den svenska församlingen och leds av en speciell basarkommitté. Organisatoriskt, ekonomiskt och ansvarsmässigt står basaren dock under kyrkorådets uppsikt och kyrkorådets ordförande är också ordförande i basarkommittén. När det gäller basarens ekonomiska överskott, nettoresultatet, finns det emellertid en överenskommelse som innebär att omkring 45% tillfaller den svenska församlingen, 10% tillfaller en diakonifond inom svenska församlingen och ca 45% delas ut till någon annan fristående välgörenhetsorganisation i München. Dessa mottagarorganisationer varierar mellan åren och bestäms i samråd mellan basarkommittén och kyrkorådet.

När det gäller den utåtriktade informationen/kommunikationen är församlingen aktiv. Hemsidan ger allmän information om församlingen och kontaktvägar. En gång per månad går ett fylligt nyhetsbrev ut via mail till alla medlemmar. Man arbetar också via sociala medier som Facebook och Instagram. Årligen i januari gör man en årskrönika i tidningsform.

8.7 Lokalekumeniska kontakter

På grund av församlingens lokalbehov när det gäller gudstjänstlokaler och andra samlingslokaler har man en kontinuerlig samverkan med flera församlingar. I München samverkar man med den evangelisk-lutherska församlingen Gustav Adolf-Kirche i stadsdelen Ramersdorf samt Alt-Katholische Gemeinde på Adalbertstrasse. I Nürnberg har man samverkan med den evangelisk-lutherska församlingen St. Jobst-Kirche. De evangeliska församlingarna som Svenska församlingen i Bayern har kontakt med ingår i Evangelisch-Lutherische Kirche in Bayern (ELKB).

Svenska församlingen i Bayern ingår också i InterKulturell Evangelisch in München (IKEM): „InterKulturell Evangelisch in München ist ein Forum für fremdsprachige evangelische Gemeinden und Gebetsgruppen in München und Oberbayern.“

8.8 Personal och oavlönade medarbetare

Församlingen har två personer lokalanställda, vilka delar på ett ”minijobb”, tillsammans ca 10 tim/vecka. Dessa två lokalanställda arbetar med administration, kommunikation och ekonomi. Man har inga övriga anställda.

Kyrkoherden i Frankfurt, utsänd av SKUT, ägnar ca 20% av sin arbetstid åt församlingen i München. Det innebär för närvarande en vistelse i månaden som varar fredag – måndag eller tisdag. Kostnaden för resa och hotell betalas av församlingen i Frankfurt som får ett reseanslag från SKUT för detta. 2020 uppgick detta anslag till 9 300 EUR.

8.9 Lokalfrågor

Församlingen hyr en lokal belägen på Zeppelinstrasse, centralt i München. Lokalen är den innersta delen av en kontorslokal i gatuplanet och består av ett litet kontor, ett lite större samlingsrum (ca 15-20 kvm), förråd, litet pentry och en toalett. Lokalen fungerar som administrativ bas och kan rymma små grupper, men inte större samlingar. Församlingen har hyreskontrakt på denna lokal.

För gudstjänster har man avtal med Gustav Adolf-Kirche så att man kan hyra deras kyrka för söndagsskola och gudstjänst en söndag i månaden. Församlingen hyr också samlingslokaler av Gustav Adolf-Kirche för julbasaren. För andra typer av gemenskapssamlingar hyr man lokaler från den Gammalkatolska församlingen. Det gäller t. ex. församlingens månadsträff.

Några gånger under året har kyrkoherden gudstjänst i Nürnberg. För dessa tillfällen hyr församlingen St. Jobst-Kirche i Nürnberg.

Kyrkorådet upplever att den nuvarande lokalen på Zeppelinstrasse inte är ändamålsenlig för församlingens behov. Man behöver en större lokal för att kunna utveckla verksamheten och därigenom också kunna attrahera fler medlemmar. Därför söker man nu en annan lokal som ligger lättillgängligt men ändå har en rimlig hyreskostnad för församlingen.

8.10 Församlingens ekonomi

Jag vill inleda med att notera att jag efter samtal med kyrkorådet i München bestämt mig för att i graferna och analysen enbart utgå från församlingens bokslut för åren 2017 – 2020. De tidigare boksluten baserades på ett i någon mening ofullständigt material. Det innebär att de inte gav en rättvisande bild och därför också blir ointressanta som jämförelsematerial.

Även i München har kyrkorådet i dagsläget god kontroll över församlingens ekonomi som jag kan bedöma det. Jämfört med de övriga svenska utlandsförsamlingarna i Tyskland har man en väsentligt mycket mindre omslutning. Man har inte heller någon fast egendom och sammantaget ger detta en mer entydig och överskådlig ekonomisk situation. Mot bakgrund av de förhållandevis begränsade ekonomiska resurser man har är mitt intryck att man hushållar klokt och med ett tillräckligt långsiktigt perspektiv. Samtidigt är det värt att notera kyrkorådets aktuella diskussion kring lokalfrågan och angeläget att man inte binder upp församlingen i ett flerårigt hyreskontrakt på en för hög kostnadsnivå.

Jag går vidare från dessa mer allmänna kommentarer till detaljerna i församlingens ekonomi. Diagram M3 ger bilden av den inbördes relationen mellan de viktigaste intäktskällorna. Diagrammet visar det stora beroendet församlingen har av intäkten från julbasaren. Den bilden är dock inte helt rättvisande. Från basarens nettointäkt avgår nämligen en viss andel till en utomstående allmännyttig organisation. 2019 utgjorde den andelen drygt 10 000 EUR. Den slutliga nettoinkomsten 2019 från julbasaren *till församlingen* blev då istället strax över 20 000 EUR, dvs. mindre än vad diagram M3 visar men fortfarande klart dominerande bland intäktsslagen.

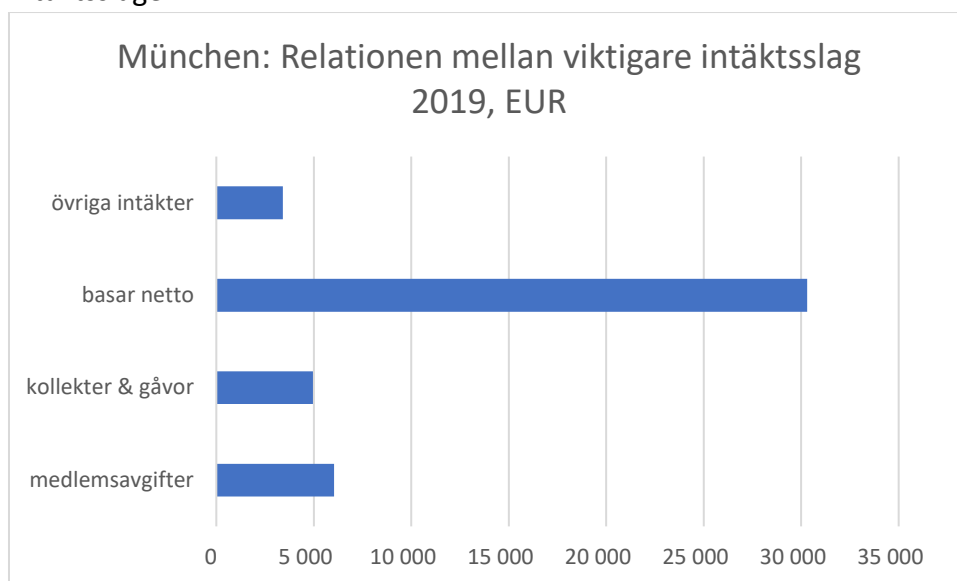

Diagram M3

Diagram M4 ger samma bild av intäktsslagen som föregående graf men nu för hela fyraårsperioden. I München, som överallt, föll intäkten från julbasaren nästan helt bort under pandemiåret.

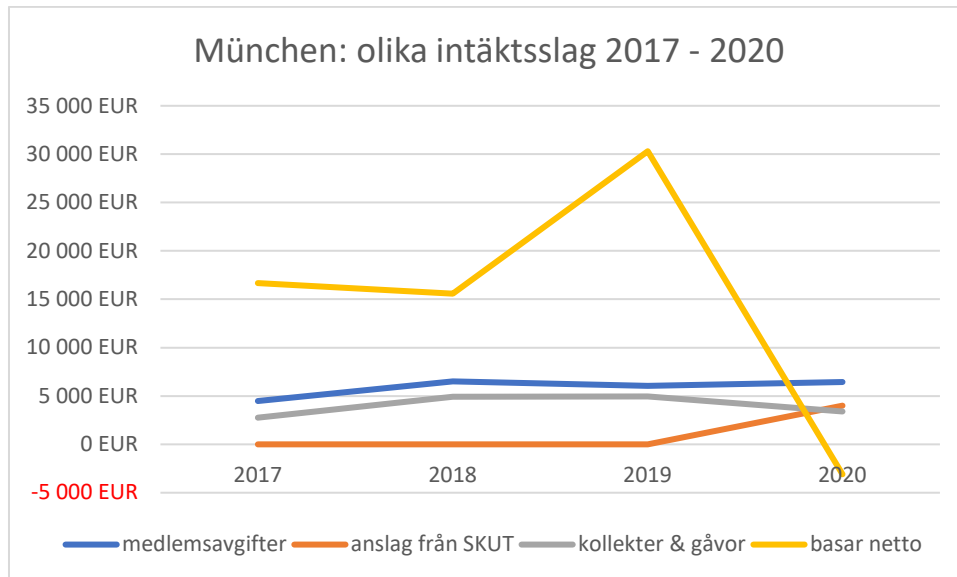

Diagram M4

Fördelningen mellan olika kostnadsslag i resultaträkningen för 2019 ger bilden presenterad i diagrammet M5. Som för övriga församlingar ska det noteras att basarkostnaderna inte kan ställas i relation till den presenterade nettointäkten i graferna M3 och M4, eftersom kostnaderna redan är avdragna där. Vidare kan noteras att kostnadsslaget ”finansiella kostnader” omfattar den del av julbasarens överskott som församlingen betalat vidare till en utomstående allmännyttig organisation.

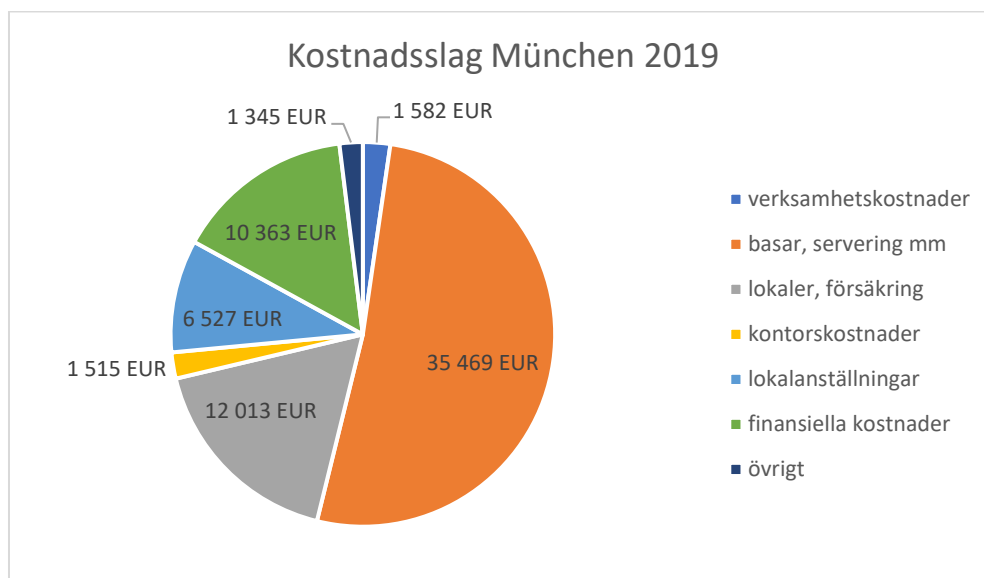

Diagram M5

I diagram M6 ser man resultatutvecklingen för åren 2017 – 2020. Det dåliga resultatet 2017 beror helt eller delvis på orsaker som kommenterats i avsnittet om medlemsutvecklingen och som därefter hanterades av kyrkorådet. Med tanke på den uteblivna julbasaren 2020 och basarens dominerande roll bland församlingens intäkter är det inte överraskande att 2020 års resultat blev negativt.

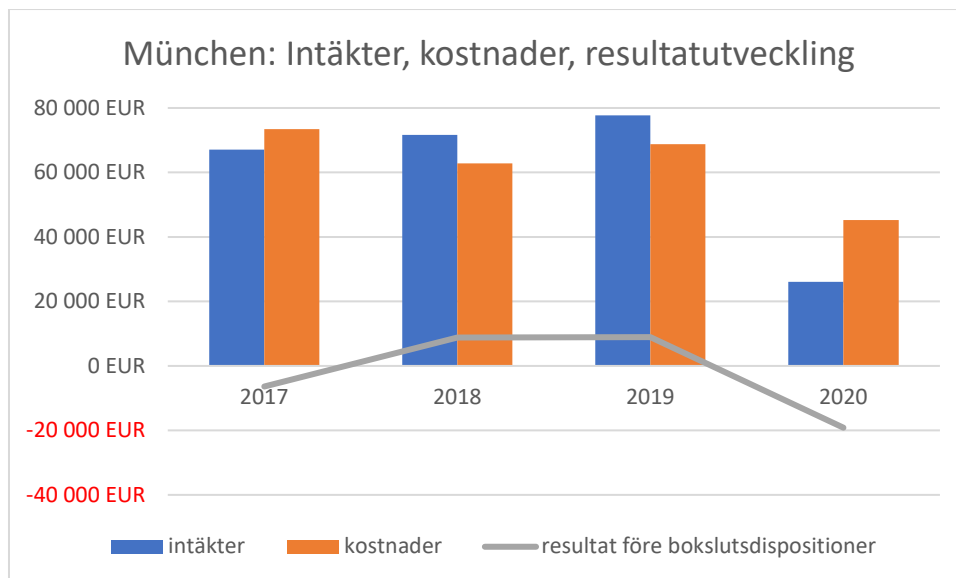

Diagram M6

Diagram M6 visar en omsättning under åren 2017 – 2019 i spannet mellan 60 000 – 80 000 EUR. När det gäller omsättningen vill jag peka på den redovisningsmässiga konsekvensen av att julbasaren i München är en form av joint venture som tidigare nämnts. Hela intäkten från julbasaren redovisas, som tidigare framgått, som intäkt i församlingens resultaträkning, men ungefär 45% av basarens nettoresultat går vidare till en utomstående allmännyttig organisation. Det betyder att en större summa enbart passerar igenom församlingens redovisning på väg till sin slutdestination utanför församlingen. 2019 var det av denna anledning drygt 10 000 EUR som redovisades som intäkt för att sedan direkt gå vidare som en utbetalning till annan organisation. Slutsatsen av detta blir att omsättningen enligt bokslutet är större än det finansiella flöde som i strikt mening är knutet till församlingens verksamhet. Omsättningen enligt bokslutet 2019 var knappt 78 000 EUR men församlingens "reella" och resultatpåverkande omslutning handlade då snarare om 68 000 EUR, dvs ca 13 % lägre än bokslutets siffror.

Slutligen visar grafen i diagram M7 att tillgångssidan för församlingen i München består av omsättningstillgångar medan anläggningstillgångar helt saknas. Minskningen av omsättningstillgångar 2020 motsvaras av det negativa resultatet under pandemiåret 2020.

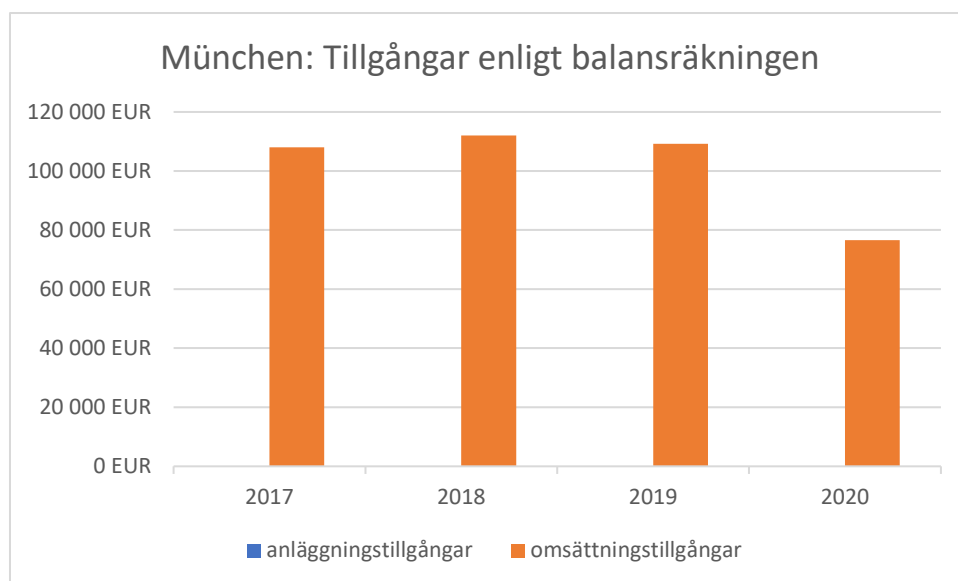

Diagram M7

8.11 EKD-avtal, lokalt för församlingen och centralt för SKUT

Församlingen i München har inte något lokalt avtal och får därför inte del av kyrkoskatt från den evangeliska landskyrkan. Församlingen påverkar inte heller det centrala avtalet mellan EKD och SKUT, eftersom ingen svensk präst är placerad i München.

8.12 Synpunkter från honorärkonsulatet

Den svenske honorärkonsuln i München, Dr. Mathias Fontin, tillträdde ungefär samtidigt som pandemin bröt ut. I samband med mitt besök i München besökte konsuln församlingslokalen på Zeppelinstrasse och fick samtidigt träffa kyrkorådet och mig som utredare. Det var ett positivt möte där kyrkorådet fick redogöra för sin beredskapsplanering. Överenskommelse träffades vid mötet om att tydliggöra kontaktvägar i händelse av större katastrofer. Honorärkonsuln uttalade sitt stöd för och sin uppskattning av församlingens verksamhet.

8.13 Kvarstående frågor från den juridiska genomgången

Vid summeringen av den juridiska genomgången av utlandsförsamlingarna framkom ingen kvarstående frågeställning när det gäller Svenska församlingen i Bayern.

9. Sammanfattande analys och bedömning samt utredningens överväganden och förslag

Enligt utredningens direktiv ska den ”fokusera på hur Svenska kyrkan i utlandet på bästa sätt är långsiktigt och hållbart närvarande i Tyskland”. Huvudsakligen ska detta ske genom att bedöma förutsättningarna beträffande *verksamhet, personal och ekonomi*. Därtill ska den *ekumeniska* funktionen belysas. En viktig förutsättning för församlingarnas verksamhet är *lokalfrågorna* och deras finansiering. Detta ska också kartläggas och bedömas.

När direktiven betonar förmåga att vara ”långsiktigt och hållbart” närvarande tolkar jag det så, att det betyder att församlingens förmåga till *självständighet* är en avgörande faktor.

9.1 Sammanfattande analys och bedömning

Utifrån det underlag som presenterats ovan i kapitel 3 – 8 kommer jag i följande kapitel 9.1 att sammanfattande analysera och bedöma de fyra församlingarna. Det sker genom att jag går igenom verksamhet, personal, lokaler, ekonomi och lokal ekumenik för en församling i taget. Varje församlingsgenomgång avslutas med en helhetsbedömning av respektive församlings förutsättningar för en fortsatt långsiktig och hållbar närvaro i Tyskland. Utifrån min redovisade tolkning innebär detta därmed förmågan att självständigt klara sin verksamhet, eller helt enkelt förmågan att som församling stå på egna ben.

9.1.1 Svenska Victoriaförsamlingen i Berlin

Victoriaförsamlingen har en speciell bakgrund genom sin långa historia som ambassadförsamling men inte minst genom den särskilda roll som församlingen och dess medarbetare haft både under andra världskriget och under kalla krigets period. En viktig faktor är också Berlins geografiska närhet till Sverige och det stora antalet svenskar som vistas där, både som bosatta och som besökande.

Verksamhet

Utredningen visar att Victoriaförsamlingen har en rikhaltig och till volymen stor verksamhet som väl fyller den grundläggande uppgiften. Gudstjänstlivet är fullödigt med ett redovisat genomsnittligt högt deltagande. Anmärkningsvärt är att man även under pandemiåret 2020 lyckades förverkliga ett långt livaktigare gudstjänstliv än många församlingar i Sverige, trots de rigorösa bestämmelserna som gällt i Tyskland. Också när det gäller omsorg och stöd har man visat sig ha förmåga att ställa om under pandemin. Förskoleverksamheten är en viktig del av den undervisande funktionen. Svenska skolan, som är tydligt skild från församlingens

verksamhet, ger ändå viktiga kontaktytor och har en betydelse genom att de ungdomar och föräldrar som strömmar genom lokalerna bidrar till öppenheten som präglar kyrkans cafeteria. Det stora antalet svenska grupper, inte minst konfirmandgrupper, som normalt sett besöker kyrkan ger Victoriaförsamlingen en speciell betydelse i missionsuppdraget, förutom vad som ligger i församlingens basfunktion som kyrka bland personer med svenska rötter i Berlin.

Mitt intryck är att kyrkoherde och kyrkoråd samverkar väl i sina uppgifter och att kyrkorådet går in i sitt ansvar på ett balanserat och konstruktivt sätt och med god kompetens.

Personal

Efter vissa redovisade neddragningar är det fortfarande en stor medarbetarskara som är lokalanställda av Victoriaförsamlingen och dess fastighetsstiftelse, för närvarande 10 personer. Av dessa är motsvarande tre heltider, fördelat på fyra personer, verksamma inom förskolan. Kyrkoherden har utöver sitt ansvar att leda församlingens verksamhet också ett övergripande ansvar för Svenska skolan såsom VD i skolans driftsbolag. Personalansvar för skolanställda, pedagogiskt ansvar och ansvar för skolans verksamhet ligger däremot på skolans rektor. Kyrkoherden är också självskrivnen ordförande och verkställande ledamot i församlingens fastighetsstiftelse.

Victoriaförsamlingen har två utsända prästtjänster, kyrkoherde och komminister. Båda har hela sin tjänstgöring i Victoriaförsamlingen.

Victoriaförsamlingen har också många oavlönade medarbetare, något som visar sig inte minst i samband med julbasaren. Samtidigt noterar man svårigheter att rekrytera frivilligkrafter och arbetar på att utöka skaran.

Lokaler

Församlingen äger själv genom sin fastighetsstiftelse sin fastighet och sina lokaliteter. Av historiska skäl är Victoriaförsamlingens fastighet (tomt) både centralt belägen och stor. Också av historiska skäl är det en särskild stiftelse som sedan 1942 är lagfaren ägare. Stiftelsen är genom sitt ändamål exklusivt knuten till Victoriaförsamlingen och dess verksamhet och är förhindrad att använda sina tillgångar för något annat ändamål än Svenska Victoriaförsamlingen.

Lokalerna är i sitt nuvarande skick utmärkta för Victoriaförsamlingens behov och har blivit än mer ändamålsenliga efter de ombyggnader som förorsakades av branden 2019. Stiftelsen och församlingen har också en planering för vissa kommande underhållsåtgärder och förbättringar.

Församlingen upplåter hyresfria bostäder åt de utsända prästerna.

Ekonomi

Som jag kan bedöma har Svenska Victoriaförsamlingen en i grunden robust ekonomi, där man behöver ta i beaktande inte enbart församlingens ekonomi utan också den ekonomiska situationen för fastighetsstiftelsen och för Svenska skolan. Församlingens övergripande ekonomiska struktur kännetecknas av att fastigheten som fast tillgång ägs helt av fastighetsstiftelsen medan församlingens fria tillgång till lokalerna samtidigt genererar en stor (hyres)intäkt till församlingen. På intäktssidan är församlingen starkt beroende av denna hyresintäkt från Svenska skolan och därmed att elevrekryteringen blir tillräcklig för skolverksamheten. På kostnadssidan är personalkostnaderna en betydande kostnadspost som kyrkorådet måste fortsätta att följa noga.

Svenska Victoriaförsamlingen är utan tvekan en församling med en bred förankring vilket dock inte avspeglas i antalet medlemmar. Victoriaförsamlingen har, med tanke på verksamheten, ett förvånansvärt lågt medlemsantal och därmed också en låg intäkt av medlemsavgifter. Min bild är att man tidigare inte så tydligt lyft betydelsen av att stödja sin församling genom medlemskapet och därför nu har en hemläxa att göra. Kyrkorådet är idag medvetna om detta och arbetar med frågan, bland annat genom en särskild medlemsgrupp.

Ekumenik

Mitt intryck är att de lokala ekumeniska kontakterna nu har fått en högre prioritering än tidigare för Victoriaförsamlingen. Som jag förstår det är kontakterna i hög grad personberoende och har inte gynnats av de täta kyrkoherdebyten som har skett under en period i Berlin. Den nära samverkan med Katolska akademien i Berlin tillsammans med andra kyrkor i Berlin under hösten 2021 vid uppbyggnaden av en planerad ikonutställning är ett positivt exempel på vad som är möjligt inom det lokala ekumeniska området i Berlin.

Sammanfattande bedömning

Vid min sammanfattande bedömning bortser jag från prästtjänsterna och återkommer till dem senare.

Efter den genomgång jag gjort och med det underlag som har presenterats mig gör jag bedömningen att Svenska Victoriaförsamlingen utifrån samtliga prövade aspekter har förutsättningar och förmåga att långsiktigt och självständigt genom egen finansiering fortsätta att fullgöra sin uppgift.

9.1.2 Svenska Gustaf Adolfskyrkan i Hamburg

Svenska Gustaf Adolfskyrkan är den äldsta etableringen i Tyskland, från början som en sjömansmission i EFS regi. Idag är den en av de fyra nordiska utlandsförsamlingarna som ligger strategiskt placerade i rad längs samma gata centralt vid Elbe.

Verksamhet

Församlingen har en verksamhet som väl uppfyller den grundläggande uppgiften. Eftersom församlingen endast har en prästtjänst finns det vissa svårigheter att ha huvudgudstjänst varje sön- och helgdag även om församlingens strävan är att detta, förutom sommartid, ska kunna ske. Om man ser till antalet huvudgudstjänster var de faktiskt fler under 2020 än 2019, och för båda åren är deltagarantalet stort, för 2019 i genomsnitt 49 och för 2020 trots pandemin 22 deltagare. Även övriga aspekter av den grundläggande uppgiften uppfylls av församlingen. Man strävar efter att göra det lättare för barn och barnfamiljer att hitta kontakt med församlingen och arbetar för att även gudstjänst och gudstjänstrum ska kunna bli mer familjevänliga.

Församlingen har ett påfallande högt och stabilt medlemsantal, högst bland de tyska församlingarna. Kyrkoråd och kyrkoherde samverkar väl och kyrkorådets engagemang är påtagligt. Kyrkorådet förefaller ha bra åldersmässig, kompetensmässig och geografisk sammansättning.

Personal

Efter minskning av caféverksamheten och neddragning av husmorstjänster har man under hösten 2021 tre personer lokalanställda på 1,5 tjänster. Av dessa slutar en halvtids husmor sista november och man håller på att nyrekrytera en kombinerad tjänst som assistent och husmor. Musikerförsörjningen bör man kunna klara på egen hand. Församlingen har en heltid som utsänd präst, kyrkoherde.

Församlingen har många oavlönade medarbetare, sammanlagt räknar man med omkring 200 aktiva. Liksom många andra utlandsförsamlingar är det framför allt julbasaren som många engagerar sig för, men även i övrigt uppger man att många frivilliga är aktiva.

Lokaler

Församlingen förhyr kyrka och församlingslokaler mm av en privat fastighetsägare på ett långfristigt kontrakt (25 år) med stabila hyresvillkor. Driftskostnaderna som innefattar uppvärmning av de stora lokalvolymerna är en ganska dryg men klart hanterbar kostnadspost. Församlingen erbjuder hyresfri bostad åt kyrkoherden.

Ekonomi

Enligt min bedömning har församlingen en god och stabil ekonomi även om det ekonomiska "svängrummet" är begränsat. Den ekonomiska förvaltningen är välskött. Församlingen har årligen påfallande stora gåvointäkter från medlemmar och andra. Samtidigt har församlingen många medlemmar, mellan 650 – 700, vilket gör att även intäkten från medlemsavgifter är förhållandevis hög, förutom att det vittnar om att församlingen har en stark förankring. På kostnadssidan är det inte överraskande personalkostnaderna som är en stor post.

Ekumenik

De lokala ekumeniska kontakterna ger intryck av att vara stabila över tid, tydligt knutna både till organisatoriska strukturer och till evenemang/gudstjänster och förankrade hos kyrkoråd, kyrkoherde och medlemmar. När det gäller ekumeniska strukturer gäller det främst det nära samarbetet med de övriga tre nordiska kyrkorna på samma gata som Gustaf Adolfskyrkan. Även samarbetet inom ACK och Ökumenische Forum HafenCity är en viktig lokalekumenisk struktur. När det gäller ekumeniska evenemang framträder Nacht der Kirchen som ett intressant evenemang med ett starkt ekumeniskt genomslag i Hamburg.

Sammanfattande bedömning

Vid min sammanfattande bedömning bortser jag från prästtjänsten och återkommer till den senare.

Efter den genomgång jag gjort och med det underlag som har presenterats mig gör jag bedömningen att Svenska Gustaf Adolfs församlingen utifrån samtliga prövade aspekter har förutsättningar och förmåga att långsiktigt och självständigt genom egen finansiering fortsätta att fullgöra sin uppgift.

9.1.3 Svenska kyrkan i Frankfurt am Main

Svenska kyrkan i Frankfurt a. M. är en ung församling jämfört med de två nordliga. Geografiskt ligger Frankfurt mer centralt i Tyskland än de övriga församlingarna vilket bland annat restiderna redovisade under 3.6 vittnar om.

Verksamhet

Verksamheten i Svenska kyrkan i Frankfurt omfattar församlingens grundläggande uppgift, dock med mindre omfattning än de äldre och större församlingarna i norr.

Verksamhetsmässigt kan den kanske karaktäriseras i någon mån som gamla tiders annexförsamlingar. Allt finns där men inte riktigt med samma kontinuitet och styrka som i de större församlingarna. Normalt firas huvudgudstjänst två av fyra söndagar i månaden. Genomsnittet deltagare på dessa 2019 var 26 personer. Tätast regelbundenhet under veckorna har barntimmarna med en grupp på omkring 10 barn som träffas en gång per vecka, kombinerat med "familjekören".

Kyrkoherden i Frankfurt är mer "mobil" än övriga utsända präster i Tyskland, främst genom sin vistelse i München 3-4 dagar en gång per månad, men också genom enstaka gudstjänster på olika platser i Mellersta och södra Tyskland.

Kyrkorådet ger intryck av att vara aktivt och engagerat och med ett gott grepp om församlingens liv. Samspelet med kyrkoherden synes fungera väl.

Personal

Församlingen har två personer anställda på så kallade minijobb samt två personer knutna till vissa uppdrag på konsultbasis. Musikerförsörjningen bör man fortsättningsvis kunna klara på egen hand. En utsänd präst, kyrkoherde, är avdelad för Frankfurt och München, fördelat 80/20.

Man har också oavlönade medarbetare som engagerar sig för olika uppgifter, främst i samband med julbasaren.

Lokaler

Församlingen äger sin fastighet med kyrka, församlingslokaler och kontor samt en byggnad med tre lägenheter. Sedan 2021 är fastigheten skuldfri. Genom uthyrning av ett par lägenheter har församlingen en hyresinkomst och man har också vissa intäkter från uthyrning av församlingslokaler. Byggnaderna är i gott skick. Församlingen upplåter hyresfri bostad åt kyrkoherden.

Ekonomi

Församlingen har en välskött ekonomi som inte inger några speciella farhågor. Intäktsprofilen är relativt differentierad vilket naturligtvis är en trygghet för församlingen.

Ekumenik

Församlingen deltar i lokala ekumeniska sammanhang, framför allt genom ACK.

Sammanfattande bedömning

Vid min sammanfattande bedömning bortser jag från prästtjänsten och återkommer till den senare.

Efter den genomgång jag gjort och med det underlag som har presenterats mig gör jag bedömningen att församlingen med dagens inriktning och verksamhetsvolym utifrån samtliga prövade aspekter har förutsättningar och förmåga att långsiktigt och självständigt och med egen finansiering fortsätta verka som Svenska kyrkan i Frankfurt a. M.

9.1.4 Svenska församlingen i Bayern

Församlingen är den yngsta, den minsta och den enda utan egen utsänd präst av de fyra SKUT-församlingarna i Tyskland. Den bakgrunden förklarar antagligen intrycket att kyrkorådets ledamöter är vana att ta ett helhetsansvar på ett sätt som man vanligtvis kanske inte behöver när det finns en kyrkoherde på plats.

Verksamhet

Än tydligare än i Frankfurt framträder denna församlings karaktär som annex. Tydligast synlig profil som församling får verksamheten i samband med kyrkoherdens besök 3–4 dagar per månad med söndagsskola och gudstjänst. Under dessa dagar kan kyrkoherden också besöka församlingsmedlemmar samt erbjuda samtal. Betydelsen för församlingsmedlemmarna av de månatliga gudstjänsterna illustreras av gudstjänststatistiken från 2019. Vid de 9 huvudgudstjänsterna deltog i snitt 51 personer, vilket är ungefär 25% av församlingens redovisade medlemsantal!

Inte unikt vid en jämförelse med andra utlandsförsamlingar men ändå väldigt tydligt framträder också församlingen i München som en samlande plattform för svenskar i förskingringen i Bayern. Den speciella konstruktionen kring julbasaren förstärker också detta intryck.

Kyrkorådet är djupt engagerade för församlingens liv och verksamhet i den lilla skala som gäller här. Mitt intryck är att kyrkorådet går in i sitt ansvar med kompetens, seriositet och stort ansvarstagande och med ett bra samspel med kyrkoherden under de förutsättningar som gäller i samband med kyrkoherdens månatliga närvaro.

Personal

Församlingen har hittat en ordning där två personer delar på ett minijobb. På detta sätt löser man behovet av administration respektive kommunikation till en kostnad som församlingen har råd med. Församlingen har möjlighet att själva lösa behovet av musiker. Som redovisats finns ingen särskild utsänd präst till München.

Som övriga församlingar har även Svenska kyrkan i Bayern ett antal personer som oavlönade medarbetare, inte minst i samband med julbasaren.

Lokaler

Församlingen hyr del av en kontorslokal i centrala München, samt därtill lokaler i en kyrka vid behov. Gudstjänstlokal i München hyr man av en församling inom EKD, likaså lokaler för julbasaren. Kyrkorådet söker bättre församlingslokaler med en hyresnivå som församlingens ekonomi tillåter.

Ekonomi

Församlingen har en förhållandevis liten och överskådlig ekonomi. Den viktigaste och avgörande inkomstkällan är julbasaren. Det innebär en ekonomisk sårbarhet när det inte är möjligt att genomföra någon basar som fallet var 2020. Också 2021 har restriktioner införts i Bayern som omöjliggör en vanlig julbasar. Detta drabbar församlingen hårt och tär avsevärt på den ekonomiska reserv man byggt upp.

Mitt intryck är att kyrkorådet har god kontroll över församlingens förvaltning och ekonomi.

Ekumenik

Församlingens ekumeniska kontakter är framför allt knutna till de kyrkor och församlingslokaler som man hyr eller lånar vid olika tillfällen. Det rör sig främst om evangeliska kyrkor inom EKD och Gammal-katolikerna i München.

Sammanfattande bedömning

Efter den genomgång jag gjort och med det underlag som har presenterats mig gör jag bedömningen att församlingen med dagens inriktning utifrån samtliga prövade aspekter har förutsättningar och förmåga att långsiktigt och självständigt och med egen finansiering fortsätta verka som Svenska församlingen i Bayern. Bedömningen utgår från förutsättningen att SKUT även fortsättningsvis finansierar kyrkoherdens resor och logi vid de mobila vistelserna i München.

Vidare utgår bedömningen i övrigt från normala förhållanden. Församlingens ekonomiska situation kan bli besvärlig om man upprepade gånger på grund av pandemin inte har möjlighet att genomföra julbasaren som är dess viktigaste årliga inkomst.

9.2 Utredningens överväganden

Direktiverna för denna utredning tar sin utgångspunkt i målsättningen att Svenska kyrkan ska vara långsiktigt närvarande i Tyskland. Jag vill inledningsvis helt kort understryka rimligheten i denna målsättning och vill särskilt lyfta fram tre skäl till detta.

1. Ett grundmotiv ligger i den geografiska och historiska närheten till Sverige. Tyskland är en av Sveriges viktigaste handelspartners och har därför också en stark närvaro av svenskt näringsliv. Utredningen har när det gäller Hamburg även pekat på det forsknings- och forskarutbyte som pågår mellan tyska och svenska forskningsmiljöer.
2. Det finns ett stort antal personer med svenska rötter i Tyskland. Jag hänvisar här till uppgifterna om svensk bosättning för ca 22 500 personer, se ovan 3.5. Dessa bosättningsuppgifter fångar inte in de svenskar som uppger annat medborgarskap som sitt första. Med utgångspunkt från en redovisad undersökning i Hamburg skulle det totala antalet bosatta svenskar i Tyskland kunna röra sig om någonstans i storleksordningen 34 000 personer.
3. Svenska kyrkan har sedan 2003 ett ekumeniskt avtal med den evangeliska kyrkan i Tyskland, EKD. I avtalet uttalar EKD att man värdesätter möjligheten för medlemmar i Svenska kyrkan som bosatt sig i Tyskland att få möjlighet till förkunnelse och själavård på sitt eget språk, på samma sätt som tysktalande evangeliskt kristna sedan lång tid tillbaka har denna möjlighet i de tyska församlingar som ingår i Svenska kyrkan (Stockholm, Göteborg och Malmö). Anknutet till det ekumeniska avtalet finns också en särskild överenskommelse där EKD avsätter ett substantiellt bidrag till Svenska kyrkan i utlandet för att bekosta svenska prästtjänster i Tyskland, se vidare ovan 3.2.

I den fortsatta framställningen tar utredningen först upp frågor om svenska bosättningar i Tyskland idag, om de fyra församlingarna definitionsmässigt är utlandsförsamlingar, om det finns behov av annan verksamhet i Tyskland, om terminologin församlingar och pastorat i utlandskyrkan, om prästförsörjningen i Tyskland samt om utlandsförsamlingarna och ekumeniken.

9.2.1 Var finns svenskarna och var finns utlandsförsamlingarna i dagens Tyskland?

Tyskland är ett vidsträckt land. Ovan i avsnitt 3.5 har jag redovisat de bosättningsuppgifter som finns att tillgå för svenskar i Tyskland. En större koncentration av svenskar finner man i de fyra storstäder där dagens svenska församlingar redan är etablerade. Däremot finns det inte någon mer kontinuerlig närvaro av utlandskyrkan i Hannover, Düsseldorf, Köln och Stuttgart där också ett stort antal svenskar är bosatta.

Om man istället för storstäderna utgår från förbundsländerna är det följande länder med ett större antal svenskar som inte har någon eller endast sporadisk närvaro av utlandskyrkan: Nordrhein-Westfalen med städerna Dortmund, Düsseldorf och Köln, Baden-Württemberg med Stuttgart samt de södra delarna av Niedersachsen med Hannover.

Av detta kan slutsatsen dras att lokaliseringen av dagens svenska församlingar överensstämmer med de större svenska bosättningarna samtidigt som det finns vissa luckor i

övriga Tyskland. Det gäller inte minst Nordrhein-Westfalen med Dortmund, Düsseldorf och Köln.

Som jag förstår det behöver utöver detta de fyra utlandsförsamlingarnas verksamhetsområden en översyn. Jag noterar att i de underlag jag haft anges exempelvis att både Berlin och Hamburg har ansvar för Mecklenburg-Vorpommern. Lite egendomligt förfaller det också att Berlin ansvarar för Nordrhein-Westfalen längst västerut fast Frankfurt a. M. ligger betydligt närmare detta förbundsland.

9.2.2 Utlandsförsamling, övrig utlandsverksamhet eller något annat?

Utredningen har ovan i avsnitten 9.1.1 – 9.1.4 kommit fram till bedömningen att dagens fyra svenska församlingar i Tyskland med sin nuvarande verksamhetsprofil har förutsättningar för en långsiktig och hållbar närvaro på sina respektive platser. Bedömningen har alltså skett utifrån nu aktuell verksamhet och volym. I bedömningen har inte ingått frågan om prästtjänster som utredningen återkommer till. Utredningens slutsats innebär en bedömning att församlingarna har förutsättningar att i övrigt klara sin egen ekonomi och kompetensförsörjning.

Med detta konstaterande går utredningen vidare och ställer frågan hur man ska kategorisera dagens fyra församlingar. En bakgrund till frågan finns i en, som utredaren förstår, pågående diskussion inom Rådet för Svenska kyrkan i utlandet. Jag vill därför börja med denna diskussion, ställa den i relation till Kyrkoordningens bestämmelser och därefter återvända till dagens svenska församlingar i Tyskland med ursprungsfrågan: utlandsförsamling, övrig utlandsverksamhet eller något annat?

Tankemodeller för framtida organisation vid samtal i SKUT-rådet november 2020

I ett protokollfört samtal inom Rådet för Svenska kyrkan i utlandet i november 2020 under rubriken "hållbar verksamhet" redovisas tre "tankemodeller" för framtida organisation utomlands.²¹

- Församlingskyrkor som fungerar som en församling i Sverige enligt de regler som finns i Kyrkoordningen. Församlingarna är i möjligaste mån självförsörjande ekonomiskt. Visst ekonomiskt bidrag från Svenska kyrkan i Sverige kan under en övergångsperiod ges. Församlingarna tar eget ansvar för personal, verksamhet, ekonomi och fastigheter.
- Mobil verksamhet som, liksom idag, har ett diakonalt missionsuppdrag på platser där Svenska kyrkan inte finns som församling. Den mobila verksamheten utgår från befintliga utlandsförsamlingar och är en förlängning av dess arbete. Arbetet innefattar gudstjänster och uppsökande diakonal verksamhet på sjukhus, fängelser och bland utsatta människor över lag. Verksamheten finansieras helt från Sverige.
- Ekumenisk samverkan med annat trossamfund. Samverkan kan bestå i full samverkan vilket skulle innebära att den svenska församlingen går in i ett annat trossamfund.

---

²¹ Rådet för Svenska kyrkan i utlandet, protokoll 2020-11-19 § 115.

Det kan också innebära en delvis samverkan så att församlingen finns kvar som en del av Svenska kyrkan med de regleringar som finns i Kyrkoordningen. [----]

Jag förstår det så att dessa tankemodeller kan sammanfattas på följande sätt:

- (a) församling enligt Kyrkoordningens terminologi
- (b) en mobil präst som har flera verksamhetsorter men har sin bas i en utlandsförsamling
- (c) avtal mellan SKUT och annan kyrka om lokal verksamhet i och genom denna kyrka

Kyrkoordningen om utlandsförsamlingar och övriga utlandsverksamheter

Jag går nu vidare till Kyrkoordningen. Kyrkoordningens grundläggande bestämmelser om Svenska kyrkan i utlandet finns i andra kapitlet §§ 12–13. Där framgår i 12 § att Svenska kyrkan i utlandet ”omfattar utlandsförsamlingar och övriga utlandsverksamheter” och att kyrkostyrelsen ytterst beslutar ”vilka utlandsförsamlingar som tillhör Svenska kyrkan och vilka övriga utlandsverksamheter som ska finnas”.

För att en utlandsförsamling ska kunna komma till stånd krävs en samsyn mellan församlingen (att man vill vara en svensk utlandsförsamling och uppfylla nödvändiga krav för detta) och kyrkostyrelsen (att man finner att församlingen uppfyller de krav som ställs). Av § 13 framgår att ett krav som ställs är att det ska finnas en fastställd församlingsordning. Kyrkostyrelsen har utfärdat närmare anvisningar för detta (SvKB 2010:1). I övrigt konstateras i kommentaren till Kyrkoordningen:

När beslut har fattats om antalet församlingar har två viktiga kriterier för en utlandsförsamling varit att det finns ett kyrkoråd och att den har en kyrkoherde utsänd av Svenska kyrkan.²²

För Svenska kyrkan i utlandet gäller kyrkoordningens bestämmelser enbart om det är särskilt angivet, KO kap 2 § 12 andra stycket. Utöver det som anges i kyrkoordningen framgår dock av SvKB 2010:1 att ytterligare bestämmelser i kyrkoordningen ska anges i församlingsordningen och gälla för en utlandsförsamling, SvKB 2010:1 § 2. Bland de bestämmelser som ska gälla finns en stor del av kyrkoordningens femte avdelning om gudstjänstlivet, *dock inte kapitel 17* som preciserar de grundläggande kraven på en församling och dess gudstjänstliv. Istället formuleras i SvKB 2010:1 § 8 följande:

I församlingsordningen ska finnas bestämmelser om samråd och beslutsfördelning beträffande församlingens gudstjänstliv *som utgår från bestämmelserna i 17 kap. i kyrkoordningen*. [----]
[min kursivering]

---

²² Kyrkoordning för Svenska kyrkan 2018 med kommentarer och angränsande lagstiftning, 2018, s 76.

Det ställs alltså inte samma krav på en utlandsförsamlings gudstjänstliv som för övriga församlingar i Svenska kyrkan.

Jag går vidare till "övriga utlandsverksamheter". Detta är ju en synnerligen diffus term. I kommentaren till kyrkoordningen formulerar man sig så, att det är "verksamhetsplatser där Svenska kyrkan bedriver kyrklig verksamhet riktad till svenskar i utlandet utan att det finns någon församling i formell mening."²³ I kyrkoordningens tillsynskapitel, kap. 57 § 7a fjärde stycket, regleras att det ska utarbetas församlingsinstruktioner med ett pastoralt program även för övriga utlandsverksamheter. Eftersom det inte finns något kyrkoråd för en sådan övrig utlandsverksamhet är det kyrkoherden och kyrkostyrelsen som ska utarbeta denna församlingsinstruktion i samråd med Domkapitlet i Visby. Indirekt framgår det således av denna bestämmelse att även en övrig utlandsverksamhet ska ha en ansvarig kyrkoherde. Kommentaren till kyrkoordningen drar slutsatsen att en församlingsinstruktion för en övrig verksamhet närmast är att betrakta som tjänstgöringsföreskrifter för kyrkoherden.²⁴

SKUT-rådets tankemodeller versus kyrkoordningens bestämmelser

Tankemodell (a)

För SKUT-rådets tankemodell (a) drar utredningen slutsatsen att det vid tillämpningen av kyrkoordningen i en utlandsförsamling ska finnas

- ett kyrkoråd
- en kyrkoherde utsänd av Svenska kyrkan
- en församlingsordning fastställd av Kyrkostyrelsen.

Däremot finns det inga generella krav på antal gudstjänster eller huvudgudstjänster eftersom kyrkoordning kapitel 17 inte tillämpas rakt av. Prövningen av gudstjänstlivet sker istället specifikt för varje församling och framgår av församlingsinstruktionens pastorala program.

Tankemodell (b)

När SKUT-rådet formulerar sig kring en mobil verksamhet bör den modellen kunna rymmas inom kyrkoordningens kategori "övrig utlandsverksamhet". Tankemodellen talar om att "den mobila verksamheten utgår från befintliga utlandsförsamlingar och är en förlängning av dess arbete". I kyrkoordningen är det däremot kyrkoherden och inte en verksamhet som är mobil. Kyrkoherden förflyttar sig till en övrig verksamhetsplats. När församlingsinstruktionen för denna verksamhet ska utarbetas av kyrkoherden och kyrkostyrelsen innebär det en tydlig markering av att inget kyrkoråd, dvs ingen sändande och i den meningen ansvarstagande församling, finns med i sammanhanget. Istället är det församlingsinstruktionen som kodifierar på vilket sätt den mobila kyrkoherden ska fullgöra någon form av pastoralt arbete på verksamhetsplatsen.

---

²³ Kyrkoordning för Svenska kyrkan 2018 med kommentarer och angränsande lagstiftning, 2018, s 76.

²⁴ Kyrkoordning för Svenska kyrkan 2018 med kommentarer och angränsande lagstiftning, 2018, s 834.

Om man harmonierar SKUT-rådets tankemodell (b) med kyrkoordningens kategori "övrig utlandsverksamhet" är det rimligt att tänka sig att den mobila kyrkoherden däremot har en stationeringsort som utgångspunkt. Stationeringsorten kan vara en utlandsförsamling, men den mobila verksamheten ligger ändå ansvarsmässigt utanför denna utlandsförsamling och dess kyrkoråd. Man kan se det så att den del av en kyrkoherdetjänst som är mobil ansvarsmässigt och ekonomiskt vilar direkt på Svenska kyrkan i utlandet. Det är ju också den slutsats SKUT-rådet i tankemodell (b) landar i: Verksamheten finansieras helt från Sverige.

Rådets tankemodell (c) går jag förbi här eftersom den vad jag ser inte är aktuell för tillämpning i den tyska kontexten.

Hur ska man kategorisera dagens svenska församlingar i Tyskland?

Efter den genomförda analysen återvänder jag till dagens svenska församlingar i Tyskland med ursprungsfrågan: utlandsförsamling, övrig utlandsverksamhet eller något annat? Bakom frågan ligger bland annat vad utredningen konstaterat när det gäller verksamheten i Frankfurt och München och som samlats upp i begreppet "annexförsamling". Det rör sig i dessa fall inte om frågor om kvalitet utan snarare om volym och/eller intensitet. I utredningen har särskilt pekats på gudstjänstlivet med två respektive en söndagsgudstjänst i månaden som normalrytm. Samtidigt har dock uppmärksamhet fästs vid att den minsta församlingen i statistiken från normalåret 2019 kunde visa en anmärkningsvärt hög deltagarfrekvens i detta glesa gudstjänstutbud. Genomgången av kyrkoordningens regelverk och tolkningen av detta har också visat att det där finns en uttalat stor flexibilitet just när det gäller gudstjänstlivet i utlandsförsamlingar jämfört med de krav som ställs inom Sverige. Detta bekräftas också genom de församlingsinstruktioner som Domkapitlet i Visby har utfärdat för Frankfurt och München.

När det gäller kravet att det i en utlandsförsamling ska finnas en kyrkoherde menar jag att det beträffande Svenska församlingen i Bayern uppfylls genom att kyrkoherden i Frankfurt på 20% tjänstgör i München.

Min slutsats efter genomgången av gällande regelverk blir därför att samtliga fyra svenska församlingar i Tyskland lever upp till de krav som ställs på en svensk utlandsförsamling. Denna utrednings slutsats är alltså att det idag finns fyra fristående svenska utlandsförsamlingar i Tyskland, vilka också har hållbara förutsättningar att fortsätta som sådana (se ovan 9.1.1 - 9.1.4).

9.2.3 Ytterligare verksamhetsplatser i Tyskland?

Jag vill också lyfta frågan om behovet av andra *verksamhetsplatser* i Tyskland jämte de fyra församlingarna. Redan idag reser prästerna från Berlin, Hamburg och Frankfurt till andra orter för enstaka gudstjänster. Mitt intryck är att detta i viss mån sker utifrån gamla traditioner och inte alltid har följt de förändringar som skett när det gäller svenskars bosättning. Utredningen har också ovan, 9.2.1, pekat på vissa vita fläckar i utlandskyrkans närvaro om man ser till dagens svenska bosättningar. En stad som nämnts i sammanhanget är exempelvis Düsseldorf.

Frågan om ytterligare verksamhetsplatser ligger inte inom denna utredning. Jag tror kanske inte heller att det är en fråga man behöver låsa i någon viss lösning utan från tid till annan får bedöma och att det med fördel sker i samspel med befintliga församlingar och kyrkoherdar. Däremot är behovet så pass uppenbart att det är realistiskt att det finns med som underlag när prästorganisationen i Tyskland övervägs och dimensioneras.

9.2.4 Terminologin: församlingar och pastorat i utlandskyrkan

Tidigare fanns det i Svenska kyrkans terminologi församlingar och pastorat. Pastorat kunde utgöras av en eller flera församlingar och definierades i första hand som kyrkoherdens tjänstgöringsområde.

Idag har begreppet pastorat en helt annan innebörd. Det finns numera fristående församlingar och pastorat, två sidoordnade begrepp. Ett pastorat utgörs definitionsmässigt av två eller flera församlingar och är en ekonomisk enhet och arbetsgivare för all anställd personal i pastoratets församlingar. Det är också pastoratet som har ansvaret för den grundläggande uppgiften och pastoratet, inte församlingarna, har ett kyrkoråd. Församlingarna som ingår i ett pastorat har enbart församlingsråd med mycket begränsade uppgifter. Pastoratet har en kyrkoherde, men det är inte detta som definierar pastoratet.

I utlandskyrkans sammanhang kunde man med den gamla innebörden utan vidare använda pastoratsbegreppet när en kyrkoherde hade ansvar för två eller flera församlingar. Däremot blir begreppet med den aktuella innebörd det numera har för Svenska kyrkan helt inadekvat och omöjligt i den tyska kontexten. I Tyskland måste varje församling ha sin egen styrelse, som också benämns kyrkoråd. Det ekonomiska ansvaret måste tas av den lokala församlingsstyrelsen, lokalanställningar måste hanteras i den lokala församlingen och situationen blir absurd om en gemensam församlingsinstruktion skulle utarbetas för ett pastorat som består av två eller flera av dagens fyra församlingar i Tyskland, långt från varandra och med olika situation. Av denna anledning talar denna utredning enbart om fyra fristående utlandsförsamlingar och inte om något pastorat. Av denna anledning menar utredningen att benämningen Södra Tysklands pastorat är terminologiskt felaktig och förvirrande. Den bör inte användas eftersom verkligheten inte stämmer överens med kyrkoordningens innebörd.

Vad jag förstår är det däremot ett fullt möjligt alternativ och kan vara en bra lösning att Svenska kyrkan i utlandet reglerar sina utsända prästtjänster så att man kan fördela en kyrkoherdetjänst på fler än en församling. Det är ju i i realiteten vad som redan sker när det gäller Frankfurt och München.

Man bör upphöra med användningen av begreppet "pastorat" när verkligheten numera inte överensstämmer med termens innebörd enligt kyrkoordningen.

9.2.5 Prästförsörjning

Utsända prästtjänster

Idag finns fyra utsända präster i Tyskland. Jag förordar bestämt att SKUT fortsätter att använda modellen med utsända präster till de tyska församlingarna, rekryterade, anställda och avlönade av SKUT. Skälen bakom denna bedömning är framför allt följande.

1. Jag har ovan, 9.2.2, relaterat att kyrkostyrelsen som två viktiga kriterier för en utlandsförsamling hänvisat till att det finns ett kyrkoråd och "att den har en kyrkoherde utsänd av Svenska kyrkan". I kommentaren till kyrkoordningen formuleras:

Kyrkoordningen gäller för trossamfundet Svenska kyrkan med dess registrerade organisatoriska delar, alltså stiftet samt församlingar och pastorat/samfälligheter i Sverige. Den gäller också för dem som har uppdrag inom kyrkans vinningstjänst – biskopar, präster och diakoner – oavsett deras anställning. Genom sina vinningslöften är den som ges ett uppdrag inom kyrkans vinningstjänst förpliktigad att hålla sig till kyrkans ordning. *Kyrkoordningen är inte på samma sätt omedelbart gällande för utlandsförsamlingarna.*²⁵ [min kursivering]

När Svenska kyrkan erkänner en församling som en utlandsförsamling inom Svenska kyrkan ligger det ett ansvar på Svenska kyrkan i utlandet att tillse att församlingen står fast vid Svenska kyrkans tro, lära och bekännelse. Med stöd av vad som anförts ovan måste det säkraste sättet vara, för att ta detta ansvar, att rekrytera, anställa och sända ut präst från Svenska kyrkan i utlandet till respektive utlandsförsamling. I de länder där det finns legala eller andra hinder för en sådan lösning får man naturligtvis tänka i andra banor, men så är inte fallet i Tyskland. (Tvärtom finns det en komplikation i Tyskland om man vill lokalanställa någon med tidsbegränsat anställningsavtal, se ovan 3.4.) Man kan dessutom som ett ytterligare argument för denna lösning i Tyskland hänvisa till utredningens slutsats att dessa församlingar i övrigt har resurser att stå på egna ben, desto viktigare då att ha ett tydligt och konkret band kvar med Svenska kyrkan.

2. Att prästerna är anställda av SKUT ger absolut bäst och smidigast förutsättningar för att, trots fristående församlingar, kunna bygga upp en flexibilitet där präster kan förstärka över församlingsgränserna och där man i kan ha möjlighet att kombinera tjänstgöring i någon församling med mobil tjänstgöring. Jag återkommer till detta.

3. Svenska kyrkans överenskommelse och avtal med EKD innebär att nettokostnaden för de svenska prästtjänsterna är väldigt låg. Bruttokostnaden för fyra tjänster uppskattar jag 2021 till ca 3,6 milj SEK och bidraget enligt avtalet för dessa prästtjänster utgör 2021 drygt 2 milj SEK från EKD. Nettokostnaden för SKUT för fyra heltider blir därmed omkring 1,6 milj SEK. Det förefaller klokt att inte börja röra i ett så förmånligt avtal, ett avtal som för EKD uttalat handlar om att stödja utsändandet av svenska präster till Tyskland.

---

²⁵ Kyrkoordning för Svenska kyrkan 2018 med kommentarer och angränsande lagstiftning, 2018, s 76 f.

4. Man ska samtidigt hålla i minnet att församlingarna i Berlin, Hamburg och Frankfurt idag gör en avsevärd egen ekonomisk insats för de fyra prästtjänsterna genom att tillhandahålla prästbostäder hyresfritt. Det sker i tre storstäder med mycket höga bostadspriser. För Berlin och Frankfurt innebär det en utebliven intäkt och för Hamburg en egen direkt hyreskostnad.

Antal och fördelning av prästtjänster

Min bedömning är att dagens prästorganisation med totalt fyra tjänster är väl avvägd. Däremot menar jag att prästorganisationen idag är alltför tätt knuten till nuvarande församlingsstruktur och skulle behöva en översyn. Det vore sannolikt en styrka för helheten med en större flexibilitet för prästtjänsterna utan att för den skull börja röra i församlingsstrukturen.

Jag har inte tillräckligt underlag för att göra något annat än övergripande bedömningar. I stora drag uppfattar jag följande när det gäller dagens dimensionering av fyra tjänster.

- Två prästtjänster i Berlin behövs, men bör ge möjlighet att använda en viss mindre del av komministertjänsten för avgränsade insatser utanför Berlin, exempelvis vissa helger i Hamburg.
- En tjänst i Hamburg behövs men är för lite för att uppfylla ambitionen med söndaglig gudstjänst. Församlingsunderlag för detta verkar finnas men kräver i så fall prästerlig förstärkning. En del av den lösningen skulle kunna komma från Berlin.
- En tjänst i Frankfurt och München behövs men jag bedömer att tjänsten har utrymme för ytterligare uppgifter utanför dessa församlingar. Utredningens förslag är en kyrkoherdetjänst stationerad i Frankfurt, med tjänsten fördelad mellan Frankfurt och München och dessutom med en mobil del av tjänsten. Utgångspunkten i Frankfurt ligger geografisk bra till för en sådan lösning. Som utredningen tidigare resonerat bör målområden för en mobil verksamhet processas fram, men förbundslandet Nordrhein-Westfalen bör ligga högt upp på listan.

Anställningstid

En fråga som kommit upp i ett flertal sammanhang under utredningens gång är problemet det innebär för församlingarna med korta tjänstgöringstider för präster. Efter överläggningar vid besöken i utlandsförsamlingarna menar jag att ett vettigt mål vore att de utsända prästerna stannar i ca fem år. Då hinner de lära känna plats och kultur, hinner komma in i uppgifterna och att bygga upp relationer, vilket ju en församlingstjänst i grunden handlar om.

9.2.6 Ekumenik

Ett av de områden utredningen enligt direktiven kartlagt är respektive församlings engagemang och roll i den lokala ekumeniken. Också här handlar mycket om att bygga upp personliga relationer. Samtliga församlingar lever ju i en ekumenisk miljö, som samtidigt ser ganska olika ut i de fyra städerna. Tydligast och stabilast strukturer uppfattade utredningen i Hamburg.

En generell reflektion är att utlandsförsamlingar som de fyra tyska inte verkar vara en resurs som ekumenikdelen av Svenska kyrkans nationella nivå använder sig av. Det förefaller lite ogenomtänkt. Inte minst de kraftfulla utlandsförsamlingarna i Berlin och Hamburg skulle ha möjligheter att lägga örat till marken och vice versa få relevant information tillbaka om ett informellt samspel mellan utlandsförsamlingarna och nationell nivå kom i funktion. Samma sak gäller enskilda svenska stift som har relationer med tyska Landskyrkor och där man i en sådan vänstiftsrelation skulle kunna involvera berörd utlandsförsamling om det inte redan sker.

9.3 Utredningens förslag

Syftet med denna utredning har framför allt varit att pröva de fyra utlandsförsamlingarnas förmåga till långsiktig stabilitet. Utredningen har lagt grunden med en genomgång av gällande regelverk i kyrkoordningen och klarlagt att samtliga fyra svenska församlingar i Tyskland utan tvekan lever upp till de krav som ställs på en svensk utlandsförsamling allt ifrån den största i Berlin med en bred verksamhet till den minsta i München med en liten men stabil verksamhet. Efter en grundlig genomlysning i av de fyra utlandsförsamlingarna har utredningen även bedömt att dessa utlandsförsamlingar har förutsättningar att långsiktigt och hållbart arbeta vidare med den profil man har idag. I bedömningen ligger även att församlingarna har förutsättningar att, förutom prästtjänster, kunna klara sin egen ekonomi. Sammanfattande innebär det att det idag finns fyra fristående svenska utlandsförsamlingar i Tyskland, vilka också har hållbara förutsättningar att fortsätta som sådana (se ovan 9.1.1 - 9.1.4).

Utredningen har dessutom pekat på att det finns visst behov av en översyn och harmonisering av församlingarnas verksamhetsområden. Utredningen föreslår vidare att man överväger att vid sidan om de fyra utlandsförsamlingarna även initiera en mobil närvaro, och har där särskilt pekat på Nordrhein-Westfalen med bl. a. Düsseldorf, men även andra orter.

Jag föreslår att man upphör att använda "pastorats"-terminologin eftersom begreppets nutida innebörd i kyrkoordningen inte stämmer överens med utlandsförsamlingarnas faktiska situation utan snarare riskerar att förvirra sammanhanget.

Jag förordar starkt att man fortsätter att sända ut SKUT-anställda präster och anför skäl för det. Bland annat det avtal med EKD som innebär att SKUT får fyra prästtjänster till en nettokostnad som understiger två. Jag pekar också på starka skäl mot lokalanställda präster genom att det finns tyska arbetsrättsliga hinder mot tidsbegränsade anställningsavtal för lokalanställda. Utredningen föreslår vidare att de utsända prästtjänsterna används flexibelt med utgångspunkt från det samlade behovet i de fyra utlandsförsamlingarna + viss mobil verksamhet med utgångspunkt från Frankfurt och ger en skiss till en grundstruktur för detta.

Slutligen betonar utredningen betydelsen av att komma bort från alltför korta tjänstgöringstider för utsända präster och föreslår en tydligt uttalad målsättning som siktar mot omkring fem års tjänstgöring för att möjliggöra en kontinuitet och stabilitet.